

Rêza Barzanî ji Nivîstên Kurdî 9

Der Barê Sitratîciya Siyasî û Sipahîya Tevgera Welatîyî Kurd

Ismet Şerîf Wanlî

Werger Dr. M.S. Cuma

Berlin, di 17. 6. 1999 de

Kurtîya jîyana min di nava çend rêz û dêran de

Ez di dawîya gulana sala 1937 de li gundê Kêstek de li Herêma Cezîrê de li Kurdistana Surî de ji malbata Başokê Yezîdîyî Musulman de hatime bizayîn; jiber ku fermana Bav û kalên min li ser destên Selteneta Osmanî de der sedsalê nozdehan de li Şingalê de hate birakirin û bi darê zorê ve gumgume bi destên me ve dane bihilgirtin.

Min xwendina xweyî dibustanê li bajarê Qamişlo û Şamê de ji sala 1946 tanî sala 1959 de di nava hin dibustanên Suryanî de date bidawîkirin.

Di pêşî de di payîza sala 1959 de min li bajarê Şamê de di zanistgeha wê de di berê felsefê de date bixwendin.

Di piştî re di buhara sala 1960 de li Elmanya Fêderalî de li bajarê Monîx de di zanistgeha wê de di berê zanistîyên dewletê de tanî sala 1963 de date bixwendin.

Di payîza sala 1963 de bi saya Partîya Demokratî Kurdistan ve xwendin li Elmanya Demokratî de bi destên min û neh Hevalên dinî Partî ve hate bikevtin û min li Berlina Rojhilat de di Kolêca Aburî de aburîya siyasî date bixwendin.

Di tîrmeha sala 1967 de min têde Diplom di zanistîya mêjûwa aburîya siyasî de date biwergirtin û herwehaji têde di reşmeha sala 1972 de min Doktora di zanistîya mêjûwa aburîya siyasî de date biwergirtin.

Ji sala 1972 - 1975 de min di warê wergerandinê de didate bikarkirin.

Ji sala 1975 tanî sala 1992 min li zanistgeha Hombold de li bajarê Berlin de di berê mêjûwa aburîya siyasî de bi

giştî ve û di mêjûwa aburîya siyasîya Dewletên paşkevî de bi taybetî ve didate bikarkirin.

Ji sala 1953 de min xwe bi zimanê meyî şêrîn û perest ve didate bimijûlîkirin û wî û herwehaji mêjûwa me tevaya bala min bi ser xwe ve didatin birakişandin. Bi xewna zarotîya min ve dihate biderkevtin, ku ez di warê wî û herwehaji mêjûwa me de bidim bikarkirin û wan bidim bipêşvexistin, da ku mîletê Kurd ji sedsalên navî û bendîtîyê de bête birizgarîkirin û bi serxwebûnê ve di nava Kurdistanê de bête bitackirin; jibervêjî ve ez ji bona xwendekarîyê ji bona Ewropa hatim biçûyîn.

Cîhanbînîya min di têgihiştina diyalêktîka jînê de li ser felsefa Zerdeştî, Aristo, Xanî, Hegel û Marx de têtê bibingehkirin û têgihiştina min di çarekirina pîrsa kurd de û pêkanîna Dewleteke Milîyî ser bi xwe ve di nava Kurdistanê de li ser rêbazê Barzanî û felsefa Xanî de têtê bicî û biwarkirin.

Ji sala 1953 de û hêjî ez bi Endamê Partî ve têtîm biderkevtin û her û her ez bi jêhatî ve di nava rêzên wê de bi mîna Endamekî ve didim bikarkirin.

Di nava salên 1979 tanî sala 1993 de bi Endamê Komîtîya Nawendî û Endamê Mekteba Siyasî ve dihatim biderkevtin.

Di sala 1996 de ez bi Nişana Barzanî ve hatim bixelatkirin û herwehaji bi Rawêjkarê Siyasî ve ji bona Mesud Barzanî hatim bidestnîşankirin.

Ji sala 1964 de min jinek Elmanî dayîte bianîn û lawekî me bi navê Ciwan ve têtê bidîtin, yê ku ew bi yekekî ve ji Zanistvanên Gencên Elmanî ve di Zanistîya Elektironik de têtê biderkevtin.

Min di jîna xwe de ji xwe re bi zimanê Erebi, Ingilîzî, Suryanî, Farisî, Elmanî û Rusî ve dayîte bixwendin; belam min Suryanî û Rusî dane bijibîrakirin.

Li vêderê de ez hinek ji karên xwe li ber destên Xwendevanên giramî de didim bidanîn û ew jî evin; tevî ku armanca min di jînê de tête biderkevtin, ku ez sed nivîstan bi Kurdî ve bi zaravayê kurmancî ve ji bona nivîstxana Kurdî bidin binivîsandin:

Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1931-1958
Mesud Barzanî

Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1958 - 1961
Mesud Barzanî

Kurtîyeke Mêjûwa Kurd û Kurdistanê
Ji Destpêkirina Mêjûwê Tanî vê Rojê
Mohemed Emîn Zekî Beg

Mêjûwa Dewlet û Mîrneşînîyên Kurd Di Pêla Musulman-
tîyê De
- Bergê Duwem Ji Kurtîya Mêjûwa Kurd û Kurdistan -
Mohemed Emîn Zeki Beg

Pirsiyarîya Kurd
Mêjûwa Kurdan û Neha Wan
(Civata Xweyîbûnî Kurdîyî Welatperwer)
-Belavoka Pêncem -
Dr. Bilêc Şêrkoh
Kurd
Rûnkirin û Dîtin
Kurd Nevîyên Mîdîyan
V. F. Mînoriskî

Kurdistana Turkî di Navbera Herdu Cengan de
Profisor A. Hesretyan

Der Barê Sitratîciya Siyasî û Sipahî ya
Tevgera Welatîyî Kurd
-Temaşekirinek ji bona Mêj û Neha, herwehaji yekeke din
ji bona Ayinjî de-
Ismet Şerîf Wanlî

Zanistîya Mêjûwê li Ewropa de, Felsefa wê, Şêweyê wê,
Pêşkevîna wêna, Rûnkirinên li ser Mêjûwa Kurdistanê û
Dîroknivîsandina Rojhilatê de
Doktor Ismet Şerîf Wanlî

Tevgera Kurd di serdema nuh û neha de
Akadimiya Zanistîya Yeketîya Sovyêtê û Akadimiya Za-
nistîya Ermeniya Sovyêtê; Mosko, di sala 1987 de

Mîr
Nikolo Mikavili

Peymana Civakî
Jean-Jacques Rousseau

Pêşkevîna Sosyalistîyê ji Otopîyê tanî Zanistîyê
Friedrich Engels

Rola Kar di Veguhertina Meymûnan de ji bona Merovan
Friedrich Engels

Derbarê Mafeyê Netewan di Nîşankirina Çarenûsa xwe de
Lenin

Sê Kanî û Sê Pêkhatinên Markisistîyê
Lenin

Zîmeta Zimanî di nava Heremên Kurdî de
R. I. Tissabolov

Li ser rêya azadîya Kurdistanê de
-Çend bîr û bawerî li ser hin rudanên siyasîyî de ji sala
1956 - 1975 de-
Dr. M. S. Cuma

Herrwehajî min di sala 1966 de namilkeyek di bin nav
û nîşana: Li ser tirba Bêro de date bibelavkirin

Herwehajî min Manêsta Partîya komunist ji bal Karl
Marx - friedrich Engels de di sala 1975 de ji bona zimanê
Kurdî zaravayê kurmançî date biwergerandin û ew di
weşanên Ronahî de di sala 1976 de hate biçapkirin.

Herwehajî min di gelaveja sala 1986 de: Sî sal mêjûwa
Komela Xwendevên Kurd li Ewropa date binivîsandin. Ew
ji bal Komela Xwendevanên Kurd li Ewropa de di
gelavêja sala 1986 de li bajarê Berlina Rojava de hate
biçapkirin.

Dr. M.S.Cuma

Naunîşan: Der Barê Sitraficîya Siyasî û Sipahî ya
Tevgera Welatîyî Kurd

Nivîskar : Ismet Şerîf Wanlî

Werger : Dr. M.S. Cuma

Çapa yekem : Kurdî - Kurdmancî - 1999

Çapxana : Rewşenbirî - Hewlêr - Kurdistan

Dane : 1000

Leyawt: Govend M.H. - Berig: Serdem

Mafeyê Çapkirinê parastîye - 1999

Jimara spardinê (105) li sala 1999

Rêza Barzanî ji Nivîstên Kurdî (9)

Der Barê Sitraticîya Siyasî û Sipahîya Tevgera Welatîyî Kurd

-Temaşekirinek ji bona Mêj û Niha, herwehaji
yekeke din ji bona Ayinî de-

Ismet Şerîf Wanlî

Werger Dr. M. S. Cuma

Ev gotara hanê di avdara sala 1984 de hatiye binivîsandin. Ew di Kovara Xwendekarîyên Kurdî de di befirbara sala 1985 de hatiye bibelavkirin, ya ku ew ji bal Instuta Parîsê de tête biderkevtin.

Mafeyê Çapkirinê parastîye - 1999

Jimarâ spardinê (105) li sala 1999

Çap: Çapxana Rewşenbirî - Hewlêr - Kurdistan

Xwendekariyên Kurdî:

Nivîsvanê vê gotarê Mêjûvan û Parêzvanekî Kurdîyî bi nav û deng ve tête biderkevtin. Ew di nava tevgera Kurdîyî Serdema Nuh de her û her bi beşdar ve tête biderkevtin. Ew bi Wênerekî tevgera Kurd ve li Îraqê de dihate biderkevtin û wî li ser wê tevgerê de Nameya xweyî Doktora di Zanistiyên Siyasî de li Zanîngeha Lozanê, li Siwêsrâ de daye bipêşkeşkirin.

Armanca me di belavkirina vê gotarê de raxistina vê mebesta jîndar li ser ferşa lêkolînê de û pêrejî afirandina gift û goyeke demokrasî û berpirsiyar li ser wê de tête biderkevtin. Em bi gûmanin, ku dê bîr û bawerîyên cuda li ser wê de li bin guhên de bêtin bihevkevtin.

Em dê bihêvîdarbin, ku hemû Guhpêdarên pê dê lê bidin bivenerandin. Pêwist niye, ku li vir de bête bidubarekirin, ku belavkirina me ji bona vê gotarê hanê weha nade biderxistin, ku bi pêwistbûn rezamendiya me li ser bîr û amojgariyên nivîsvanên wê de dide biderxistin.

Navrok

1. Pêşekî	5
2. Pêdeçûn	8
3. Lênerînek li ser Qanûnê, Felsefa wê, Serûştîya wê, Erkê wê û Pêşveketina wê de	18
4. "Kolonyalîya Perîşan ji bona Dirawsê xwe" Çepeltirîn Rengê Kolonyalîyê ye û ew jî bi xwe ji bona Kurdistanê bi malwêranî ye	32
5. "Ewtonomî" bi xwe Çarekirinek ji bona Pirsîyarîya Welatîyî Kurd niye	46
6. Kurd û Mafeyê Çarenûs, Demokrasî û Miletên dorhêlê:	76
7. Sitratîciya Ayindeyî Siyasî	88
* Danîna Dam û Destgehê Siyasî ji bona Rizgarîkirina Welatîyî Kurd:	98

* Armancên Bingeî ji bona Tevgera Rizgarîkirina Welatîyî Kurd .	103
* Bîr û Bawerîyên Xebata Rizgarîkirina Welatî :	107
8. Şeweyên Xebata Rizgarîkirina Welatîyî Kurd:.....	113
Paşgotin	130

1. Pêşekî

Piştî hilanîna Peymana Sêver, ya ku di sala 1920 de bi mafeyê Miletê Kurd bi pêkanîna Dewleteke Kurdî ve di perçê herî mezin de ji Kurdistan, ya ku ew berê Osmanlî bû, pê hate birûniştin, vî Miletê han bi darê zorê û bi serjî de ve bi vîna Dewletên Impiryalyî Ewropîyî mezin ve let letkirî û pêvekirî bê mafe bi çar dewletan ve xwe date bidîtin. Sê Dewlet ji wan nuh hatibûn bipêkhatin, ew jî:

Komara Turkî, Keyetîya Iraqî û komara Surî bûn û ya çara Şahînsahîya Farisî bû. Ji wê hingavê tanî niha jî hêjî Miletê Kurd ji bona wergirtina mafeyê xwe nemaze di hersê Dewletên bingehî de, yanî Turkî, Iran û Iraqê de dide bixebatkirin, yê ku welatê wî di nava xwe de dane biperçekirin, yê ku bi giştî ve desthilatîyên wan beramberî wî siyaseteke bêtir tundtir ji siyaseta Surî didin bikaranîn.

Ev siyaseta hanê li ser zordariyê û sitemkariya Milî û çewisandina abûrî de tete bibingehkirin û hêjîbêtir bi serdeji ve nobûna wêna her û her bêtir û bêtir tete bitûjkin. Ev xebata hanê nêzîka Şêst salî hate bidirêjkin û hêjî ew nihajî tete bikin, bêyî ku tevgera Kurd bi armancên xweyî rizgarkirina welatî ve bête bigihandin. Lêbelê jî bêyî hiç mafeyek ji mafeyê vî Miletî bête bisitandin.

Lê ya ku "Awtonomî" jêre tête bigotin, ya ku Dewleta Bexdadê ji bona perçeyê Kurdistana Iraqê bê şewirdariya Gelê Kurd dayite bidan, ew Awtonomiya hanê bi xwe ve bes û bi tenha ve reş li ser sipî tête biderkevtin.

Beramber bi vê rastîya bedbext ve ji erkê Çavdêr û Mêjûvan tête biderkevtin, herwehaji pêrejî bi xwe jî ve ji yê Welatperwera jî li ser rastîya sitirafîciya siyaseta de, ya ku tevgera kurd li ser de tête biçûyîn, bide bipirskirin. Peyvîn li ser sitirafîciya siyasî nayête bikirin, bêyî ku peyvîn pêrejî li ser Sitirafîciya Sipahî de neyête bikirin, tevlivêjî divê bête bizanîn, ku xebat ji bona rizgarkirina welatî nabe bes û bi tenha ve li ser rengên wêyî sipahî de dê bêtin birawestandin.

Piştî pêlekê ji xebatê, ji demekê, bêtir û bêtir hin ji desteyên demokrasî ji Zarwên Miletên dorhêlê -ji Birayên Ereba, Turk, Faris û Azerî- bi piştgirtina "daxwazên Kurdîyî dad" ve pê dane bidestpêkirin. Weha Partiyên komonistên van Dewletan hêjî ji vê piştgirtinê jî dûrtir hatine biçûyîn, ku ew - di dem û şeweyên cuda de - bi mafeyê Miletê Kurd ve di Çarenûsê de pê hatin birûniştin, lêbelê ji bona bi karanîna wî mafeyê ve wan pir merc dane bidanîn. Gelo mafeyê Miletê Kurd di rizgarkirina welatî de tête bidîtin û ma çi di bin têgihîştina vî mafeyê han de tête biliberketin? Çawa divê Sitirafîciya Siyaseta pêwîst li ser ronahiya Rasta kurd û rojhilata navîn û Cîhanê bête bipêkhatin? Ma çawa divê Çarenûsa Pêwendiyên mêjûyî di navbera Miletê Kurd û Miletên dorhêla wî de bête bipêkhatin û herwehaji Çawa divê ew li ser bingehên nuh û hîmkirî de bêtin biavakirin, na hêjîbêtir ew bêtin bixurtkirin? Belê bi kurtî ev bi deqên bingehî ve têtin biderkevtin, yê ku ew di vê lêkolandina hanê de li ser wan de dê bête biçarekirin. Ew tevde deqên bi hev re girêdayî têtin biderkevtin û ew hemû bi carekê ve bi têgihîştina demokrasîyê ve têtin bigirêdan. Berî destpêkirinê

---

bi lêkolandinê ve dibe, bi başî ve bête bidîtin, ku hin ji bingehên giştî û pêşveketinên remanî bidin biraxistin û hinekan ji wan bi nimûneyan ji rasta meyî rojhilata navîn bidin biwênekirin.

2. Pêdeçûn.

Cenga rizgarkirina welatî ji bona vegerandina mafe ji bona cihê wîna ew bi dadîyê ve tête bigirêdan û pê Gewreyên Karnasên qanûna Dewlî têtin birûniştin. Piştî cenga cîhanî duwem, ya ku tête bêtir ji pêncî milyon Mirov hatin bigorîkirin, -hêjî- parastina aşîtîyê û nemaze aşîtîya cîhanî li nik Mirovên Remangîr û Siyasî Medar de li sernaserî dunyayê de di serê her mebestekê de tête biderkevtin.

Piروفêsorê Firensî Albert de la Pradelle, yê ku di qanûna Dewlî de bi Hozanekî pir mezin ve tête biderkevtin, di nivîsta xweyî aşîtîya nuh de daye binivîsandin û dibêje: "Pararastina aşîtîyê du rengê dadîyê dide bipêwistkirin: Yek bi dadîya siyasî ve tête biderkevtin, ya ku ew bi girawkirin û bicihanîna daxwazên Milîyan ve dide bibicîhkirin. Duwem bi dadîya abûrî ve tête biderkevtin, ya ku ew dewlemendîya pêwist ji bona berdestên Mirov û Miletan nala Neferan yanjî Koman dide bicîhkirin"¹. Daner hêjî pêvedike û dibêje: "rizgarkirina jîyana Netewekî ji bona cengê rê pê dide bidan. Bi rastî hinekî guhertina sînorekî yanjî guheztina

---

¹ Albert de la Pradelle, La Paix moderne , Paris 1948, R. 81

hinekana ji desthilatîyan hîç pê nade bigihaştin, ku Mirov ji bona wan jîna jimareke pir ji Mirovan bi ber metirsîyê ve divê bide bixîstine. Lêbelê ger pirsîyar bi hebûna Miletêkî û serxwebûna wîyî welatî ve û herwehajî bi azadiyên Neferî ve bête bigirêdan, wê çaxê ne bes tenê ceng bi destûrkirî ve -licite- têtê biderkevtin, lêbelêjî bi sincîkîrî jî ve -morale-têtê biderkevtin; jiber ku Xweyîtîya Neteweyekî nabe, ku ew ji bona hîç tu bendan û zindanên zemînî bête bisertewandin -sînôrên Dewlî; I..Ş. W.- û herwehajî nabe, ku Sitembarî bi buhayê aşîtîyê ve bête biderkevtin"².

Weha Yekgirtina Netwan di civîna xweyî pêşî de li San Firansisko de di mêjûwa 25 axlêva sala 1945 de date bizanîn, ku ew ji bona karkirinê bi sor ve têtê biderkevtin, da ku ew Nivşên tên ji malwêrankirina cengê bide biparastin, ya ku ew ziyar û derdên bê jimar di navbera Nivşekî de bi Mirovanyê ve dide bigihaştin. Jiber vî hoyê hanê jî Peymana Yekgirtîya Netewan li ser de date bibiryarkirin, ku têde bend li ser parastina aşîtîyê û mafeyên Mirov û pêwistîya çarekirina dujwarîyan bi rêyên aşîtî ve têtin bidîtin û bidiyarkirin. Herwehajî di benda wêyî duwem de li ser "Wekhevîyê di navbera Miletan de û mafeyên wan de di Çarenûsa wan de" hate bidiyarkirin.

Weha yekgirtîya Netewan ji dema pêkhatina wê tanî niha de mirovanîyê bi jimareke pir ji Peyman û Sozên Dewlî û Yasan li ser mafeyên Mirov û Mafê Netewan de di Çarenûsa wan de dide bibarandin. Bi sedan, belê bi hezaran bend û biryareyên Nimûneyî Bilind, mexabîn, bes û bi tenha ve reş li ser sipî hatine bimayîn. Evaya nade bixuyanîkirin, ku ew li ser çûna Teverên Azadîxwaz de bi bêkêr ve yanî

²Kanîya Berê, R. 13

bi kêmkêr ve têtin biderkevtin..

Pêwist bi dirêjîyê ve nayête bikirin, ku Merov li ser yê nas de bide biaxivtin. Lêbelê ji bona nimûne nişan dikare pê bête bidan, ku Encûmena Giştîyî Rêxistina Yekgirtîya Netewan li Paris de hatibû civandin. Di mêjuwa 9. 12. 1948 de wê Tawankarîya kuştina tevayî -Genocide date biqedexekirin û di piştî wê re bi rojekê ve dazanîna asa mafeyê Mirovî cîhanî li dû de hate bikirin, ya ku ew di pêşekîya xwe de "û li ser giringbûna cewherî ji bona parastina mafeyên Mirov de li ser bingehe qanûnê de û herwehaji dâ Mirov di dawîya dawî de xwe neçar nede bidîtin, ku ew şûreşê li ser sitemkarîyê û zordarîyê de bide bivêxistin" dide bidiyarkirin. Ev yasayên hanê bi xwe ve bi biryareyan ve têtin biderkevtin, ku ew Dewletên Endam bi pê qanûnê ve bicihanîna wan nadin bizordarîkirin. Di Mêjuwa 16. 12. 1966 de Yekgirtîya Netewan Yasa gotî bi du Sozên Dewlîyî tir ve date bitackirin, yê yekem li ser fafeyên Mirovî "abûrî, civakî û ferhengî" de hate bidiyarkirin û yê duwem li ser mafeyên wîyî "Bajartî û Siyasî" de hate bidiyarkirin. Sozê yekem di benda xweyî yekem de derbarê "mafeyê hemû Miletan di çarenûsa wan de" û derbarê "mafeyê hemû Miletan di destkarîya wan de li ser dewlemendîya wanî erûştî û hatinên wan de, bi mercekî ve ku rêz li pêwistiyên havkarîya abûrîyî dewlîyî heyî de li ser bîr û bawerîyên berjewendîyên bihevre bête bigirtin" dide bidiyarkirin. Lêbelê benda 27 bi renekî taybetî vr derbarê "mafeyê Kêmanîyên Milî di bikaranina Ferhenga wanî taybetî û bikaranîna Zimanê wanî Zikmakî de" dide bidiyarkirin. Lêbelê Dewletên Endam beramber bi wergirtina divabûna, yanjî nedivabûna bîr û bawerîyên van Sozên hanê de azad tête bidîtin. Sozê duwem bi wergirtina

wî ve hatîye biazadkirin. Weha di vê têgihştina hanê de mafeyê Miletan di Çarenûsa wan de bi beşekî bingehî ve ji mafeyên Mirov têtê bijimartin û ew li ser Vîna Neferên azad de têtê birawestandin. Di mêjuwa 16.12.1952 de Encûmena Giştî li ser biryarekê de date bidengdan, ku wê ji Dewletên Endamên di Rêxistinê de date bixwestin:

1. Ku ew rêz li biryareya mafeyê Milet û Netewan de di Çarenûsa wan de bidin bigirtin.

2. Ku ew bikaranîna vî mafeyê hanê ji bal Xelkên Heremên Neazad de, yên ku ew bi rêbirina kar û barên xwe ve didin birêvebirin, bidin bihêskirin. Ev jî di rêya lêpirskirinê de têtê biderkevtin, ya ku di bin Çavdêriya Yekgirtîya Netewan de têtê bikin. Weha weke ku tu gurekî ji bona parastina mih û bizinan bi Pasevan ve bide bikin!

Di mêjuwa 14.12.1960 careke din Encûmena Giştî dengdan li ser du biryarîyan de date bivegerandin, ya yekem di bin navê "Dazanîna Dana Serxwebûnê ji bona Welat û Miletên kolonyalîkirî" ve têtê biderkevtin. Ew di vir de Kolonyalîyên "bi Mîrkarî ve" dide bimebestkirin. Tevlivêjî xalên vê biryarîyê bi giştî û tevayî ve têtin biderkevtin; jiber benda yekem dibêje: "Ku Serjêrbûna Miletan ji bona Serdarîkirin û Çewesandina wan ji bal Bîyanîyan de ew bi xwe ve bi nayînkirinê ve ji bona mafeyên Mirovî bingehî û ew bi dijî Peymana Yekgirtîya Netewan ve têtin biderkevtin". Û benda wêyî duwem dibêje: "Ji bona hemû Miletan mafeyê Çarenûsa wan têtê biderkevtin, li ser bingehê mafeyê wan de ku ew bi xwe ve şeweyê serdarkirina xweyî siyasî li gora xwestina xwe de ji bona xwe bidin bibiryarkirin, herwehaji mafeyê wan têtê biderkevtin, ku ew bi xwe ve rêya pêşketina xweyî abûrî,

civakî û ferhengî bi serbestî ve bidin bihelbijartin".

Lêbelê Biryariya duwem li ser "Desthilatiya van Miletan de li ser dewlemendiyan wanî serûştî" de dide bidiyarkirin...hd. Ji petketin û nekarîna Yekgirtina Netewan bi zordarîkirina rêzêgirtina van biryareyan Bilind ve, yan ku wê bi xwe ve dane bibiryarkirin, têtin biencamkirin, jiber ku ew bi xwe ve nala Komelekê tete bipêkhatin, ya ku Endamen wê di nava xwe de bi Serxwebûna hev ve pê hatine birûniştin û jiber Rêxistinê li ser xwe de "destdirêjî di nava kar û barên Dewletên Endam de, yan ku ew bi xwedanê Serweriya welatî ve têtin biderkevtin, dide biqedexekirin". -Movika berî vê ji benda duwem ji yasa-. Ji aliyekî din de wê ji bona Dewletên Endam serbestî dayîte bidan, ku ew divabûna xwe beramber bi van yasan de bidin bidazanîn, yanjî ew wan bi xwe ve nala "biryareyan" nedivayî li ser xwe de bidin biderxistin.

mafeyê Çarenûs di sedsalên nozdehan de li ser du Sitûnan de yanjî li ser du Remanen lihevkiirî de dihate bihîmkirin. Yê yekem ji wan bîr û baweriyê Milîyan bû³.

Ew bi xwe ve bîr û bawerîya ku dida bibangkirin, ku divê tevaya Milîyan Sitemkêş -bi têngiştina Êtnolocî- ji bona Dewletên Serbixweyî welatî bêtin biveguhertin. Evjî -piştî xebateke dirêj - di rêya Pirspekîrinê yanî şewirdariya Neferên wê Milîyê de di daxwazên wan de û bi cihanîna vîna pîrbûna wan ve tete bikirin.

Reman yanjî Situna duwem -azadiyan Neferiyê- ev têngiştina hanê tanî cenga cihanî yekem û di pişt re jî tanî hatinên pey wê Peymanên aştiyê bi zal ve hatibûn bimayîn,

---

³Cf. René Johannet, *Le principe des nationalités*, Paris 1918.

belê hêjbêtir hinekî jê di Peymana Girêdana Netewan de û di hin ji bicihanînên wê yanî biryarîyên wê de di zînetên taybetî de em didin bidîtin. Weha Serokê Emerîkî Widro Wilson, ev Merovê nimûneyî, li ser vî mafeyê hanê de bi herdu sitûnên wî ve di xalên xweyî çardehan de date biderxistin. Gava Wilson -ew bi xwe ve Dadyar bûdestnivîsa -Peymana Girêdana Netewan- date binivîsandin, wî sê nimûne ji bona bicihanîna "biryareyên Milîyan"⁴ û mafeyê Çarenûsî Miletan û ev jî di derîyê taybetî de derbarê mebesta Pêsiartinê -Mandat- date bixuyanîkirin. Wisa wîna sê Welatên ne Turkî datin binavkirin, ku ew divên ji Imperetoriya Osmanîyî herifandî bêtin bijêvekirin û ji bona wan Serxwebûn bête bidan, piştî ku ew pêleke kurt di bin pêsiartinê -Mandat- Dewlîyî Girêdanê de pête bidanîn. Û ev Welatên hanê weke ku wî ew dane binavkirin û wî ew li dûhev de dane binivîsandin, evin: Ermînya, Kurdistan, Arabya -Arabia-, yanî Welatên Erebi -Welatên Avgirê û Suryê ku têjî de Felestin, Libnan Û Iraqa Erebi bê Kurdistan, ya ku ew di sala 1925 de pê hate vekirin, têtin biderkevtin.

Belê weha Wilson di sala 1919 de bi xwe ve ew giranî û ew Çarenûs -Serxwebûna welatî- ji bona Ermînya,

---

⁴Cf. Emile Ollivier, *Empire libéral*, Paris 1895. Weha têde hatiye: "Di siyaseta Milîbûnan de hîç sînor nayêtin bidîtin, ji bil yê ku ew ji vîna Xelkê têtin biderketin. Weha ji wan pêve yê din bes û bi tenha xwe ve ew nala dîwarên Zindanên Miletan têtin bidîtin, ku ji wan re mafeyê her demî tete bidîtin, da ew wan dîwaran bidin biherifandin". Herwehaji Sitalin di nasîna xwe de ji bona Netewe remanên di serê xwe de li ser biryareya Milîbûnan de dayite biderxistin, tevî ku ew jî bi carekê ve ji lèvenerîna Ollivier ji bona pêşketina Komekê ji Mirovan ji bona Netewe tete bicudakirin.

Kurdistan û Welatên Erebi nala hev bi wan ve date bidan. Mebest ji Kurdistana Osmanî, -ya ku niha di navabera Turkî, Iraq û Suryê de hatiye bibelavkirin-, bêyî Kurdistana Iranê bû, evjî li ber hoyekî hêsan û diyar bû; jiber ku Turkîya Osmanî bêyî Iran, -ya ku wê demê jêre Faris dihate bigotin, di cengê de beşdar bû û têde hate bidurandin û jibervêjî divabû di Çarenûsa Welatên wêyî pêvekirî de li wan de bêtin bitemaşekirin. Weha mirina malwêran xwe bi vî Mirovê Mezin ve date bigihandin, bêyî ku ew bi cihanîna Bernameya xwe ve bide bidîtin. wehajî tevlivêjî di Peymana Sêver de di sala 1920 de hate morkirin, ku ew bi mafeyê Welatê Kurd ve -Osmanîyî berê de- di Serxwebûnê de -Derîyê Siyem: Kurdistan, bendên 62, 63, 64- de hate bipêrûniştin. Em bi xwe ve tev dizanin, bê ka çi biserê vê Peymana hanê ve û hoyên guhertina wêna bi Peymana Lozanê ve hate bikin, ya ku têde peyman û soz hatin bijibîrakin.

Ma gelo Tirên me li me de hatiye biderbaskirin? Tirêna azadîyê her dem li serxwe de têtin birêvekevtin, ew di rojekê de li dora tevaya dunyayê de têtin bisûrandin, wehajî pêrejî ew jî di nava Welatê me re jî têtin biderbaskirin. Weha ger Miletêk dilê xwe ji xwe re jî ji bona azadîyê bide bijandin, wisajî divê ew ji xwe re bide bikin, ku ew wê rêya rast divê bide bigirtin, ya ku pê ew xwe bi çûna Tirênê ve dikare bide bigihandin, herwehajî pêrejî divê ku ew ji xwe re bide bizanin, bê ka ew çawa dikare xwe bi dolabên Tirênê ve bide bihilkişandin.

Ji bal Yekgirtina Netewan de di alîkarîya Gelên jêrderestkirî de ji bona wergirtina Serxwebûna wan ne qencbûn û ne jî başbûnên wê hatine bidîtin, tevî ku wê biryarîyên dîdariyî sipehî derbarê Çarenûsê de dane biwergirtin, ji bil hin zînetên Welatên Kolonyalî bi "Mirîfî"

ve ji bal hin Dewletên Sazkirîyî Ewropî de û nemaze di Hişkatiya Efrîqîyî Reş de hatîye bidîtin. Ev karê han bi xwe jî ve li ser de tête bisipaskirin. Lêbelê ew di hin zînetên din de bi destgirtî ve li ber wan de hatîye birawestandin û ji hin zînetên din, yê ku tede Milet di bin jêrdestîya Impiryaliyê de dihatin binîrkin, bêyî ku ew jî bi "navnîşana Miletê Kolonyalî ve bêtin binavkin". Ev rengê hanê ji Kolonyaliyê ji yê berî xwe bedtir bû; jiber bi hebûna wî nayête birûniştin û bi navên din ve ew tête binavkin. Weha bi vê têgihîştina hanê ve "Kolonyên bi mîritî ve" -nala Kenarê Hestîyê Fîl, Nicîrya û Senigal ji bona nimûne- ew bêtir bi bextewerbûn ve dihatin biderkevtin, heger ku Mero bikaribe vê bide bigotin; jiber ji wan re ne bi pêwistî ve dihatê biderkevtin, ku ew bi dirêjî ve xebatê bidin bikirin û ne jî ji wan re bi rengekî giştî ve rizgarkirina wan bi dijwar ve dihatê biderkevtin. Belê hin ji Dewletên Kolonyaliyî Sazîkirinê, gava ku wan pê date bihestkirin, ku pêla "Kolonyaliya Mirîti" di Pêncî û Şêstan de hatîye bidawîkirin, bi kêmanî ve bi "Mirîti" ve wan pir Kolonyên xwe jiber xwe bi dawî ve dane bianîn. Weha Ingilistan li Efrîqya rojhilatê de û Firensa li Efrîqya Rojavayê de dane bikirin.

Lêbelê Cezayir ew bi xwe ve di bin Kolonyalyê de hatibû bimexelkirin, bêyî ku bi wê nala Kolonyekê ve pê bête birûniştin. Belê ew li gora reweştî qanûna Firensî ve bi melbendeke Firensî ve diahte biderkevtin, hîç di navbera wê û mersîlya yanjî normandî û melbendên din de ji Firensa Ewropî cudabûn nedihate bipaydakirin.

Weha Yekgirtina Netewan li gora yasa xwe de mafeyê destdirêjkirinê ji bona Pirsîyarîya Cezayir nedihate bidîtin;

jiber ku ew li gora qanûnê de bi Serwerîya Firensa ve hatibû nigirêdan û bi serdejî ve ku Firensa yekek ji Dewletên sazkirinêyî mezin dihate biderkevtin û ew bi xwe jî ve Endamek ji Pênc Endamên Herdemî di Civata Parastinê de dihate biderkevtin, ji wanên ku ew bi xwedanê mafeyê Vito ve dihate biderkevtin, yanî mafeyê hilanînê, bi dengekî bi tenêyî dij ve, beramber bi her biryarekê ve ku ew ji bal vê Civata hanê de bi pirbûna hemû Endamên wêyî tir ve tete biwergirtin. Civata Parastinê weke ku tete bidiyarkirin, li gora Yasa Yekgirtina Netewan de berambamber bi parastina aşîtiyê û çarekirina pevçûnan de û bi dawîanîna cengên navxweyî ve yanî heremî ve, çibejî rengên wan cengan be, ger ew bi xwe ve metirsîyê li ser aşîtiya di navbera Dewletan de bide bipêkanîn, ew bi xwe ve bi berpirsiyar ve tete biderkevtin. Ji vir dijwarbûn, nobûn û dirêjbûna cenga Serxwebûna Cezayir hate biencamkirin; di navbera heşt salan de 1954-1962 ji xebatê û şer Miletê Cezayir bi qehremanî ve didate bikirin û wî tede ji bona buhayê Serxwebûna xwe pir mal û canan bi merditi ve bi Milyonek Kuştî û Gorî ve ango dehikek ji Xelkên xwe wêyî demê date bipêşkeşkirin. Weha Miletê Cezayîr ji nîrên taybetî ji xwe sûd date biwergirtin, yên ku wî bi xebata xweyî pêgirtî û sorbûna xwe ve li ser sitendina azadîyê de ew dane biafirandin, ji wan jî giranbûna Dewletên Erebiyî Serbixwe dihate biderkevtin, yên ku wan di warê Dewlî de pişt lê didane bigirtin. Herwehaji pêrejî biryareya giştîyî cihanî ne bes tenê di nava Dewletên Sosyalistî û Welatên Cîhana Siyem de, lêbelêjî herwehaji bi xwe jî ve di nava Dewletên Rojavayî jî de pišta wî didatin bigirtin. Herwehaji ji bal Çepên Firensî -di dawîyên salên cengê de- jî pišta xebata Cezayir dihate bigirtin. Û weha di dawîya dawî de bi hatina Mirovekî Hozan ve ji bona ser serê Dewleta Frensî nala

---

Ceneral Digol tête biderkevtin, yê ku ew di pêşveçûna mêjûwê de hate biliberkevtin. Weha piştî ku ew bi serdarkirinê ve hate bigihaştin, ew bi mafeyê Gelê Cezayir ve di Çarenûsa wî de pê hate birûniştin. Wetov Gelê Cezayir bi saya xebata xwe ve dikarîbû qanûnê bide biveguhertin û wê li gora pêwistiyên dadwerîya siyasî û abûrî bide bilihevkin.

Halo Cezayir Dewleteke bi Serxwebûn ve hate bikirin û jê re girabûn û rêzlêgirtin hatin bipeyda kirin, berê ku ew li gora qanûna Firensî de û di dawîya dawî de ji ya Dewlî de mîna "Melbendeke Firensî " dihate bijimartin.

3. Lênerînek li ser Qanûnê, Felsefa wê, Serûştîya wê, Erkê wê û Pêşveketina wê de.

Ji bona her Civakeke Mirovanî be, ku ew bi xwe ve têtê bidîtin, çi be, heger Dewlet be yanî Êl be, di kevnar de be yanî di niha de be, Hevor be yanî Bajarî be, biçûk be yanî mezin be, Rêstikek yanî qanûnek, ji bona ku ew pê bête birêxistin, jêre li gora Zînetan de têtê bidavakirin, heger ku ew bi xwe ve reweştî be, nivîsandî be yanî ne nivîsandî be. Weha her qanûnek -droit positif- bi başî ve têtê biderkevtin, bi vî rengî ve her Rêstikek Rêzanên xwe ji Nemûneyên Bilind -Ide'aux- dide bikanîkirin û jê jî têgihîştina dadwerîyê têtê biderkevtin û ew bi xwe jî ve bi têgihîştineke sincî ve têtê biderkevtin. Nimûneyên Bilind li gora derbasbûna heyaman de têtin biguhertin. Weha di heyamên berê de -û li nik hin civakan tanî niha jî de - bendekirin bi karekî serûştî ve dihate biderkevtin û bi xwe ve ew ji bona Serbestan bi mafeyekî ve dihate biderkevtin û herwehaji ew mafe bi xwe ve li ser rûwê Zemînê de bi zalbûn ve dihate biderkevtin. Weha weke ev li Yonana kevnar de dihate bidîtin, ya ku Rojava wêna bi dergûşa bajartîya xwe ve dide bidanîn, wisajî li Roma "Yasadanîner" û Dêya tevaya dunyayê de dihate bidîtin.

Wilojî berî wan jî ew li nik Hemorabî de yekemîn Yasadanerê Mêjûwê de dihate bidîtin. Wisajî ew li Çîna kevinar de, li Girava Erebi de, li Efrîqya û li nik Ênka li Emerîka Rojavayî de, berî ku ew ji bal Kolonyaliya Sipanî û Portuxalî de bête bidozandin, dihate bidîtin.

Hingava Oldarîya Filetîyê hat biderkevtin, wêna Wekhevî di navbera Mîrza û Bende de date bizanîn. Lêbelê ew jî bona hılanîna Benditîyê nehate biserkevtin. Weha Musulmantîyê û Qurana rêzlêgirtî hatin biderkevtin, ku wisa wan rewešta hovberîya veşartina Keçan -Wadu El-Benat-datin bihilanîn û wan jî giranbarîya benditîyê datin bisivikkirin û azadîkirina Bendan wan mîna karên qeç dane biderxistin, bêyî ku ew benditîyê bidin bihilanîn yanjî biqedexekirin.

Weha ji bona Merovê Musulman mafeyê maldarîkirinê pê hate bidan, ku li gora Dewlemendîya wî jêre ji Bendan rê pê dide bidan û herwehaji mafe pê hate bidan, ku ew ligel Bendeyên xweyî Pîrek û bi dilê xwe ve bête birazan, na hêjbêtir ku ew ligel Bendên xweyî ji yên Nêr jî de ji -Cewarî û Xulaman- dikare bête birazan. Hêjî bi serdejî ve wî dikarî bû, ku ew Çar "Jinên Azadkirîyî" din jî ji xwe re bide bianîn. Weha heger em bêtir ber bi jêrî heyamên mêjûwî kevintir ve xwe bidin bidaxistin, dê emê bibînin, ku Hevanî di navbera Xweşk û Biran de ne bes tenê rê pê dihate bidan, hêjbêtir ew bêtir dihate bidilkirin. Ev karê hanê ji heyamekî durve ne bes tenê Sincî rê pê neme dide bidan, herwehaji pêrejî qanûn nahêle ew bête bikirin. Weha Peyva Biyanî di heyamên Hovberîyê de bigir nala peyva Dujimin di hemû zimanan de dihate bikaranîn. Wisa ji

reweşta her Êlekê dihate biderkevtin yanî bi Mîrîtî ve dihate biderkevtin, ku jê re bi berdayî ve dihate biderkevtin, ku ew her dem û çaxê li ser Dirawsên xwe de ji Pîrek, Zilam û Zarokan dikarîbûn bidin bihêrîşkirin; evjî li gora qanûna cengelê û hêza her yekî ji wan dihate bîkirin. Li vir de kêş bêtir bi ber me ve nayête bikevtin, ku em bi dûr û dirêjî ve li ser pêşveketina Nimûneyên Bilindîyî Civakî de pê bidi biaxivtin, bêtir ji yên ku me li jor de di Soz û Yasayên Encûmena yekgirtina Netewan de date bidîtin. Lêbelêjî tevlivêjî hîç rev ji me re nayête bidîtin, bêyî ku em li ser sê şureşên remanî de bêtin birawestandî, yên ku di warê siyasî de hatin bicihanîn û wan şopên pir bi kêr û giran ve di Serdemên nuh û niha de dane bihiştin:

A. Şureşa Demokrasi û Dazanîna mafeyên Mirov di sedsalên hijdehan de tete biderkevtin, ya ku ew li Ingilistanê û Firensa de date bidestpêkirin, ewaya bi xwe ve nala Dazanîna Serxwebûna yekgirtina Dewletên Emerîkî tete biderkevtin. -Evaya bes li berjewendîya Barkirvanên Sipî de hate biderkevtin. Reşên Bende pê jê bê pişk û par hatin biderkevtin. Bi xwe jî ve Hinodên Sor jî jê ew bê pişk û par hatin biderkevtin, yên ku Reha Sipî bigir ew bi carekê ve dane biqelandin. Weha Şureşa Firensî ev remanên hanê ji dawîya wî sedsalê hanê de li tevaya Ewropa de di bin durujmê azadî, wekhevî û biratîyê de date bibelavkirin, ev durujmê ku ji bona Komara yekem bi nav û nîşan ve hate bikirin. Ev bîr û bawerîyên hanê di rojhilata Navîn de bes û bi tenha ve di destpêkirina vî sedsalê niha de hatin biwergirtin. Evaya weha tete biderkevtin, heger Merov weha lêbide binêrîn, bêyî yên ku di vî babetî de di heyamên çûyî de nala têgihîştina Biratîya Mirovanîyê di destpêkirina Civakên Filetiyê de û têgihîştina "Demokrasiya Xweser" de

di destpêkirina Musulmantîyê de û di pêla Xulefayên Raşidîn de, -ev bi xwe ve têgihîştineke, ku ew di Civakên pir jimar de bicihanîna wê nayête bikirin-, hatine bidîtin.

B. Şureşa Sosyalistî di nêzîka nivê sedsalê nozdehan de û di nivê wîyî duwem de piştî şureşa teknolocî û gewrebûna jimara Kargeran û perîşanîya mercên jîyana wan bi remanî -bi ber û ruwên cuda ve bi nav û dengtirin ji wan Markisistî tête biderkevtin- hate biderketin. Biryareyên Sosyalistîyî nuh û jêjî yên Markisistî li ser remana rojhilatî de bes û bi tenha ve piştî salên cenga cîhanî duwem datin bikêrkirin, yên ku di nava wan de bêtir bûna giraniya Yekitîya Sovyêtê di warê Dewlî de ji wê Çaxê de her û her bêtir dihate bidîtin. Lêbelê rojhilatê bi xwe ve wê jiberê de regekî ji Sosyalistîyê di Heyamên derbasbûyî de dabû binaskirin û giringtirîn ji wê bi Mezdekî ve dihate biderkevtin, ya ku di Heyamê Sasaniyan de hate bibelavkirin û Merov dikare wê nala "Oldarîyeke Siyasîyî Sosyalisitî" bide binerxkirin. Weha li gora Maksîm Rodanson de: ku amozeşên -fêrkirinên- Musulmantîyê Sermeyedarîyê didin biparastin û rê bi bêtirbûna Sermiyan ve didin bipêdan, lêbelê jî pêrejî ew wê di rêya zikatê û sedeqan de dide bisivikkirin, na hêjbêtir ku têde "Hindik ji Sosyalistîyê jî" tête bidîtin, tevî ku Pêxember bi xwe ve "Sosyalistî nebû"⁵.

C. Remanên Rehî yanjî Regezperestî di kirinê de ji dema Hebûna Mirovên Hovber de ew bi xwe ve hebûn, Lêbelê ew nala felsefeyeke siyasî bes û bi tenha ve di sedsalên hivdehan de hate biderketin û ew di pişt re di sedsalên nozdehan de hate bidiyarkirin, ku di vî sedsalê de kolonyalî

⁵Cf. Maxime Rodinson, *Islam et capitalisme*, Paris 1966, R. 29- 40

bi xwe ve bi popa bilindbûna xwe ve hate bigihaştin; jiber ku Dewletên Sazkirinê pêwistîya wan bi Mewadên Xam ve dihate biditin. Evaya felsefeyeke beramber bi demokrasîyê û sosyalistîyê dijûnekê dide bipeyda kirin û ew şer, ceng û benderîyê bi dû xwe de dide birakişandin. Bi cihê sersûrbûnê ve tête biderkevtin, yên ku ew di pêşîya pêşî de dane binivîsandin, ew bi xwe ve sê Nivîskarên ji Firensa ji Welatê şuresê, azadîyê û wekhevîyê tête biderkevtin.

Ev hersê Kes jî de Boulaivilliers, V. de Lapouge û J. de Gobineau bûn û ew ji Arostokratîyê bûn. yê yekem di sedsalê hivdehan de dihate bijîyandî û yê dawî, yê ku wî "Xwendinek li ser ne wekhevîyê de di navbera Rehên Mirovanyê de" dayite bidanîn û ew di nava Welatê xwe de bi Şermezariyê hatiye ve bi nav û deng ve dihate biderkevtin, di sedsalê nozdehan de hatiye bijîyandin⁶. Û lêbelê Çarên wan ew bi xwe ve Ingilîzê H. Chamberlain ji Welatê "wekhevî beramber bi qanûnê ve" tête biderkevtin, lêbelê ew li Elemanya de dihate bijîyandin. Tevan bi carekê ve bi regezîya "Ari" ve didan bişabaşkirin û mebesta wan di Fireng û Angilo Sakson de dihate biderkevtin. Evaya ji wan hin Feylesufên Elemanî û ji wan jî Nêtsê jî datin biwergirtin, yên ku Miletên Cîhanê bi hoyê Binyada wanî Regezî ve ji bona Miletên Sade yanî Nuhdestpêkirî -Naturvölker- (Miletên Serûştî) û yêdin bi hoyê Binyada wanî Regezî nala Miletên Bajarvanî û Serdarê Remanê -Kulturvölker- (Miletên Jîrdarî) datin biparvekirin. Lêbelê ev Felsefa hanîyî bed weha nala Demokrasîyê û Sosyalistîyê li Cîhanê de nehate bibelavkirin, lêbelê jêre hin bicihanînên siyasî hatin bikirin. Ji van bicihanînên hanîyê çepeltir,

---

⁶Essai sur l'inegalité des races humaines

giringtir, bi kêrtir şermezarî û ziyandarî ve ji bona Mirovanyê Nazîya Hitlerî li Elemanya de bi xwe ve dihate biderkevtin, ya ku wê dida bixwestin, ku ew Welatên Silavî nala Cihê Jiyanê -Lebensraum- ji bona Reha Germanîyî "Biserkevtî" û "Rêxistvanê Cîhana nuh" bide bimaldarîkirin. Wêna Kargerên Miletên Ewropîyî din di Karxanên xweyî Cengînî de didan bikarkirin û bendekirin. Herwehajî wê bi milyonan ve ji Zarwên "Milîyên Jêrdarkirî" dane bikuştin. Êrebê Samî jî di helbijartina Nazîyê de ji bona wan di "Pileyên Jêr" de û di pişt wan re Reşîk dihatin biderkevtin, tevî ku Ereban bi xwe ve tovê Jîrbûna Musulmantîyê dane bitovkirin û wan ew hevîrtirş dane bianîn, yê ku pê Miletên Musulman yanjî rojhilatîyî din dane biyekkirin. Ji van Jîrbûnên hanêyî Surî Yeaqîbeyî File, Aqbatê Misrî, Hindiyên Bakur, Firs û Ecemên din û ji wan jî Kurd, biserdejî Miletên Berber li Bakurê Efrîqya de, Ereban ev Jîrbûnên hanê tev bihev re dane bigihandin. Ev Jîrbûna hanê bû, ya ku bi Ronahîyan û Zanistîyan dihate biçurusandin, di dema ku li Ewropa de Êlên Germenî di tarîya heyamên navîn de dihatin bijîyandin. Lêbelê Hitler xwedîyê "Xebata Min" ne bes bi tenha xwe ve dihate biderkevtin, yê ku wî ji xwe re remanên rehî dane biwergirtin. Weha li pêşîya wî de Evserên "Turkiya Genc" ji xwe re dabûn bixwestin, yên ku ew vê Dîtina hanê ji bona berjewendîya Reha Turkî bidin biveguheztin. Weha wan di sala 1915 de nêzîka yek milyon ji Miletê Ermenî dane bikuştin, ji yên ku bi Koman ve di nava melbendên Turkîyê de dihatin bibelavkirin û herwehajî wan li yên mayî de barkirin bi wan ve dane bizorkirin. Herwehajî pêrejî û bi serdejî ve bi zanebûn ve wan ne kêmtir ji heftsed hezar ji Zarwên Miletê Kurd jî bi birçîbûnê

û sermayetîyî ve di navbera salên cenga cîhanî yekem de dane bifewitandin⁷.

Û yek ji wan Evserên Turkî jî bi xwe ve Mustefa Kemal dihate biderkevtin, yê ku li ser wî û Hevalên wî de Navnîşana "Ataturk" -yanî Bavê Turkan- hate bidanîn. Weha wî di pişt re nav û nîşanek ji xwe re date biwergirtin, ku ew bi wî ve li gora mîjûwê de pê nayête bikevtin. Weha wîna Komara xwe li ser bingehê "Biserkevtina Regeztina Turkî" de date biavakirin. Wisa jî wî ji bona turkkirina yanjî derbiderkirina bi melyonan ve ji Zarwên Miletê Kurd bi hemû corekî ve dida bikarkirin. Herwehaji qelandina jindariyî mayî di zimanê Miletê Lazîyî biçûk de wî jêre dida bikarkirin û pêrejî hilandina Tiraşên Erebiyî li ser tuxûbên sînorên Surî de, -herwehaji Iskenderona Talankirî- ku ew jî mîna yê mayî ji Siryanan û Eremenîyan jî wî dida bikirin. Herwehaji Riza Şah, yê ku xwe li ser Iran de bi Şahî date bidanîn, remanên regezi ji xwe re wî jî dane biwergirtin û pir Faşîya Mosulîni û di pişt re jî Nazî di nava serê wî de cihê xwe dabû bigirtin, Di pişt wî re Lawê wî Mohemed Riza bi ser Tex ve hate bihilkişandin, yê ku li ser xwe de navnîşana Arya Meher ango "Ronahîya Iranîyan" date bidanîn, berî ku bayê şureşra gelên Iranî di sala 1979 de wî li ber xwe de bide biberbakirin.

Weha em li cîhana Erebi de derxistineke Rehî û hawêkirina Mustefa Kemal di serdariya Efleqi de li Iraqê de

---

⁷Li dirêjîya Mebestê de di nivîsta Mêjûwanê Kurdê Xwedê lê-buhurandî Mohemed Amin Zekî de: Kurtaya Mêjûwa Kurd Û Kurdistan, (Deriyê "Cenga Mezin", Çapa Erebi, Qahire 1936 de bide bitemaşekirin).

li ser kîsê Miltê Kurd de di pêşî de û bi taybetî ve herwehaji li ser kîsê demokrasîyê de bi giştî ve didin bidîtin.

Bi xwe ve pêwîst niye, ku li vir de careke din bête bigotin, ku Dîtina Regezperestî bi hîç awayekî ve li ser hîç bîngehekî Zanistî de nayête bihîmkirin, lêbelê ew bi xwe ve bes û bi tenha ve bi pûçbûn û hîçbûnekê ve dihate biderkevtin. Belê bi rastî ve cudabûnên diyar di navbera Milet û Gelan de têtin bidîtin, lêbelê ew bi xwe ve ne bi zayîna "serûştîya" wanî regezîyê ve tête biderkevtin, lê ew bi xwe ve bi zayîna zînetên wanî mêjûyî, cîyografî, dorhêlî û Perwerdekirinê ve tête biderkevtin. Bes û bi tenha ve tête bitêrkirin, ku hinek ji van dê bi Zanistvanan ve bêtin biveguhertin, gava ku "Miletên Zikmakî" rêyekê ji xwe re ji bona gihandina bajartîyê bidin bigirtin. Hêjîbêtir di dîtina Zanistîyên Intropolocî, Biyolocî, Civakî û Mêjûyî de ji Heyaman de li ser ruwê Zemînê de hîç Miletêk yanjî Gelek nayête bidîtin, ku ew -bi Reh û Xwînê ve tevlihevbûnekê-nede bipêkanîn. Belkî ji bil hin Malbatên Bexme Peye'es li vengêlên Efrîqya de û hin Eşîrên din têtin bidîtin, yê ku ew hîjî li nava heremên Cemserê Bakurî de bi Rewend ve têtin biderkevtin. Heger jî Reheke pakî bête bidîtin, ew jî bes û bi tenha ve li nik hin cenaweran de tête bidîtin. Weha Intirobiyolocîyê Firensîyî bi nav û deng ve Deniker di navbera Rehê de beramber bi Mirovekî Nefer ve dide bicudakirin, yê ku xwedan nav û nîşanên xweyî laşîyî taybetî tête biderkevtin û "Civaka Êtnolocîyî" Miletêkî yanjî Netewakî ku ew li ser "civandina Neferan de di Civakê de" tête bipêkhatin⁸.

Weha bi karê qanûnê ve tete biderkevtin, ku ew di her

⁸J. Deniker, Les race et les peuples de la terre, Paris, R. 148 û yê tèn.

Civakekê de wê bi xwe ve li ser bingehê felsefa xwe û Sinciyên xweyî bilind ve bide birêxistin, ku ew Serdariya wêyî Siyasî bide birêxistin û jê re rêzanên mafeyî bide bidanîn, da ku ew Pêwendî di navbera Serdariyê û Neferan de, di navbera Serdariyê û Hereman de yanjî Şaxan (Serpereştîyê) de û di navbera Neferan bi xwe de bêtin bicih û bisînorkirin. Weha Serûştîya qanûnê di her Civakekê de di bingeha bingehî de bi xwe ve ew bi "Parêzvanî" - conservatoire- ve tête biderkevtin, bi xwe ve ew bi berjewendiyên çîniya Serdar ve, ya ku xwe bi xwe ve nala wêneretîyê yanjî gewdekirina Komê, yanî Dewleta Niha dide bidanîn, dide biparastin û bipasewanîkirin, herwehajî ew bi sizakirina Kesên Nefer, yanjî Çîniyan, yanjî Koman ve tête birabûn, yê ku ew bi Rêstikê ve didin biyarîkirin, yanjî ew wan berjewendîyan bi ber tirsê ve didin bixistin.

Heger Dewlet bi xwe ve di rastîya rastî jî de pir bi Milî ve bête biderkevtin, lêbelê ew bi yekîtîya Milîbûna xwe ve di warê qanûnê de -herwehajî di warê siyasetê jî de- dide bibigotin, yanî ew bi xwe ve li ser rengê Regezperestî de tête biavakirin, weha bi vî rengî ve serûştîya qanûnê têde tête bicêwîkirin. Ew ji alîyekî de ji bona parastina zalbûna Milîya pir jimar yanjî hêzê li ser Milîyên din de, yê ku mafeyên wan têtin bixwarin, dide biarmancikin. Ev jî di rêya Çîniya Serdarî Milîya yekem de tête bikin. Û ji alîyê din de ew parastina ser berjewendiyên çîniyî vî desteyê Serdar dide bikin. Lêbelê heger em li qanûnê de di tevaya wê de ligel bîr û bawerîyên bilindî têde, yê ku ew li ser wan de têtin bihîmkirin, lê bidin bitemaşekirin, weha jê re karekî din yanjî kêreke ser û paşî hevtir ji bona karê wêyî parastinê tête biberzkin. Ev karê hanê bi xwe ve "Pêşketî" bi xwe ve tête bidîtin, ew bi xwe ve rê bi pêşkevtinê ve dide

bidan, na hêjîbêtir ew guhertinê dide biamadekirin û ew piştê lê dide bigirtin.

Evaya bi xwe ve bi renegekî taybetî ve di Yasayên Yekgirtina Netewan de, yên Dewlî de ji bona mafeyên Mirov û Miletan de têtin bidiyarkirin û ji van Yasan bi xwe jî ve pir ji Yasayên welatî hatine biwergirtin. Weha tête bidiyarkirin, ku ew mîna piştgirtineke navtêdanîne ji bona Sitemkêş li ser Serdarê Setemger didin biderxistin. Ew jê re mafeyên wî didin bidiyarkirin û rêya wî jê re didin bironahîkirin, na hêjîbêtir ew ji bona xebatê ligel Kêrên dinî pal pê din bidan, yên ku ew bi rastîya dorhêla wî ve têtin bigirêdan. Weha bi vê têgihîştina fireh ve ji bona qanûnê roleke cewî tête bidîtin, ku têde dijûnên civakî têtin biliberketin: Yekem Parêzgerî Xweparêzî û Rawestyayî û Duwem Pêşveketî Livandî -Dunamîkî-.

Weha qanûn bi darê zorê ve di bin givaştina berjewendî, hêvî û vîna çînîyên barkêş de, yanjî Milet û Milîbûnên Sitemkêş de di nava Dewlet û Imperatorîyên pir Milî de tête biguhertin. Gava şiyarbûna wan li ser rewş û mafeyên wan de bi bêtir ve tête biderkevtin, bi rêxistina wan baştir ve tête bikirin û ew xwe ji bona lêdana hêza Serdar bêtir didin bilikarxistin, ev jî li ser kêra pêşketinên remanî, civakî û rewanî, yanjî teknolocî tête bikirin, ya ku ew van Kêrên nuh dide bîanîn.

Li gora dîtina Sitalîn de ev pêşketina hanê li nik Milîbûnekê yanjî Neteweyekî zorlêkirî de tête bikirin, gava ku Borcuwazîya wî tanî pileyekî tête bigewrekin, ku ew Milet Kargeran li dora xwe de di bin durujmê welatîyê û azadîyê de dide bikomkirin, tevî ku armanca wî jî

pey dakirina "bazara welatî" û firotina malên wê durtir nayête biderkevtin. Lêbelê Hawzer weha ev guhertina hanê bi rengekî sadetir ve daye bipesinandin, gava ku ew dide bigotin, ku ev têtê bikirin, gava Vîna Neferan ji bona "Vîna jîyana Civatêyî ligel hev de" di bin siya Rêstikekê û yek Alê de bête biguhertin. Evaya bi xwe ve bi mercekî pêwîst ve têtê biderkevtin, lêbelê ew -di bin zînetên nihayî heyî de-nade bitêrkirin.

Dibe, ku qanûn hêdî hêdî û bi xebatekê ve li ser xwe de bi bê pêrabûn ve bi nobûnê ve bête biveguhertin, heger çînîya Serdar, çînîya Bindar û serûştîya Xelkê mêldarîya nîvçarebûnê yanjî çakkirinê didin bikirin, wek ku ev hincaran li Patîşahîya Yekgirtî de hatîye bikirin. Belê dibe, ku guhertinên siyasî bê şerkirin bêtin bikirin, heger di civakê de rêzanên demokrasîyê bêtin bicihkirin, yê ku wê ji xwe re dane bihîmkirin, weha bi vî rengî ve li Siwêstra de berî çend salan Dewleteke Hevgirtî li herema Cora de hate bipey dakirin, ya ku bi Firensî ve dide biaxivtin, piştî ku ew ji Dewleta yanjî ji Kantona Bêrin bi beşekî ve dihate biderkevtin, piştî xebatekê ku ew bi rastî ve bi salan ve hate bidirêj kirin, lêbelê ew bes û bi tenha ve li ser gotarên rojnaman û hin ji xwepêşandanan de hate bimayîn, yê ku di nava wan de dilopek ji xwînê ne hate birijandin. Weha di pişt re lihevhatinek di navbera aliyên cuda de li ser pêrabûna pirsînê de ji Xelkê di heremê de hate bikirin. Lêbelê weha mêjû dide bixuyanîkirin, ku di pîrbûna caran de çînîyên çewisandî yanjî Miletên jêrdest ji bona wergerandina Rêstikê û bi destxistina mafeyên xwe ve bes û bi tenha ve di rêya şûreşê de dikarin bidin bikirin.

Weha evaya bi xwe ve di şûreşa Emerîkî Bakur de di sala 1776 de, di şûreşa Oktober de, di şûreşa Firensî de, di şûreşa

Çînî de, di şûreşa Cezayir de, di şûreşa Viyetnamî de û di şûreşa Iranîyî vê dawîyê de, mebest lê şûreşa Miletên wê de tête biderkevtin û ne bi xistina wê ve di nava lepên hinekan ji desteyên Meleyên Siyasîvanên wê de tête biderkevtin, hate bikirin.

Heger çîjî xebat dijwar bû yanî ew kêr dujwar bû, mafeyên Miletan bi darê zorê ve têtin bisitandin û ew nayên bidan.

Weha bi vî rengî ve nimûneya Cezayir di navbera bi dehan ve ji van nimûnan de Merov dikare bi ber çavên xwe ve bide bixistin, hêjî ji van tevan jî bêtir Merov dikare nimûna Viyetnamê li ber çavên xwe de bide bidanîn.

Weha evaya dide biderxistin, ku qanûn xwe bi xwe ve bi rengê bingehî ve bê çengbûn û rapêrînan nade biguhertin. wê gavê ev têtin bikirin, gava ku civak kêrên nuh ji wan re tîne biderkirin û biamadekirin.

Weha Xebata pêwist ji bona Miletêkî jêrdest yaxud ji bona çînîyeke civakîyî stemkêş ji bona guhertina qanûna sitembar û wergirtina mafeyên xweyî daxwazkirî pir caran ew di nobûn, di dirêjbûn de, di şêwe û di gewrebûna gorîyên pêwistî xwe de tête bicudakirin. evaya bi xwe jî ve li ser hêza herdu alîyên berengarên hev de -Sitemkar û Stembar-, li ser sorbûna wan de, li ser nebezîya wan de, li ser nimûne û biryareyên wan de, yên ku her layek rawestandinên xweyî cudayî jê didin biwergirtin, tête birawestandin. Herwehajî ewaya li ser dostaniya wanî derve jî de û bi serdejî ve li ser başbûna rêxistina wan de tête birawestandin.

Derbarê Stemkêş, yê ku ew bi xwe ve bi giştî ve jî

Serdarê Sitemkarê li ser xwe de bi hêz û hebûnên xwe ve bi kêmtir ve tête biderkevtin, jê re pir bi giringî ve tête biderkevtin, ku ew bi armancên xwe ve pir diyar bête biderkevtin û herwehaji ku ew bi tevaya mafeyên xwe ve bi carekê ve bê fen û xapandin bide bidaxwazkirin, bêyî ku ew ji wan hiç mûyekî bête bidakevtin. Heger ew vê nede bikin, dê ew di helbijartina rêya xwe de ji bona azadiyê bête bişaşûmaşkirin; jiber ev rêya hanê bi rast û textkirî ve tête biderkevtin û pêç û pêçdanîkirin têde nayên bidîtin.

Herwehaji jê re bi pêwîst ve tête biderkevtin, ku ew şeweyê xebata xwe bide birengînkirin, ew wê li gora zînet û qonaxan de bide bilihevkin û ew xwe di xabata xweyî neçar de bi bînferehbûna dirêj ve xwe bi xwe ve bide bifêrkirin.

Weha wê hingavê derbendên li pêşîya wî de yek li dû ya din de dê bêtin biherifandin û pêrejî li dû hev de dergê dê jêre bêtin bivekin û ew weha ji xwe re bi gorîyên xwe ve ber û karinên nuh di navbera Xelkên Dewleta Zordara xwe de û di nava warên Dewletan de dide bîafirandin, ku wî bi wan ve xewin nikarîbûn ji xwe re pê bidana bididîtin.

Ew Miletê, yê ku ew "bi bê Kes ve" tête biderkevtin, ew bi xwe ve bi Miletêkî ve tête biderkevtin, yê ku Rêberên tevgera wî bi nezan vê têtin biderkevtin, bê ka ew çawa Pirsîyarîya xwe didin biraxistin, yanjî ew wê mîrxasîyê di xwe de nadin bidîtin, ku ew bi tevaya mafeyên xwe ve bidin bidaxwazkirin û herwehaji yên ku ew ji bona Çarenûsa xwe didin bixwestin.

Lêbelê jidêlva vê ve ew ji bona gihandina çarekirinên nivî yanjî demîyî xwar xebatê didin bikin, yên ku ew bi xwe ve ji bîni de ji bona çarekirina pirsîyarîya wîna ne

---

dihatin bikêrhatin. Herwehajî wan ne dikarîbûn ku ew Ejdehakên xwe bidin bixapandin û pêrejî di dawîya dawî de wan ne dikarîbûn ku ew hêza Miletê xwe bidin bidagirtin û karînên wîyî welatî bidin bizayînîkirin, da ku ew pêrejî ji bona wî dergehên li ber wî de bi dadayî ve di warên Nava Dewletan de bidin bivekirin.

4. "Kolonyalîya Perîşan ji bona Dirawsê xwe" Çepeltirîn Rengê Kolonyalîyê ye û ew jî bi xwe ji bona Kurdistanê bi malwêranî ye.

Cezayirîyan nêzîka heşt salên dujwar bi mêranî ve datin bixebatkirin û ew bi azadîya xwe ve hatin bigihaştin. Weha jî Vîyetnamîyan jî bîst salan bi mêrxasîyeke xurt ve û bi bînfîrehbûneke dirêj ve dane bixebatkirin û wan di nava rêzên xwe de û ji xwe re karînen gelêrîyî pêwîst ji bona berengarîya hêza Kolonyalîyî Gewre datin biafirandin û wan ew hêza Kolonyalîyî Gewre ji Welatê xwe datin bipengizandin. Weha wan date bicihanîn, yê ku wan jêre di yektîyê û azadîyê de didan bidaxwazkirin.

Wehajî Miletê Kurd jî ji nêzîka Şêst salê ji hev çiryayî, bi rêzên ne yekkirî, bi şeweyên ne li gora Nîran, bêyî ku rêberên tevgera wî - jiber ew pirin- bê ew bi rastî ma ka çî ji xwe re Çarenûsê didin xwestin, dide xebatkirin. Weha wîna tanî niha jî tev li mezînbûna Gorîyên xwe û gewrebûna derd û janên xwe de, yên ku bi serê wî de hatin, hîç hinek ji Hêvîyên xwe nanîn bicihanîn, tevî ku wî bi qehremanî dida û hêjî dide şerkirin.

Weha di nava van dêrên hindikî dawî de û herwehajî di yên çûyî jî jî li ser niv çarekirinên çewt de ji bona giringtirîn xalên qelsbûnê di tevgera Kurdî welatî de bi kurtî ve têtin bidîtin. Wehajî ji bona Çavdêrekî, yê ku ew ji nava wê lê dide bitemaşekirin, têtê bidiyarkirin. Emê careke din jî li ser vê de bêtin bivegerandin. Lêbelê xebata rizgarkirinê ew bi xwe ve bi xebateke diyaliktîkî ve têtê biderkevtin, ya ku têtê hêzên sitemkarî xweparêzî û hêzên zorlêkirî vejandî li ser herdu berên remanî û madî jê jî Sipahî berengarî hev têtin bikirin û ew bi hev re têtin bidijkirin, herwehajî ligel jî de ev jî li ser nimûneyên wanî bilindî servajayî hev jî de têtê bikin. Bi têtêgihîstineke din ve bi serketina tevgera rizgarî ve ew ne li ser deqên hêza xwe yanjî qelsbûna xwe de bes bi tenê ve têtê birawestandin, lêbelê hêjîbêtir û ew bi renegekî diyaliktîkî ve li ser hêza sitemkarîyê liberxwedayî û deqên qelsbûna wê de têtê birawestandin, mîna ku me li jor de date bixuyanîkirin.

Weha ji bedbextîya tevgera welatîyî Kurd bû, ku wê nikarîbû xwe bi "tirêna azadîyê ve" piştî cenga cîhanî yekem tevî "xweşkirina rêya wê jî" bi Peymana Sêver ve, ya ku navê wê hatîye bogotin, bide bihilkişandin. Ji bona vê bisernekevtina hanê hoyên mêtîyî û civakî ew bi xwe ve ji civaka Kurd bi xwe ve divên bêtin derkevtin û Merov dikare wan bide biderxistin. Herwehajî Merov dikare wan bide bitevayîkirin, ku civaka me di wê çaxê de di sala 1920 de ji bona suwarbûna Tirênê jiber hoyên dijîbûnên xweyî navxweyî nehatibû bilikarxistin. Herwehajî pêrejî jê re Sebebên Derve jî têtin bidîtin, bi têtêgihîstina ku Impiryaliya Cîhanî Rojavayî di Kongirê Lozanê de di sala 1922-1923 de û herwehajî di dema "Pirsîyarîya Wilayeta Mûsilê" de tanî

sala 1925 de ji bona nehiştina gihandina wîna bi rizgarkirina wî ew li ser wî de hatibû biharkirin û wê ew bendkirî ji bona Serdarîya Dewletên nuh, yê ku ew bi wan ve hatibû birûniştin û yê ku Welatên wî di nava xwe de dabûn bidabeşkirin, date biberdestkirin. Ev Dewletên nuh ji bil Iranê ew bi xwe ve bi Komara Turkî, Patîşahîya Iraqê û Komara Surî ve têtin biderkevtin.

Weha li vê derê de kês bi me ve rê nade bidan, ku em bi dûr û dirêjî ve li ser rola Impiyalîya Cihanî Rojavayî de di perçekirina Kurdistan de û danîna perçeyên wêyî beşkirî di bin serdarîya çînîyên kevneperestîyî serdar de di nava van Dewletên nuh de bi ser ve bêtin biçûyîn. Bes û bi tenha ve tête bitêrkirin, ku em bidin bixuyanîkirin, bê çî yarî Impiryalîya Ingilîzî di berdestkirina Kurdistana Jêrî de ji bona Serdarîya "Patîşahê Iraqê" daye bikirin, yê ku ew jêre Noker bû û piştî wê ji bona xwe çewisandina hatinên wîyî nefî li Kerkûk û Xaneqînê de date bigirawkirin.

Herwehajî ew bi nabûdkirina ser şûreşên Şêx Mahmudê Hefidî Welatperwer ve bi hêza sipahî ve hatîye birabûn. Vî Serokê Kurdîyî hanê bi xwe ve wî ji bona pêkanîna Dewleteke Kurdîyî ne girêdayî bi Bexdadê ve dida bibangkirin û herwehajî wîna ji bona durujmê Kurdistaneke Serbixwe dida bibangkirin⁹. Weha piştî şikenandina şûreşa wîyî pêşî beramberî hêrişên Ceneralê Ingilîzî Firayzer û girtina wî ji bal Kolonêl Arnold Wilson, -Wilson Berpirsiyarê Siyasiyî Emerîkî di Heremê de bû-, di zindana wîyî Ingilîzî de hate biserdankirin. Weha xweser Şêx

---

⁹Arnold Wilson, *Loyalties, Mesopotamia, 1917-1920*, (B. II), Oxford, 1931, R.137

Mehmud jiber Deqa duwem ji Deqên Serokê Emerîkî W. Wilson derbarê mafeyê Çarenûsa Miletan de û herwehaji Daxuyanîya ligelhevî Firensîyî Ingilîzî de di 8. 11. 1918 de derbarê mafeyê Miletên ne Turk de di rizgarkirina wan de ji bin nîrê Osmanî date bixwendin. Kolonêl Wilson dibêje: "ku Şêx Mehmud ev Deqên hanêyî ji bona Kurdî wergerandî li ser kaxezên Quranê de dabû binivîsandin û wî ew nala nivîstekê li dora zendên xwe de dabû bipêçandin"¹⁰ û wî pê ronahî ji xwe re didate bidîtin. Wehaji Impiryalîya Rojavayî bi xwe jî ve beramberî ne yekbûna Welatên Erebi jî de Welatên Girava Erebi, Surî û Îraqa Erebi de li gora sozên bi berpirsiyar ve tete biderkevtin, yên ku wê ew ji bona Patîşahê Husên Şerîfê Mekê de dabûn bikin, Qencîya xwedê li ser navê wî be.

Weha diyare, ku her Dewletek pê hatîye birûniştin, ew xwe bi mayîn ve dide biderxistin û ew bi hîç corekî ve sînorekî ji bona hebûna xwe û neji ji bona bi kêmkirinê ve ji siyaseta xweyî "welatî" dihêle bête bidanîn.

A. Esmein karnasê bi nav û deng ve di qanûna destûrî de dibêje: "Ku Dewlet di serûştîya xwe de bi xwe ve her bi mayînî ve tete bidîtin û hebûna wêyî mafeyî bi xwe ve bi hîç corekî ve ew tu perçebûneke demî nahêle bête bikin"¹¹. Lêbelê jî ew dide bipêvekirin: "ku Desthilatîya Giştî, Yanî Serdarîya Dewletê bi hîç corekî ew nikare bête bicihanîn, heger ku ew ne li ser Berjewendîya Tevayî de bête

---

¹⁰Kanîya Pêşî, R. 139

¹¹A. Esmein, *Eléments de droit constitutionnel*, Paris 1927, R. 3

bikirin"¹². Weha heger biryareya yekem di girtina Dewletê de bi hebûna xwe û Serdarîya xwe -heger ew bi nav jî ve bête biderkevtin- û liberxwedana xwe ve beramber bi her yekî, yanjî yên ku bi Berberên wê ve bêtin bidervtinbin, bi rast ve bête biderkevtin.

Weha biryareya duwem bi xwe ve bes û bi tenha ve remaneke mafeyî rût û dûre ji rastîya piranîya pir ji Dewletan bi xwe ve têtê biderkevtin. Tevî ku qanûna "welatî" bi xwe ve ew ji bona parastina berjewendiyên çînîya serdarîyê têtê biderkevtin, mîna ku ew li jor de hatîye, yanjî ew bi armanca hiştina zalbûna Milîyekê ve li ser ya din de têtê bikaranîn. Weha jî ji vêna Sitemkarî, Pevçûna Çînîti û Xebata welatîyî Rizgarî têtê biberkirin. Weha heger evjî wisa bête biderkevtin, dê ev rastîya hanê bêtir bi tal ve bête biderkevtin û dê ew di hersê Dewletên serekîyî parvekîrîyê Kurdistan de, Turkî, Îran û Îraqê de bêtir notir bête biderkevtin. Ew tevde ne Dewletên Çêkirinê ne, lêbelê hêjî ew xwe di "Rewşa Pêşketinê" de didin bidîtin, mîna ku ev niha ji bona xatirê wan têtê bigotin, yanî ew xwe di "Paşketîyên Abûrî" û Teknolocî de didin bidîtin, weke ku berî çend salên pêşî ji wan re dihate bigotin.

Herwehaji li ser vê hatina wêyî parvekirî de li ser serjimara Xelkên wê û perîşaniya Çînîyên wêyî Xebatkêş de ji Karger, Cotkar, Destkar û Karmendên Biçûk jî û herwehaji pêrejî Borcuwazîya wêyî Biçûk jî têtin bimukurkirin. heger ne hatinên nefit li Îraq û Îranê de bana, -ku ew bi "Qencîyekê ji Esmanan li ser erdê de têtê bidakevtin" û ew bi xwe jî ve bi hatinên demînî ve têtin

---

¹²Kanîya Pêşî, R. 2

biderkevtin-, dê di nava wan de perîşaniya van Çînîyan deha bar bihata bikirin û dê "Jimarên Berkirinê" nêzîka heşt ji dehan ber bi jêr ve ve ji nexê xwe ber bi xwarê ve bihata biberjêrkirin.

Weha kêrên mêjûyî hatin bilihevhatin, ku Çînîyên Serdar di nava van Dewletên hanê de -bi giştî ve xwe niha ji bona Borcuwazîya Biçûkî Milîya zalkirî û ji bona Borcuwazîya Bazirganîyî Mêrkantîlî û berî wê jî xwe ji bona Derebegîya Bajarî yanî Latifundiya- latifundia- didin bikatkin. Herwehajî ligelî wan ji hin Feylesufên Rojavayî çepeltirîn têgihîştin ji bona Milîbûnê datin biwergirtin. Ew Milîbûna ku li ser regezîtîyê de, li ser gup gupkirina Milîbûna Mezin de, destdirêjkirin li ser Milîbûnên din de, dagîrkirina xakên wan de, çepelkirina Ferhenga wan de, talankirina dewlemendîyên wan de hatîye biavakirin. Herwehajî ew ji bona hilanîna hebûna wan bi rêya hilandina neçarî ve, koçkirina zordarî ve, neşînkirina kolonî vedidin bikaranîn - nala ku Siyonistan ev ligel Gelê Felestîniyî Erebî de dane bikirin- û herwehajî bi rengên cudayî ve, yê ku ew hinekî di nobûna xwe de yanî di rengbûna xwe de di nava Dewletekê de yanî ya din de li gora nîran de têtin biguhertin. Wetov me ev di Siyaseta Diktator Ataturk de li Turkîyê de date bidîtin û nihajî em wê di Siyaseta Ceneral Êvrin de didin bidîtin.

Herwehajî me ew li nik de, yê ku li ser xwe de navê Şah Riza dayite bidanîn, û di pişt re jî em vê li nik Kurê wî Mohemed Riza de li Îranê de didin bidîtin. Wehajî ji sala 1962 de û di pişt re jî ji sala 1968 jî de me wê Siyasetê li nik Basê Erebîyî Efleqîyî Serdar de li Îraqê de didin bidîtin. Weha bi vî rengî ve tevaya giranbûna vê Siyaseta hovîfî li

ser Gelê Kurd de li Turkîyê û li Îraqê de, yê ku Milîya Mezin piştî Milîya Turkî di ya yekem de dide bipêkanîn û yê ku di ya duwem de Milîya piştî ya Erebi tîne bipêkanîn, hatîye bidanîn.

Li Îranê de Textê Patîşahîyê li ser vê Siyaseta hanê de di rêya gup gupkirina Arîya Îranî de dida bigirêdan, ku ew bi xwe ve di rastîya rastî de bicihanîna zalbûna Milîbûna Faris li ser Milîbûnên dinî zorlêkirî de tête biderkevtinbû û di pêşîya pêşîya wan de Milîbûna Kurd bi xwe ve tête biderkevtin, jiber ku ew ji tevan di xebatê de li Îranê de ji bona liberxwedana mafeyên xwe bi qerttir ve tête biderkevtin), lêbelê jî Milîbûnên din jî nala Azerî, Bilocî, Erebi û Turkumanî wan jî bi xwe jî ve pişka xwe ji zordariyê, zorlêkirinê û çewisandinê dane biwergirtin.

Wisa piştî ketina Şah û hatina Serdariya "Wilayet Elfeqîh" kar û bar bes û bi tenha ve bi reng û bi nav ve hatin biguhertin, na hêjîbêtir Merov dikare bide bigotin, ku Diktatorî bêtir ew hate bisertkirin û wê pêrabûnên xwe ji bona tar û markirina Milîbûnên din û nemaze Milîya kurdîyî nebez bêtir date binokirin.

Evaya tevî de di bin durijmê Musulmantîyê "û Yekitîya Gelê Musulman" de tête bikirin. Musulmanîya bangkirî ji bona Biratîyê ew bi xwe ve ji van û ji wan tête bibêrîkirin. Evaya bi xwe ve bi "Kolonyalîya perîşan ve ji bona Dirawsê xwe tête biderkevtin". Ew bi xwe ve bi rastî ve bi deha ve bi çepeltirîn rengên Kolonyalîyê ve tête biderkevtiny, bi notirîn giranî ve, bi pirtirîn azardanî ve û kêmtirîn dilovanî û Mirovanî ve tête biderkevtin. Weha ji dirbûna wê de hîç sînor ji bil lêdanê bi rûxandina wê ve bêtir jêre nayête

bidîtin.

Wer ji bona van nimûneyên pir û cuda di tûjbûna xwe de di wan Welatan têtin bidîtin, yên ku ji wan re "Cîhana Siyem" tète bigotin. Ew Welatên ku Serxwebûna xwe di pir caran de di nava Sînorên Çêkirî de dane biwergirtin.

Ew Sînorên ku Impiryalistên Rojava bi textikê pîvanê ve li ser kaxezê de li gora dilên xwe de berjewendiyên xwe û dûrbûna dirêjbûna desthilatîyên xwe dane bikişandin, bêyî ku ew bi Xelkê wan ve bêtin bişêwirdarkirin, bêyî ku ew hîç guhpêdanekê bi hebûna wan Miletên hene, bi wan Zimanên hene û Ferhengên hene pê bidin bidan. Herwehaji bêyî ku ew awirekê li ser berjewendiyên wanî aburîyî jîndarî de bidin bidan.

Weha Serdarîya van Dewletên nuhî hanê, yên ku ew berê dihatin bikolonîkirin, Sînorên xwe, yên ku ew ji bal Impiryalîyê de hatine bidanîn, bi perestî ve didin bidanîn û bi hîç rengê ve nikare li ser wan de bête bidestkarîkirin.

Evaya bi xwe ve bi Reweşteke tète biderkevtin, ya ku pîranîya Dewletên Efrîqî li ser de têtin biçûyîn û li ser de wan dane bilihevkin. Hîç sersûrî tède nayête bidîtin, ku ev Dewletên hanê bi xwe ve kêm ji wan bi rast û durustî ve Miletan didin biwênerîkirin. weha bi xwe jî ve berjewendiyên Serdarên van Dewletan ligel berjewendiyên Impiryalîya nuhî de têtin bilihevkin. Weha çepelbûna vî rengî ji Kolonyalîkirinê ew bi xwe ve di pêşîya pêşî de di warê sincî û berbirsîyarîyê de tète biderkevtin. Wisa ji Çepelbûna sincîyê bi xwe ve tète biderkevtin, ku Serdarê Miletêkî Perîşan, yanî yê ku ew hêjî Perîşan tète bimayîn, Miletêkî dinî Perîşanî ji Dirawsên xwe bide bikolonyalîkirin.

Weha di nimûna Gelê Kurd de em vê Çepelbûna hanê du bare dibînin; jiber ku Sitemkar û Sitemkêş herdu ji Cîhana Jîrîtîyekê û ew herdu jî ji Oldarîya Musulmantîyekê têtin daketin - Tevî ku Mustefa Kemal jî "bi xişandina Xameyekê" dayite biryarkirin "ku Miletê wî ji Jîrbûna Ewropî tête daketin".

Wisajî wî Qurana rêzlêgirtî nala "nivîsta Reş" date binavkirin. Çepelbûna wêna hêjî tête biderkirin; jiber ku ew ji bona Xelkên remangîrên demokrasî yanjî mirovanî ji bona derkirina bîr û bawerîyên xwe beramber bi sînorkirina dirbûna wî ve rê bi wan ve nahêle bête bidan, weke ku ev bi xwe ve di nava civakên sazkerinêyî rojavayî de tête bidîtin; jiber ku remangîrên demokrasî li wê derê de dikarin beramberî Siyaseta Serdarên xweyî Impiryalî de tûrebûna xwe bidin bidiyarîkirin, na hêjîbêtir ew li ber wê û li ser wê de serê xwe bidin bihildan. Lêbelê bi xurayî ve, bi valabûn ve tu li rojnameyêke Turkî, Îraqî yaxud Îranî de tête bidigerandin, ku ew bi Mîrîtî ve hatîye bidestûrkirin, dê ew bikarîbe rê bi xwe ve bide bidan, ku ew dê rexne li Serdarîya xwe de li ser Siyaseta Kolonyalîkirina Kurdistanê de, wêrankirina wê de û tar û markirina bi hezaran ve ji Miletê Kurd de bide bigirtin. Vî Miletê ku Selah-Edîn û Malbatîya Ayubî, lawê Esîr, Lawê Xelilkan, Dinorî, Bavê Fida, Lawê Ezreqê Farqî, Helac, ji bona min anîna navan de bese, wî ev tev bi dunyayê ve dane bidan.

Halojî Demokrasên Îraqî, Turkî û Îranî jî xwe bêdeng yanjî xwe veşartî yanjî xebatkirina nehênî yanjî bi barkirin û dûrbûnîkirinê xwe ve têtin bineçarkirin.

Wehajî hêjî çepelbûn û sertbûna vî rengî ji Kolonyalîkirinê tête bibêtirkirin, ku ew di warê teknolocî de ne dikare û ne jî dildare ji bona karkirina pêşvexistina Xakê Miletê Dirawsekirîyê Zorlêkirî di warên aburî û çêkirinê de bide bipêşvexistin; jiber ku Kolonyalîya Rojavayî kilasîkî wê jiberjewendîya xwe dita bididîtin, ku ew hin çaran hin jî Madên Xam bidin biçewisandin û di dawîya dawî de hin jî çêkirinan, bengan, dam û destgehên zanistîyê û rê û banên pêwist di Kolonyalîyên xwe de bide bipeydakirin. Bi vî rengî ve gava ev Kolonîyên hanê hatin biazadkirin, wan ew ji xwe re li gor dilê xwe de ji Rojavayê Ewropîyî Impiryalî datin biwergitin, yê ku wî ew di vî warî de dabûn bipeydakirin, herwehajî di nava van çêkirinan jî de yê neftê jî hatin biwergirtin. Hîç jî vê tiştêkî jî ji kolonyalîkirina Perîşan ji bona Dirawseyê xwe li nik wî de nayê bidîtin.

Belê li vê derê de Serdarên Kolonyalî bi zanebûn li ser siyaseta bi paşvexistina aburî û bi paşvehiştina ferhengî, tendurûstî û çavakî de li nik Miletê Dirawse de didin bikirin. wehajî ew jêre mercên jîyanê ji bona barkirina wîyî lidûhev didin bafirandin - mîna ku Turkî li Kurdistanê de dide bikirin, ya ku wê daye bidagîrkirin¹³. Herwehajî dibe, ku çînîya serdarîkirî bi zanebûn ve bi Miletê Sitemkêş ve bi darê zorê ve wî ji qencîrîn û bi pîrbûn ve dewlemendîrîn ji

---

¹³Ji bona vîna raxistina wê di sê nivîstan de hatiye: 1. Ismet Ch. Vanly, Survey of national question of Turkish Kurdistan, Hevra , Roma 1971, réédité en allemand sous le titre, Die Nationale Frage Turkish Kurdistans, Komkar, Frankfurt 1980. 2. Mejed R. Jafar, Under - Underdevelopment: A regional case study of the Kurdish Aera Turkey, dissertaion, Helsenki 1976 3. Kendal Nezan dans, Les Kurdes et le Kurdistan, ouvrage édité sous la direction de Gerard Chaliand, Maspero, Paris 1978

heremên Welatê wî pê dide bibarkirin. Herwehaji ew Xelkên Milîyên cî bianîna Xelkê ji Milîbûna Mezin dide biguhertin û wan li wî cihî Xelkê Berê de belaş, yê ku wê ew dane biderkirin, dide bineşînîkirin.

Wehaji bi vî rengê hanê jî ve bi xwe jî ve Basên Serdarên Bexdadê li Kurdistana Îraqê de dane bikirin, piştî ku wan bi darê zorê ve Kurd ji pir heremên fireh ji heremên kerkuk, Xaneqîn û Enzala yê nefî dane biderkirin û nêzîka nîv melyon ji Kurdan dane bibarkirin û ew li heremên mîna beyaban de li Jêrî Îraqa Erebî de dane bineşînîkirin. Herwehaji wan li dora du hezar gundên Kurdan de li ser Tixûbên Îranî, Turkî û Surî de "jiber hoyên parastinê" dane biwêrankirin. Weha bi vî terzî ve Şirîta Mirinê¹⁴ li herema, ya ku wê bi xwe ve bi buxtan û derew ve navê Herema Xwedmoxtariyê li ser de daye bidanîn, wê ew daye biafirandin. Pêrejî bi serdejî ve "Gundên Sitiraticî" dane biavakirin, yê ku wê di nava wan de jimareke ji Cotkarên heremên çiyayîyî Kurd dane bicivandin û ew di nava deşt û nehêlên nêzîkî bingehên sipahê Îraqî de dane bineşînîkirin. Weha mîna ku Impiryalistê Rojava ligel beşekî mezin ji Cotkaran de di dema cenga serxwebûna Cezayir û Vîyetnamê de date bikirin.

Weha ev rengê hanê ji Kolonyalîyê her û her çepeltir û

---

¹⁴Piştî ku "Xwendavanên Musulman" yê bi ser xêza Imam ve Baloxana Emerîkî li Tehranê di sala 1979 de dane vegirtin û wan Belgeyên wêyî Diplomasîyî veşartî di tevabûbnê de bi Farîsî ve di bin navê "Isnadê Lane Casûsî" (Belgeyên Motka Casûsan) de di 32 Bergan de li Tehranê sala 1980 de dane bibelavkirin. Bergê 31 û 32 li ser Kurdistanê de ne. Di Bergê 31 Belgeyên bi Ingilîzî ligel wergerandina wan bi Farîsî ve vê têgihîştina hanê tînin bikaranîn.

serttir tète bibêtkirin. Herwehaji pêrejî serûştîya wêyi regezîyê û firehbûnê beramber bi Milîbûna Sitemkêş bi serûştîyeke dinî

duwem tète bicêwîkirin, ku ew jêre ligel de bi hogir û pêwîst ve tète biderkevtin. Ev jî bi xwe jî ve bi "Serûştîya Diktatorîyê" ve tète biderkevtin, na hêjîbêtir ya Faşîstiyê jî bi xwe ve tète biderkevtin. Evaya bi xwe ve bi wê ve ji bona parastina berjewendiyên çînîya wê û kursîya serdarîya wê, ya ku ew pê tète bikêrkirin, ku ew li ser du siyasetên dinî lihevkiî de ligel ya yekem de û ligel hevji de tète biçûyîn, pê têtin bihilgirtin:

A. Ew li Tevgerên Demokrasî û Çepî û nemaze Sundikatên Karger de, Cotkar û Destkaran dide bilêdan û ew mercên jîyana nala perîşanîyê, rebenîyê li ser van çînîyên gelêrî de dide bineçarkirin. Bêyî ku ew li Milîbûna wan de bide bitemaşekirin. Ji van jî bi xwe jî ve evin, yên ku ew ji Milîbûna Serdar tene bidakevtin, ew wan jî ji mafeyên wanî Demokrasî û Sundikatî dide bibêpişkûparkirin û pêrejî ew hêvîyên wan ji bona jîneke xweştir û baştir dide bilegemkirin.

B. Ew piştî xwe ji bona parastina kursîya serdarîyê û berjewendiyên borcuwazîya xwe bi Impiryalîya Biyanî ve pê dide bidan. Wê dergehên Welêt ji bona xurtbûna wê û piştîpêdan pê ji bona kirîna çekên dujehîyî nuh ji bona zorbirin û tar û markirina tevgera welatîyî rizgarîya Gelê

Sitemkêşîyî Milî dane bivekirin. Na hêjbêtir wê rê hin caran jî bi vê Impiryalîyê ve daye bidan, ku ew wargehên leşkerîyî biyanî li ser xakê Dewleta wê de bidin bidurustkirin.

Evaya bi renekî taybetî ve di siyaseta tevaya rêjimên Turkî de tete bidiyarkirin, nemaze yên ku di encamê wergerandinên sipahî Kemalî de hatin bikirin û wan pişt a xwe bi sermîyanê Impiryalî û alîkarîya leşkerîyî Impiryalî ve ji bona lêdana tevgera azadîxwazî Kurd bi taybetî ve û ya çepî û tevgerên demokrasîyî kargerî bi giştî ve pê daye bidan. bi xwe ve ne bi veşartî tete biderkevtin, ku Turkî bi xwe ve bi wargehên leşkerîyî Emerîkî hatîye bidagirtin û ji van jî pir ji wan di nava Kurdistanê jî de têtin bidîtin.

Herwehaji hevkarîya leşkerî di navbera Îraq û Turkî de bi rastîyeke diyar ve tete biderkevtin, ku ew di destdirêjkirina Turkî de li ser daxwaza Bexdadê de ji bona herema Behdînan ji Kurdistan Îraqê di buhara sala 1983 de ji bona lêdana hêzên Pêşmergeên Kurd û parastina lûla nefta Kerkukê - Durtiyolê tete bigirawkirin, ya ku ew neftê ji bona tengava Iskenderonê dide bigihandin û ew ji wê derê ji bona Ewopa Rojava tete birêkirin.

Lêbelê jî serdarîya "Islamîyî" Îranî ya ku bi xwe ve bi Impiryalîyê û kolonyalîyê re tirsan dide bifirandin, li nik me de belgeyên pir têtin bidîtin, ku bi wan ve têtin bipêbawerkirin, ku wê alîkarîyên leşkerîyî Emerîkî ji bona birîna hêrîşe ser hêzên Kurdîyî Demokrasî li Kurdistana Îranê de di dema hêrîşa xwe de di havîna sala 1979 de daye biwergirtin. Lê li vê derê de kês bi me nayête bikevtin, ku em van belgeyên hanê bidin bibinavkirin, lêbelê dê emê

wan di nivîsteke nuh de bidin biraxistin, ya ku hêjî me nivîsandina wêna ne anîye bidawîkirin¹⁵.

Lêbelê diktatorî û lêdana tevgerên demokrasî li Îran û Îraqê de lidarî -tevî ku cenga tirsînê jî di navbera wan de ji nêzîka çar salan de tête bigerandin-. Bi xwe ve bi vîna ve pêwistî dirêjbûna wê ne dihate bîkirin û evaya li ser kesekî jî de nayête bîpoşandin. Ji bona me tête bitêrkirin, ku em bizanibin, ku tevgera sosyalistîyî Erebî, partîya sosyalistîyî Îraqî, partîya komonistê Îraqê û partîya Basî - berê pêşketî tev de di nava rêzên beramberên Îraqî de li tengala partîyên Kurd de, hêjbêtir û bi serdejî ve tevgerên Şîî li Îraqê jî de ew jî ligel Kurd de xebatê didin bîkirin. Lê li Îranê de ji bil Kurdistanê Xebatvan hemû Kadirên Demokrasî xwe neçar didin bidîtin, ku ew ji bona Ewropa bêtin biderketin û di nava wan jî de Kadirên Mucahidînê Xelq têtin bidîtin, bi serdejî ve bi hezaran jî Komonistan, Sosyalistan û Demokratî têtin bizindankirin û bizandarkirin.

---

¹⁵Di bin navê: Le combat Kurd et voie de liberation nationale . Weha ev nivîsta hanê dê bi Elemanî di bin navê: Kurdistan und die Kurden nala Bergê duwem bête bibelavkirin

5. "Ewtonomî" bi xwe ve Çarekirinek ji bona Pirsiyariya Welatîyê Kurd niye.

tevgera Kurd di pêşîya vî sedsalê hanê de bi daxwaza Serxwebûna Kurdistanê date bidestpêkirin. Ji wê jî Şûreşa Şêx Seîd di sala 1925 de li Kurdistana Turkî de, Xweyîbûn di bin rêberîya General Ihsan Nurfî Paşa de li herema araratê de di nava salên 1927 tanî 1931 de, tanî sînorekî jî Şûreşa Şêx Rîza li Dêrsimê di nava salên 1927 tanî 1928 de û jêjî bi kêmanî jî Şûreşa pêşîyî Şêx Mehmudê Berzencî li Kurdistana Iraqê de di sala 1919 de tête bijimartin -evaya jî bêyî ku li Şûreşa Şêx Ubey-Dulahê Şemdînê de li Kurdistana Turkî û Îranî jî de di navbera salên 1878 tanî 1880 de bête binerîn; jiber wêjî bi xwe jî ve Serxwebûna Kurdistanê dida biarmanckirin.

Weha Miletê Kurd bi xwe ve di wê dema hanê de ne di warê civakî de û pêrejî ligel jî de ne di warên Siyasî û Leşkerî de likarbû, da ew ji bona wan Şûreşên xwe kêmtirîn mercên pêwistî ji bona biserketinên wan bidin bipeyda kirin, yaxud bi kêmanî ve ew şensekî têrkirî ji bona biserketina wan bide bidan.

Ji dawîya cenga cîhanîyî duwem û bikevtina remanên pêşîyî civakî di nava tevgera Kurdîyî Milî de wêna bi xwe ve sitirafîciya wêyî sîyasî bi carekê ve date biguhertin. Wêna pê date bidestpêkirin, ku ew bi sînorên Dewlîyî, yên ku Kurdistan dane biperçekirin, bi wan ve bête birûniştin.

Weha ew dibêje, ku ew ji bona wergirtina Xwedmuxtariyê -Ewtonomî- ji bona her perçeyekî Kurdistanê di nava çarçûbê Dewleta heye de û di nava çarçûbê yekitîya wêyî siyasî de dide bixebatkirin, bi mercekî Rêstikên Demokrasî di nava van Dewletên hanê de bêtin bipeydakirin, ku ev bi xwe jî ve ji bona wê him bi girawe ve û himjî bi mebest ve tete biderkevtin. Evaya jî bi xwe jî ve bi hevkarîyê ligel hêzên Demokrasî û Kargerîyî Civakî yên Milîbûnên Mezin tete bikin, da ku berjewendîyên hevbeşî di navbera Miletê Kurd û Miletên dorhêlê de bêtin biparastin.

Bi rastî ve Partîyên kurdî, yên ku li ser vê Sitirafîciya hanê de têtin biçûyîn, hêjî ew hatine bimayîn, ku ew li ser mafeyê Miletê Kurd de nala Neteweyekî di Çarenûsa wî de û pêrejî mafeyê wî bi xwe jî ve di Cihêbûnê de û mafeyê Pêkanîna Dewleteke Kurdîyî Yekgirtî jî bi diyarî ve didin biderxistin. Lêbelê jî ew li ser wî mafeyê hanê de bi rengekî Dîdarî diyarî ve didin biderxistin û ew bi xwe ve wî ji tevaya navka wî didin bivalakirin, gava ew bi xwe ve di pêşîya pêşî de Çarekirina Ewtonomîya bi navkirî ve ji xwe re didin bihelbijartin û ew jêre didin bixebatkirin.

Weha bi vî rengî ve ew bi karanîna vî mafeyî di piştguhê xwe re didin biavêtin, yanjî hêjî rastir ew wî ji

bona Nifşên didin bihiştin, yê hêjî ew nehatine dide binîşankirin. Weha ji Encamên giranîyî neqencî ji yê vê Dîtina -Tiyorîya- hanê hatin biderkevtin, ku tevgera welatîyî Kurdîyî libatî -Organî- û siyasî ji bona jimareke tevgeran -tevî ku wê jî rengê ji Yekitîya xweyî sincî dayîte biparastin- hate biperçekirin, ku yek ji wan bi Kurdistana Îranê ve, ya din bi Kurdistana Îraqê ve, ya siyem bi Kurdistana yaxud bi Kurdên Surî ve, --evana daxwaza Ewtonomî nakin, lêbelê ewana daxwaza mafeyên ferhengî didin bikin- û ya çarem û ya dawî, ku ew bi xwe jî ve ji tevan nuhatîre li Kurdistana Turkî de hatîye biderketin, ku ewaya bi xwe ve di rastîya rastîyê de daxwaza Ewtomî nade bikin, lêbelêjî jêre armancên dûrtir têtin bidîtin, ku ew bi giştî ve ji bona rizgarîkirina welatî bi carekê ve didin biarmanckirin. Dibe, ku nuhatîya wê ji sala 1965 de dûrbûna armancên wê didin biliberxistin, tevî ku ew ji hemû tevgeran bi Markisîyê ve na hêjbêtir, bi Markisîyê -Lîniyê ve, ya ku bi Markisîyê Dîtina Diktatorîya Pirolîtarî dide bivekirin, evaya di warê siyasî de, yanî di warê Partî û Sazmendîyên cuda de hatîye bikêrkirin.

Weha bi vî rengî ve kar û bar bêtir xerabtirbûn; jiber ku di her yekekê de ji van tevgerên. Kurdîyî perçekirî ew bi xwe jî ve di nava xwe de ji bona pir tevgeran hatin biperçekirin, ku ew bi xwe ve pir caran xwe bi xwe ve di nava hevdû de di warê siyasî de -û car caran jî di warê leşkerî de- li binguhên hevdû dihatin bikevtin. Ew tevgerên han ji bal Partî û Sazmendîyên pir dihatin biwênerkirin, yê ku ew bi xwe jî ve di nava xwe jî de jiber sebebên cuda hatin biperçekirin. Hin ji wan sebebên heremîyî bingehbûn, mîna ku ew li Kurdistana Îraqê de

dihatin biderketin û hin ji wan jî Êdyolocîbûn, mîna ku ew li Kurdistana Îranê de dihatin biderketin. Hêjîbêtir bi tirstir ve ew li Kurdistana Turkî de dihatin biderketin; jiber ku tevger tanî endazekî ji bona jimareke pir ji Partî û Sazmendîyên Biçûk hatîbû biperçekirin. Wan di nava xwe de bi dirêjî ve- hin jî ji wan hêjî lihevdidin - jiber sebebên lênerînên cudayî di têgihîştinên Markisîyî-Lînînîyî cuda de û di dawîya dawî de ew li ser Sitiraticîyên ne lihevkirî de lihevdiyan, yên ku wan ew ji Pevçûnên çepên Turkî ji xwe re dane bihilgirtin. Ev perçebûna pircarî bi xew jî ve ew bi encamekî serûştî ve tête biderkevtin; jiber ku bizava Kurdîyî welatîyî Yekgirtîyî Giştî xwedan armancên diyar û sitiraticîyeke yekbûyî nayête bidîtin, ku ew ji nava cergê Miletê Kurd, hêvîyên wî û nîrên wîyî heremî tête bikanîkirin.

Bi gotineke din tête bigotin, ku ji dema dawîya cenga cîhanîyî duwem de ji bona Miletê Kurd tevgerê rizgarîyî giştîyî libatî û li gora wî de, li gora hêvîyên wî, armancên wî, topraxa Welatê wî, serjimara Xelkên wî û mafeyên wîyî serûştî de nehatîye bipeyda kirin. Tevgerê weha xwedan hêz be, da ew bikaribe wê armancê bîne bicihanîn, ya ku têde Miletê Kurd rizgarkirina xweyî welatî û pêşketina xwe dide bidîtin û herwehaji pêrejî ew têde ne hiştina metirsîyên gewre dide bidîtin, yên ku ew bi xwe ve hebûna wî ber bi nemanê ve didin bixistinxistin.

Weha divî ji van rêzên hanê neyête biliberketin, ku ew di nava xwe de hîç lê nerîneke bi payebûn ve beramberî Partîyên Kurdîyî heyî li meydana xebatê didin bihilgirtin, yanjî ew ji xebata wanî dirêj û gorîyên Endamên wan didin bikêmkirin. Herwehaji pêrejî Nivîsvanê vê gotara

hanê bi xwe jî ji wan re rêzlêgirtinê û hêjakirinê dide biderxistin. Wî jî bi xwe jî ve li gora tuwanên xwe de di xebata piran de ji wan daye bbişdarîkirin. Wehajî pir caran jî evaya jî li ser daxwaza piran ji wan jî hatîye bîkirin, ku wî xwe bi peyrew û siyasetên wan ve daye bigirêdan û wî bi tevaya hêza xwe ve ji bona bicihanîna armancên wan daye bixebatkirin. Herwehajî pêrejî ew pir bi serbilind ve têtê biderkevtin, bi wan dostaniyên ku ew ligel piranîya Rêberîyên wan partîyan de têtê bigirêdan, tevî ku pevçûn di navbra hinekan ji wan jî de têtê bidîtin.

Lêbelê berjewendîya Milet û Netewe ew bi xwe ve di ser berjewendîya Partîyan re têtê biderkevtin, heger çend jî xebata wan bi xwe jî ve hatibe biqertkirin. Ew bi xwe jî ve di ser Rêberîyan re têtê biderkevtin, heger çend jî bi xwe jî ve xebata wan hatibe bidirêjkirin. Ew bi xwe jî ve di ser Mirovan re têtê biderkevtin, heger çend jî ew bi xwe jî ve bi xwedan cih, nav û deng jî ve bêtin biderkevtin. Belê hêjbêtir ewaya di ser her dostaniyekê re têtê bidîtin, heger jî çend jî ew dostaniya hanê jî giran û şêrîn li ber dilan jî de bête bidîtin. Herweha jî ji berê jî de min -tevî li dema minî pêrabûnê jî de bi erkên xwe ve beramber bi Şûreşa Kurdistana Îraqê ve, ya ku ji bona Ewtonomî dide biarmanckirin-, li Siyaseta "Xwedmoxtarî" yanjî Ewtonomî, yanjî hêjî rastir -Ewtonomîya Hundurû- -autonomie interne-, ya ku jê re Şûreşa Kurdî çekdarî dida bixabatkirin û hêjî ew jêre dide bixebatkirin, date birexnekirin. Min ev armanca han date bipengizandin; jiber ku bi xwe ve bicihanîna wê li Kurdistanê de nayête bidîtin.

Herwehajî ew bi xwe jî ve ji binî jî de nikare kêşa

welatîyî Kurdî bide biçarekirin. Min li ser vê Mebesta hanê de ji bona nimûne di dawîkirina nivîsta xwe de li ser Şûreşa Kurdistana Îraqê de daye binivîsandin, ya ew ku di sala 1970 de hatîye biçapkirin¹⁶. Herwehajî min di gotarên çûyê de û çapemenîyên hatî jî de li ser wê de daye bnivîsandin. Ji bona vê jî hoyên pir têtin bidîtin:

Yekem: Bi cihanîna Xwedmoxtariya Milî ji bona Milîbûnekê di Dewleteke Du Milî de yanjî Pir Milî de ew bi xwe ve bi karekî pir dujwar ve têtê biderkevtin, na hêjbêtir ew bi xwe jî ve bi rengêkî giştî jî ve di nava wan Dewletan jî de pir bi sengîn ve têtê biderkevtin. Yên ku bi xwe jî ve di nava hundirên sînorên xwe jî de kêm yanjî zor ji biryareyên demokrasîyê jî didin bicihanîn; jiber ku demokrasîya bi carekê ve ew bi xwe ve bi aramanceke nimûneyî ve têtê biderkevtin, dibe, ku Merov belkî xwe jêre bide binêzîkkirin, lêbelê bêyî ku Merov carekê ji caran xwe dikare pê bide bigihandin.

Weha ev mebesta hanê ji bal Guy He'raud de, yê ku ew li Zanîngeha Îyo de li Firensa de Mamostê mafe ye, di nivîsta xwe de li ser de date nbivîsandin, ya ku wî ew di sala 1968 de di bin nav û nîşana "biryareyên Fideraliyê di yekgirtina Fideraliyî Ewropî" de dayite bibelavkirin¹⁷. Wî di wê de ji xwe re Çarekirina Pirsîyarîya Milîyan û Kêmanîyên Milîyî Ewropî di nava Fideraliyeke Ewropî de

---

¹⁶Ch. la conclusion dans Ismet Ch. Vanly, Le Kurdistan Irakien entité national, Neuchatel 1970, R. 325 - 335.

¹⁷Guy Héraud. Les principes de fédéralisme et la fédération européenne, presse dé Europe, Paris 1968, R. 44 û yên tèn.

ber bi cavên xwe ve daye bianîn, ku ew ji bona wê li ser Bingeên Demokrasîyê de jêre dide bibangkirin. Weha ew di wir de hatîye, ji bona ku ev armancên hanê bêtin bicihanîn, divê ku her Milîbûnek bi Xwedmoxtarîyê - Autonomî- bête bixwedankirin. Mercên wê jî evin:

A. Mafeyê her Milîbûnekê, çi biçûk çi mezin, heye, ku ew li ser hebûna xwe de bi xwe ve bide bidazanîn. Di vir de bi xwe jî ve bes û bi tenha ve dazanîna wêna bi vêna ve dide bitêrkirin, ku ev mafeyê hanê jiber xwe ew ji xwe re dide biwergirtin. Weha ev helbijartina hanê ne ji bona Dewletê û ne jî ji bona Yekgirtina Fêderalîyê tête bihiştin. Evaya bi "mafeyê dazanîna xwe bi xwe ve" yanjî "auto - affirmation" Daner daye binavkirin.

B. Mafeyê her Milîbûnekê heye, ku ew xwe bi xwe ve bide bidazanîn, mîna ku ew di "mafeyê nîşankirina xwe de bi xwe ve" yanî -auto - de'finition de hatîye. Nemaze ev jî di nîşankirina wê de ji bona topraxa yanjî perçeyê Erdê wê de tête bidîtin, yê ku ew li ser dide bijîyankirin. Weha mafeyê nîşankirina Herema Xwedmoxtarîyê ji bona Dewletê nabe bête bihiştin; "jiber ji reweştê Dewletê ye, ku ew di vî warê han de dide bixapandin, vê jî wehajî ew dide bikirin, ku ew Topraxa Heremê dide bibiçûkkirin û hin caran jî ew hin Heremên din bi wê ve dide bipêvekirin, da ew wê Milîya Biçûk di nava

jimareke gewretir de ji Milîya Mezin bide bifetisandin, ku ew têde jiber xwe Xwedmoxtariya xwe bide bidurandin". Daner Nimûna Tîrola Jêrî li Italya Alpî de , ya ku bi Zimanê Elemanî dide bipeyvandin, dayite bidan; Jiber Dewleta Italî ji wê re Xwedmoxtarî di nava Heremeke fireh de di bin nav û nîşana Trentin -Haut- Adige de dayite bidan, ku Xelkên wê Italîne û ew jî bi zimanê Italî didin biaxivtin û Serjimara wan jî her û her bi barkirinê ji bona wê têtê bibêtirkirin.

C. Weha Mercê Siyem ji bona Xwedmotariyê ew bi xwe " mafeyê Rêxistina xwe bi xwe ve -auto -organisation- ye. Wisa li gora wî mafeyê hanê de Milîya ku ew bi Xwedmoxtariyê têtê bixwedankirin, divê ew ji xwe re bi xwe ve Rêstikekê bide bidanîn, ya ku ew di rêya helbijartinên azad de têtê bikirin. Di nava wan helbijartinên hanê de Civateke Bingeî jê re têtê bihelbijartin, ku ew jêre Destûrekê dide danîn. Weha nabe, ku Dewlet jêre jiber xwe Rêstika Xwedmoxtariyê ji bona Milîya nîşankirî bide bidanîn yanjî "bide diyarîkirin". Lêbelê Daner bi ser ve dide bivekirin, ku ji Erkê Milîyê jî di pêrabûna xwe de ji bona vî mafeyê xwe di rêxistina xwe de bi xwe ve têtê bidîtin, ku ew divê li Destûra Dewleta Yekgirtina Fêderalî de bide

birêzlêgirtin û herwehajî divê ew Cêhêbûnê ji nava serê xwe bide biderkirin.

D. Weha Mercê Çarem ji bona Xwedmoxtariyê bi xwe ve pêrabûna wêyî bi rastî û rojan ve -autogestion- ji bona qanûna wê ye, ne ku ew bes û bi tenha ve reş li ser sipî de hatîye bitomarkirin.

Weha nivîsteke din ji yên Dener di bin nav û nîşana "Milet û Zimanên Ewropa" de di sala 1966 de hate bibelavkirin¹⁸. Di vê nivîsta hanê de Pirofisor Hêro li ser metirsîyên beloqî de derbarê Milbûnan û Kêmanîyên Milî de bi rengekî giştî ve ji bal Desthilatêya Dewleta Pir Milî de dide bidiyarkirin, ya ku ew bi xwe jî ve tev li wêjî de xwe nala Dewleta Netewî -nation-state- dide biderxistin.

Yekek ji van metirsîyên han têtê bidîtin, ya ku jêre bi Firensî -alie'ntion ethnique- ve têtê bigotin. Ev peyva hanê têgihîştîya wêyî tîpî weha têtê biliberketin, "ku Mirov Milîyekî ne xweyî bibe". Herwehajî Merov dikare wêna bi "Hilandinê û Wergirtinê" bide biwengerandin. Weha jêre pir reng û celeb têtinbi dîtin, ku hinek ji wan ferhengî -demografî -De'mographique-, siyasî - aburî û civakî -rewanî têtin bibidîtin. Ew hemû nav û nîşanên Milî hêdî hêdî li ser erd de bi avakirinê, wêranîkirinê û guhertina navên herem û ciyan ve didin binabûdkirin. Herwehajî hêjîbêtir jî metirsîyên bi ziratir jî têtin dîtin, ku Pirofisor Hêro ji nava wan nala nimûneyekê "Cenga Nabûdkirinê beramber bi Netewê Kurd bi mehna parastina qanûna

---

¹⁸Peuples et langues d'Europe, Denoël, Paris 1966

welatîyî Serdarî"¹⁹ û şewitandina "Gundên Kurdan bi Napalmê ve" dide bidan²⁰.

Duwem. heger wergirtina Xwedmoxtarîya Rast û Durust ji bona Milîbûnên Ewropîyî cuda tête bidijwarkirin, mîna ku ew li jor de hatîye bipesindan. Ma dê çawa wergirtina wê di nava hersê Dewletên bingehî de bête bicîanîn, yên ku wan di nava xwe de Kurdistan dane perçekirin, bi serdejî yên ku ji Demokrasîyê jê ji nav bêtir nizanin bê kanî çiyê, yên ku siyaseta wan bi xwe ve di bingeha xwe de li ser pêrabûna nabûdkirina Miletê Kurd de, li ser hılanîna ziman û ferhenga wî de bi hemû rê û rengên karîne ve tête bidanîn, çî bi darê zorê ve tête bikirin yanjî bi hêdî ve li ser xwe de tête bikirin?

Partîyên Kurd, yên ku armanca Xwedmoxtarîyê didi bikirin, ew dibêjin, ku ew bi xwe jî ve pêrejî armanca bicihanîna demokrasîyê li şûna Diktatorîyê û Regezperestîyê de di nava wê Dewleta gotî de bi hevkarîyê ve ligel hêzên demokrasî û siyasî de yên wan Miletên dorhêla xwe de didin bikirin. Bi rastî jî ve ev mebesta hanê pir bi giringî ve tête bidîtin.

Debera em careke din ji bona Ewropa û nemaze ji bona Sipanya bi xwe ve bêtin bivegerandin. Weha di vê Dewleta pir Milî de bi serdejî ve Milîbûna Mezinî zalkirî tête bidîtin, ya ku ew bi Milîbûna Kastîlanî -Kastillans- ve tête biderkevtin û Paytextê wê jî Medrîdê bi xwe ve tête

---

¹⁹Kanîya Pêşî, R. 25

²⁰Kanîya Pêşî, R. 12

biderkevtin. Ev Paytextê hanê jî bi xwe jî ew bi xwe ve bi Paytextê Dewletê ve tête biderkevtin. Li wir jî de Milîbûnên dinjî têtin bidîtin. Ji tevan jî giringtir û di xebatê jî de ji bona mafeyên xwe nebeztir Milîbûna Baskî û Milîbûna katelanî li wê derê de têtin bidîtin. Weha piştî mirina Diktator Firanko û bi dawîhatina Serdarîya wîyî Faşî ve di sala 1975 de destûr di 29. 12. 1978 de hate bidanîn, ya ku ew bi renekî demokrasî ve di pêla serdarîya demîyî qert de hate biamadekirin. Ew di benda xweyî duwem de dibêje, ku "Netewê Sipanî nayête bipereçekirin (...). Ew bi xwe ve di nava xwe de bi mafeyê Xwedmoxtariyê ji bona Milîbûn û Hereman pê tête birûniştin û bigirawkirin, yên ku ew wan didin bipêkanîn...."²¹.

Ango dê Xwedmoxtarî ne bes tenê ji bona herdu Milîbûnên Baskî û Katelanî bête bidan, yên ku Pirsîyarîya wan hatibû bigûrkirin û bidujwarkirin, lêbelê jî dê ew jî ji bona hemû Milîbûnên Dinjî bête bidan, ji yên ku wan bi xwe jî ve pê ne didan bidaxwazkirin. Herwehaji pêrejî dê ew ji bona hemû Heremên Sipanî bi bê cudabûn ve bête bidan, hergerjî di nava wan jî de Milîbûna Mezinî Kastelanî jî tête bineşînîkirin. Evaya jî bi xwe jî ve ji bona Pirsîyarîya Baskî û Pirsîyarîya Katelanî "Fetisandin" bi xwe ve tête biderkevtin, -mîna ku Serdarîya Bexdadê jî cejna newroza Milîyî kurd date "bifetisandin", gava wêna ew nala "Cejna Darê" date binavkirin û ew ji bona tevaya alîyên Îraqê date bigîştîkirin-.

---

²¹Cf. L'autonomie: Les regions d'Europe en quête d'un statut. Publié par l'institut européen des hautes études internationales, Université de Nice, Paris 1981, R. 63 û yên tèn.

Weha gava Serdarîya qertkirî hate bidawîkirin û helbijartinên Sipanî -Partîya Sosyalistîyî Sipanî- ji bona serdarîyê date bianîn. Jiberî du salan de di pêşîya pêşî de ji bona -Rêxistina Xwedmoxtarîya Baskî- hate biamadekirin û di pişt re jî ew ji bona ya Katelanî jî ew hate biamadekirin. Lêbelê bingeha wanî zemînî, yanî heremî tevaya Welatê herdu Milîbûnan bi ber xwe ve nade bixistin. Bi serdejî ve hin ji deqên dijî, yên ku ew bi Desthilatîyan ve têtin bigirêdan, hin ji Partîyên Baskî û yên Katelanî pê nayên birazîkirin. Belê hin ji Partîyên dinî "Nerm" ji van herdu Milîbûnan bi Xwedmoxtarîyê ve hatin birazîkirin û wan di nava wan hereman de serdarî ji xwe re datin biwergirtin. Lêbelêjî tev li Demokrasîya Partîya Sipanîyî Sosyalistî jî de û bicihanîna awtonomî jî hêjî hinek ji Partîyên Baskî û katalanî jî di berberyê de hatine bimayîn û ew daxwaza pêrûniştina mafeyê xweyî Çarenûs didin bikirin.

Weha Miletê Baskî bi taybetî ve ji bona bi yekkirina Welatê xwe dide biarmanckirin, yê ku perçeyê wîyî mezin li Sipanya de tête bikevtin û perçeyê wîyî biçûk li ser tuxûbên Firensa de tête bikevtin. Tevî ku ev Milîbûnên hanê ne bi windabûnê ve têtin bimetirsîkirin , ne jî ew bi hêrîşên Sipahîyî Serdarîyê ve têtin biberamberkirin û ne jî ew bi Perîşanîyê û Talankirina Hatîn û Dewlemendîyên Welatê xwe ve têtin birûbirûkirin. Weha `Berşelona Paytexta Ketelanya û pêrejî Benk li Bilbaw de; jiber ku weha Welatê Bask tête binavkirin, bi gewretitrîn bajarê Bask ve tête biderkevtin, ev herdu Paytextên hanê bêtir Dewlemendtir, Xweştir û bêtir di Çêkirinê û Bazirganîya nava Dewletan de ji Medrîdê bi xwe ve bi pêşveketîtir ve

tête biderkevtin. Na hêjîbêtir di Serpêla Firankoyê Faşî de bi xwe jî ve gewretirîn Bank li Sipanya bi xwe ve ew li Berşelona de dihate bidîtin. ew di bin nav û nîşana Benka Ketelanya de dihate binavkirin. Li dû vê Benka hanê jî de Benkek li Bilbaw de dihat bi^ditin, ku ew bi navê Welatê Bask dihate binavkirin.

Ma gelo ka Benga Kurdistanê li kuye? Ma gelo Merov dê bikaribe pê xewnê li Turkîyê, Îranê yanî li Îraqê de bide bidîtin? Ma gelo jî Merov dê bikaribe Tehranê bi Mehebadê ve yanî bi Sine ve bide biberamberkirin , yanî Enqera bi Diyarbêkrê ve yaxud bi Wanê ve bide biberamberkirin, yanî Bexdadê bi Sulêmanîyê ve yaxud bi Kuwêsinceq ve bide biberamberkirin, çi jî di warê mezinbûna van bajaran jî de yanî di Çêkirin, Dewlemendî û Pêşketina wan jî de ma gelo Merov dikare wan bide biberamberkirin? Ma kanî Ala Kurdistanê li kuye? Weha ji bona her yekê ji van Milîbûnên "Sipanî" û wehajî ji bona heremên xwedmoxtarî jî li Italya de Alên wanî Mîrî tête bipedakirin. Weha li Siwêsrâ Fêderalî de û li Yogsilavya Fêderalî jî de ji bona her Komarekê, ji bona her Heremeke xwedan Xwedgerdanî, na hêjîbêtir di nava wan jî de ji bona her Gundekî jî jê re Ala wî û Durujmê wî tête bidîtin. Wehajî heger em Nimûna Yekgirtina Patîşahîyê di warê Werzeşa Topanê de bi pê wê ve bidin biwergirtin. Wisa ji bona her Beşekî ji Patîşahîyê Ingilistanê, Sikotlanda, Welatê Gal, Êrlenda Bakur û Giravan Yariyên wanî Lehengîyî taybetî têtin bidîtin. Weha Cûnê -Tîmê- yekem ji wan bi rengê biserxwe ve di Yariyên Lehengîyî Ewropî de tête bibeşdarkirin. Ma gelo dê tu bikaribe ji xwe re xewnê bi "Cûna -Tîmê- Kurdistanê" ve pê bide bidîtin, ku ew bi navê xweyî taybetî ve di yariyên Dewlî de bi

rengekî cihê ve ji benda Cûna -Tîma Îraqî-, Turkî yanjî Îranî bête bibeşdarkirin û pêrejî ew Ala Kurdistanê bide bihilgirtin?

Siwêsrâ ji 24 Dewletên Yekgirtiyî Endam têde û ji Çar Komên Zimanî cudayî pir di jimara xwe de tête bipêkhatin. Weha ev zimanên hanê li pê hev de û li gora giringbûna wanî jimarîyî peyvdarî de têtin bidanîn. Li Siwêsrâ de di pêşî de bi Elemanî, Firensî, Italî ve û di paşî de bi zimanekî din ve di bin nav û nîşana Rêtoromanîş ve tête biaxivtin. Ev zimanê Rêtoromanîş bi xwe ve ew bi zimanekî taybetiyî kevin ve tête biderkevtin. Ew ji Elemanî û Latîniya kilasîkî hatîye bitevlihevkirin.

Bi vî zimanê hanê Xelkên heremeke biçûkî çiyayî li ser sînorên Nemsawî de pê didin biaxivtin. Weha Jimara wan berî bist salan bi nêzîka pêncî hezar Kes ve dihate biderketin. Lêbelê jiber barkirina wanî ji ber xwe ji bona nava bajarên mezin Jimara Peyvdaran bi zimanê Rêtoromanîşî ve niha bi kêmtir ve ji sî hazar Kes hate bikêmtirkirin. Tevlîvêjî Rêtoromanîşî jî yekek ji çar zimanên welatîyî Sêwêsrî tête bijimartin. Her çar ziman beramberî qanûnê bi Mîrîtî ve mînahev têtin biderkevtinû herwehaji li ser Pûlên -Perên- Siwêsrî jî de bi her çar zimanan ve bi bê cudabûn ve tête binivîsandin. Hêjîbêtir bi derdê hemû Siwêsrîyên din ve tête biderkevtin, ku ew bikarbikin. bê ka ew çawa zimanê Rêtoromanîşî ji windabûnê jiber barkirina ji ber xwe bidin birizgarkirin. Herwehaji pêrejî bê ma çawa ew dê bikaribin, ku ew Xelkên heremên çiyayî di cihên wan de bidin biparastin û zimanê wan bidin biyekkirin, -jiber ew ji bona çend zaravan bi hoyê dolan ve hatîye biparvekirin-.

Ma gelo ka ev û şeweyên barkirina bi hev re bi darê

zorê ve ji Kurdistanê û Neşînîkirina bi Rêxistî ve ji bona Biyanîyan li nava wêna de çî ji hev re dibêjin?

Ev nimûneyên hanê weha didin bidiyarkirin, ku ew cudabûna kûr di naybera bihişbûna zalkirî de li nik Borcuwazîya Ewropî de derbarê Pirsiyarîya Milî de û bihişbûna Borcuwazîyê di rojhilata Navîn de beramber wê didin biderxistin. Bêqam bi dujwar vetête biderkevtin, ku ev bihişbûna dawî bête bidemokrasîkirin û malandina wêna* ji gemara mikroba rehperestîyê, vegirtinê, bendekirina hemsayên xwe û talankirina xak û Ddewlemendîyên wan bête bikirin.

Weha him li Kurdistana Îranê û himjî li Kurdistana Îraqê de Şûreşa Çekdar tete bidîtin. Bi vî rengî ve tevaya sengînbûna xebatê û şer ji bona demokrasîyê li Îran û Îraqê de bigir bi ser milên Miletê Kurd ve jiber hoyên cuda têtin bikevtin, yên ku hin ji wan jî bi Ciyografî ve têtin biderkevtin. Na hejîbêtir Kurdistan di nava herdu Dewletan jî de ji bona Birayên Ereb û Farisan ji Demokratî, Sosyalîstan û Komonîstan bi Cihê Penabûnê ve tete biderkevtin û herwehajî pêrejî ew bi cihê Bingeha wanî bingehî ji bona tevgera wan hatîye bikirin. Weha Gelê Kurd her û her bi hatina wan ve dayite bixêrhatin û herwehajî bi hatina wan ji bona nava Welêt bi hezar xêrhatin ve bêtin bixêrhatin. Ew bi me ve têtin bipêwistkirin û herwehajî em bi wan ve têtin bipêwistikirin. Lêbelêjî tevlivêjî evaya bi xwe ve hîç pir ji rastîya xebatê û giranbûna wêna nade biguhertin, ya ku ew bi bingehî ve divê ev Miletê Xebatvan bide bihilgirtin.

Lêbelê derbarê Demokrasîyê di nava van Dewletên hanê de bi Têgihîştina Markîsîzmê-Lênîsîzmê ve di rêya

bicihanîna Sosyalizmê de bi alîkarîya Şûreşa Çînîya Karger ev bi xwe ve bi armancekê ve têtê biderkevtin, ku Merov nikare bide bigotin, ma gelo ew dê kengî bête bicihanîn?. Merov dikare niha bes bide bigotin, ku ew armanca hanê hêjî gihandina pê pir bi dûr ve jêre têtê biderkevtin. Ger em li wan Partî û Komên Markisistî de di nava wan Dewletan de bidin btemaşekirin, dê emê wan bes û bi tenha ve bi nala Wênerên hêzên diyasîyî kêmkêr bidin bidîtin, ku di nava wan jî de giringtirîn hêz jî li Îraqê de têtê bidîtin, ya ku ew jî bi xwe jî ve ji bal Serdarîya Diktatorîyî Zordar de ji bona Derketina Ewropa , yanjî ji bona Xebata Veşartî û yaxud jî ji bona Penabona Kurdistanê hatîye bineçarkirin. Emê careke din di movikeke hatî de li ser mebesta demokrasîyê de bêtin bivegerandin.

Siyem. Heger me jî date bidanîn, ku dê Rêstikên Faşî û Diktatorî di nava Dewletên, yên ku wan Kurdistan di nava xwe de dane biperçekirin, bikaribin bêtin biwergerandin û rengê ji Demokrasîyê di nava wan de dê bête bipeydakirin. Weha ev Demokrasîya hanê jî, ya ku ew têtê bihêvîkirin, di vê zîneta hanê jî de dê ew du bare bi pîrbûn ve wênerîya Serdarîya "Borcuwazîya li ser xwe.de" di bin baştirîn rewşê de bide biderxistin û ew bi xwe ve bes û bi tenha ve dê nala Demokrasîyeke Endazî bête bidîtin - gerjî neji ew wergerandina hanê jî Serdarîya Diktatorî bi Serdarîyeke dinî Diktatorî jî bide biguhertin. Ev diba hanê bi xwe jî ve dikare bête bikirin, na hêjîbêtir ew bi xwe jî ve bêtir ji bona bicihanîne xwe dikare bête bikirin. Di herdu caran de bi xwe jî ve Kurdistan Xwedmoxtarîya "rast û durust" bi destên xwe ve nade bixistin; jiber ku Tovên rehperestîyê di nava serên Çîniyên Borcuwazîyî ne

Kurd de hatine bikatkirin û herwehaji jiber "metirsîyên wê" ji ji bal "metirsîya tevgera Kurd" de têtin bidîtin. Weha di vî babetê hanê de bi hin ji serpehatîyên tal ve Kurdên Îraqê bi taybetî ve bi wan ve hatin birûbirûkirin. Wehaji Borcuwaziya Îranî ew bi xwe ji ve ji Borcuwaziya Îraqîyî Erebi ne bi kêr "Şovînîtir" ve tete biderkevîtin. Ji xwe ji Borcuwaziya Turkî bi xwe ji ve tanî navê Kurd û Kurdistanê ji dide bişermkirin, ku ew wî bi ser zimanê xwe ve bide bianîn.

Weha dê bête biencamkirin, ku Miletê Kurd wisa date bixebatkirin û buhatirîn nêrx ji bona demokrasîyê date bipêşkeşkirin, bêyî ku ew bikaribe meweiyê xebata xwe bide bijêkirin. Weha wîna bes û bi tenha ve dikarîbû Rêstikên Borcuwazî li Îraqê, Îran û Turkîyê de bide bigihandin - heger ji Diktatorîyên din ji neyên bipeydakirin -, yê ku xebata wî jê re didin binayînkirin û di "dayîna" hin ji mafan de fen û xapan ew dixwazin li wî de bidin bikirin; jibervêji ew bi xwe ve ji xwe re çavdêriya kêseke nuh ji bona birina hêrişê li ser wî de û di nava Welatê wî de bi xwe ve didin bikirin.

Çarem. Heger em ji bona gift û gokirinê ji bidin bidanîn, ku belê dê Diktatorî di nava wan Dewletan de bikarebe bête biwengerandin, Rêstikên Demokrasî di nava wan de dê bêtin bipeydakirin û "Xwedmoxtarîya rast û durust" ji bona Kurdistanê, Îran û Îraqê dê bête bisitandin, - jiber Miletê Kurd li Turkî de û Partîyên wî ew nala vê çarekirinê nadin bidaxwazkirin-.

Debera em vê ji ji bona gift û gokirinê bidin bidanîn - tevî ku ev karîna hanê ji li gora bîr û bawerîyên Nivîsvanê

van dêran jî de bigir bi carkê ve nikare bête bicihanîn, yanjî şansê wê yek ji sedî di cihanînê de hêjê kêmtir têtê bidîtin -. Weha ev "Xwedmoxtariya rast û durust" dê nikaribe nala çarekirineke rast ji bona Pirsiyariya Milî li Îraq û Îranê de bête bidîtin, bêyî ku jî li tevaya Pirsiyariya welatîyî Kurd de bête bimeyzekirin. Jiber ku Xwedmoxtariya pê têtê bidaxwazkirin, heger çî jî ew "rast û durust" bête biderkevtin, dê ew bes Serdariyekê bi tenha xwe ve di herema xwe de yanjî di melbenda xwe de bide bidîtin û jêre hîç Desthilatîyeke qanûnî di Serdariya Navînî de nayête bidîtin.

Dibe, ku Serdariya Navînî bête bidakevtin û ew ji bona Miletê Herema Xwedmoxtariyê hinek ji cihên wîzaretê jêre bide bidîyarîkirin, tevlivêjî dê Desthilatîya rastîyî Dewletê bi carekê ve di nava destên wê de bêtin bihiştin. Weha Desthilatîya danîna Destûrê, Liberxwedana welatî, Siyaseta Derve, ya Abûriya Giştî, ya Darayî û ya Pûlî tevde di nava destên wê de tîtin bihiştin. Weha bi vî rengî ve ji bona Herema Xwedmoxtariyê hîç destek yanjî mafeyekî qanûnî di beşdarbûnê de di danîna Siyaseta Dewletê de di van berên jîndar de nayête bidîtin. Wehajî hêjbêtir bi tirstir ve dê Desthilatîya Navînî liberkevtina qanûna Xwedmoxtariyê bi rengêkî "Qermiçandî" - restrictive- ve bide biderxistin. Herwehajî dê ew piço piço bide bikarkirin, da ku ew wan danên ji mafe û desthilatîyan, yên ku ji bona vê Serdariya Xwedmoxtariyê hatine bidan, ji xwe re bide bivegerandin, yanjî ew dê bi karanîna wanî rojane hêdî hêdî bide bibetalkirin.

Evaya bi xwe ve serûştîya her Dewletek -çî jî be-xwedan Serdariya Navînî dide biderxistin. Serdariya

Xwedmoxtariyê ji bona heremeke nîşankirî ji heremên Dewletê hîç bi tu rengî ve ji desthilatîya wêyî Navînî nade biguhertin, heger ku Dewlet li ser wî bingehî de hatibe bidanîn, mîna ku ev li Îraq û Îranê jî de têtê bidîtin. Weha hin ji Rêstikan têtin bidîtin, ku ew bêtir hatine bitirazû û demokrasîkirin. Ev bi xwe jî ve bi Rêstika Fêderaliyî - Hevgirtî- ve têtê biderkevtin. Weha li gora wê de piraniya deşilatîyên derketî ji Serdariya Hundurû li ser Komarên Hevgirtîyî Endam de hatine bibelavkirin.

Weha ji desthilatîyên mayî û ji wan jî, yên ku ji Serdariya Derve têtê biderketin, mîna Liberxwedanê, Wêneriya Derveyî Diplomasî bi wan Komarên Hevgirtîyî Endam ve bi beşdariyê ve di Serdariya Fêderalî de û di Parlemana Fêderalî de pê têtin birabûn. Weha ev beşdarbûna hanê li gora destûrê de têtê bikin, ku tède desthilatîya Navînî bi têgihîştina bi carekê ve têtê bihilanîn û pêrejî zalbûna Milîbûnekê li ser Milîbûnên din de têtê bihilanîn. Wisa evaya bi xwe ve Hindistan, Siwêstra, Yogsilavya, yekitîya Sovyêt û hin Dewletên dinî pir dane bikin.

Heger em ji xwe re nimûna Yekitîya Sovyêtê bidin biwergirtin, ew di berzbûna xweyî bilind de bi xwe ve ji Komarên Hevgirtîyî têtê bipêkhatin, ku ew di mafeyên xwe de beramber bi qanûnê ve bi mînahev ve têtin biderkevtin, ew bi xwe ve li ser bingehê Milîbûnê de hatine bipêkhatin û ew tevde di Serdariya Fêderalî de têtin bibeşdarkirin. Weha di pileyê duwem de Komarên Xwedan Xwedmoxtarî ji bona Milîbûnên kêmtir giranî û jimar têtin bidîtin. Di pileyê sêyem de heremên Xwedmoxtarî di nava wan Komaran de têtin bidîtin, ku ew bi xwe ve ji bona Milîbûnên biçûkî kêmtir giranî

beramber bi yên din ve têtin bitirxankirin. Di pileyê çarem de em melbendên Milî di nava Komaran de yaxud Hereman de didin bidîtin. Ev melbendên hanê ji bona Milîbûnên ji hevdû bela welakirî têtin bitirxankirin, ger ew nala jimareke têrkirî di melbendekê de bête bidîtin.

Li Îraqê de Miletê Kurd nêzîka 28 % ji tevaya Xelkê dide biderxistin. Welatê wî pir xiznên dewlemend di nava wî de têtin bipeydakirin. Herwehaji jêre jî giranbûneke têr tete bidîtin, ku ew Îraqê ji bona Dewleteke Fêderalî bide biguhertin, ku ew ji du Komaran bête bipêkhatin, yek jê bi navê Komara Îraqîyî Erebî ve û ya duwem bi navê Komara Kurdistana Jêrî ve bête binavkirin. Û herdu Komar di nava Serdariya Fêderalî de bêtin biyekkirin, ku tede desthilatî û berên destûrî bêtin biparvekirin. Wehaji dibe, ku heremeke Xwedmoxtarî ji bona Kêmaniya Milîyî Turkumanî di nava Komara kurdistana Jêrî de bête bidîtin.

Eger Partiyên Kurdî -û yên Erebîyên Demokrasî- bi nala vê çarekirina hanê datin bidaxwazkirin, dê ev çarekirina hanê baştir û nêzîktir ji bona demokrasîyê û tirazûkirina hêzên Milî bête bidîtin. Weha bi vî rengê ve hanê navê Îraqê, - ma ew bi xwe jî ve di koka xwe jî de pê Îraqa Erebî dihate binavkirin -, ku ew navê hanê bi xwe jî ve ji bal Impiryaliya Ingilîzî de li ser kurdistanê de bi darê zorê ve hatiye bidanîn, dikare ji bona Komara Hevgirtîyî Erebîyî Kurdî yanjî ji bona Komara Hevgirtîyî Îraqîyî Kurdî yaxud ji bona navekî din, - mîna navê Komara Çîkoslovakya Hevgirtîyî civandî ji bona navê herdu Milîbûnan û herdu Komaran ya çikî û ya Silovakî- bête biguhertin.

Ez lêbuhurandinê ji bona nimûneya tê didim bidaxwazkirin. Tevlivêjî dê Xwendevanê Jîrdar li armanca wê de bête biagehdarkirin û di mebesta wê de bête biliberketin. Ez wê bes û bi tenha ve jiber diyarbûna wêneyê wê didim bianîn: Weha daxwazkirin ji bona herema Xwemoxtarîya rast û durust ji bona Miletê Kurdistana Îraqê bi hespekî esîl tîne bi bîrxistin, ku ew dixwaze xwe ligel bargîran de bide bitewilandin: yanî ew cihekî li gora xwe de ji xwe re nade bixwestin.

Ez bi xwe ve peyvê derbarê durujmê demokrasî ji bona Îranê û xwedmoxtarî ji bona Kurdistanê nadim bidirêjkirin. Ew bi xwe jî ve jiber sebebên pir, yên ku hinek ji wan bi rengê giştî ve li jor de hatine bidîtin, nade bitêrkirin. Ê hinên din ji wan sebebên ligel hebûna Milîbûnên pîrî ne kurdî û ne jî Farisî di nava hundurê Dewleta Îranê de nayên bîlihevkin. Rastir bû, ku daxwaz bi Komareke Îranîyî Fêderalîyî Demokrasî ve bihata bikin, ku tede Milîbûnên cuda di nava Komarên Hevgirtîyî Milî de, yanî Heremên Xwedmoxtarî de li gora giringbûna wan de û ji wan jî Komara Kurdistan yanî Komara Kurdistana rojhilat xwe bide biyekkirin. Di vî babetê hanê jî de Loristan dikare bi heremeke Xwedmoxtarî di nava Komara Kurdistanê de bête bidîtin; jiber ku Lor di warê ziman, mêjû û ciyografî de bi kurd ve têtin biderkevtin.

Pêncem. Weha Çarekirina Fêderalîyî Demokrasî bi xwe ji bona pirsîyarîya welatî li Îran û Îraqê de, pêrejî ligeljî de çarekirina girêdayî bi pêkanîna Xwedmoxtarîya Rast û Durust jî ve ew nikare bide biçarekirin, - ger me jî ji bona gift û gokirinê jî bikarina bicihanîna wê date bidanîn,

pirsiyarîya welatîyî Kurdî, ya ku mîna pirsîyarîyeke welatîyî bi serê xwe ve têtê biderkevtin.

Ger jî em nimûna Îraqê ji xwe re bidin biwergirtin, dê emê bibînin, ku Miletê Ereb li Îraqê de bi zikmakî ve dilê wî ji bona bicihanîna rengekî ji yekitîya siyasî ligel Miletên din de ji Netewê Ereb têtê bibijandin. Û ne weke ji hin dîtina û biryareyan, mîna ku ew hin çaran ji bal Partîya Komonista Îraqê de dihatin biraxistandin, li ser Miletê Kurdistana Îraqê de têtin biderkevtin, ku ew li piş Miletê Erebî Îraqî de di çûna xwe de ji bona her yekitîya Erebî yanjî hevîgirtina Erebî de - ji bil hestkirina piştgirtinê û dirawesebûnê di navbera herdu Netewan de - bête meşandin. Jiber ku Miletê Kurd li Îraqê de nala her perçeyekî din ji Netewê Kurd, yê ku ji bal Impiryalîyê de hatîye bisizadankirin, bi zikmakî ve ji bona yekitîya siyasîyî vî Netewî dilê xwe dide bibijandin.

Na hêjîbêtir rizgarîkirin û yekitîkirina Netewê Kurd bêtir bi pêwîstir ve û bi leztir û daxwaztir ve ji rizgarîkirin û yekitîkirina Netewê Ereb têtê bidîtin; jiber Netewê Ereb Miletên wî serbixwe di nava Dewletên xwe de têtin bijîyandin û hîç metirsîyek ne li ser hebûna wan de û ne jî li ser ferhenga wanî rehî de mîna metirsîyên nabûdkirinê têtê bidîtin, yên ku hebûna Netewê Kurd ber bi mertîsiyê ve didin bixistin û wî ji rizgarkirina wî û pêşketina wî didin bibergirtin.

Weha pê hestkirina tevaya Zaroyên Kurdistana perçekirî bi yekitîya Netewê xwe û pêwîstîya azadkirina wî, yekkirina wî û rizgarîkirina wî ji Kolonyalîyê ev bi xwe ve pêwîst bi dirêjîyê li ser de nayête bidîtin; Jiber bi

xwe ve evaya pir bi diyare ve têtê biderkevtin û pê jî û ji bona wê jî tevaya çînîyên Kurdî û hemû êdyolociyên li Kurdistanê de peydakirî çî ji Borcuwazîya Bajarî tanî Kargeran, Cotkaran, Rewşenbîran û Destkaran - ji bil gemara hevkarkirî ligel çînîyên Desthilatîyî Milîbûnên Mezin û Impiryalîyê de didin biarmanckirin. Ev gemara hevkarkirî jî bi xwe jî ve bi karekî Serûştî ve têtê biderkevtin, ku jê bez niye û ew bi xwe jî ve bi diyareke Kilasîkî ve têtê biderkevtin, ku em wê li nik hemû rengên Kolonyalîyê de didin bidîtin. Tevlivêjî bi xwe jî ve dê ew nikaribe mûyekî li ser rastîya hebûna Netewê Kurd û dilbijandina wî de di rizgarîkirinê û yekîtîyê de bide bikêrkirin.

Lêbelê hêjbêtir çînîyên bi desthilatî ve li nik Milîbûnên Mezinî Dirawese de, yên ku ji bal wan Kurdistan têtê bikolonyalîkirin, ew bi xwe ve dana her Xwedmoxtarîyeke rast û durust didin binayînkirin. Wehajî bi xwe jî ve hêjî jiber xwe jî têtê bidiyarkirin, ku ew her çarekirineke Fêderalî didin binayînkirin; jiber ew bi rast û durustî ve li ser dilbijandin û hêvîyên Gelê Kurd de ji bona bi dawîanîna rizgarkirina xwe û yekkirina Welatê xweyî Kurdistanê ve têtin biagehdarîkirin.

Weha Borcuwazîya Turkîyî bi Desthilatî ve û pêrejî bi yarmetîya Impiryalîya Cîhanî jê re jî derkirina rojnameyeke Kurdî jî bi xwe jî ve rê pê nade bidan. Wehajî gerjî Miletê Kurd ji bona yekîtîyê ligel Miletê Ereb de li Îraq û Suryê de, ligel Miletê Turk di Komara Turkî de û ligel Miletê Faris û Miletên din de li Îranê de bête bibangkirin. Ma gelo çawa dikare bête bikirin, ku mafeyê wî ji bona yekîtîya wî ligel xwe de û hilanîna sînorên

çêkirî bête binayînkirin, yê ku wan bask û perên Kurdistanê ji hev dane biçirandin û guhertinên bazirganî di bazara abûrîyî hundurû de ji bona vî Welatê hanê dane biberbendkirin, ku Kurd weha bi revandina mal ve dane bineçarkirin?

Belê ji mafeyê Kurda tête biderkevtin, ku ew xwe bi xwe ve di nava hev de bidin biyekkirin, berî ku ew ligel Miletên dorhêla xwe de bibin biyekkirin, gerjî çendjî dostanî ligel wan jî de bi şêrînî jî ve bête bidîtin, gerjî çendjî giringbûna berjewendîyên hevbeşî jî ligel wan jî de bête bidîtin. Berjewendîya Gelê Kurdîyî bilind bi dawîanîna Kolonyalîkirina wî ve û bi azadîkirin û bi yekkirina vî Netewê hanê ve dide bizordarîkirin. Ev berjewendîya welatîyî bilind bi xwe ve ew di ser hemû berjewendîyên hevbeşî re tête bigirtin. Jiber berjewendîya hevbeşî dikare bête biparastin, na hêjbêtir bi rengên din ve ew bi xwe jî ve dikare bête bipêşvexistin. Ew bi xwe ve perçekirina Kurdistanê, dagîrkirina wêyê leşkerî, talankirina xêr û bêrên wê û nehiştina Gelê Kurd dide bipêwistkirin, da ew xwe bi xwe ve bi destikên têrkirî abûrîya welatê xwe bide bipêşvexistin, endazê berzbûna jîyana xwe nemaze endazê Jîyana Çînîyên Xebatkêş bide bilindkirin û Ferhenga xwe bide bipêşvexistin û bigeşkirin.

Şeşem. Weha mîna li jor de hatîye bidan, ku nişankirina armancên Kurdan li ser wergirtina "Xwedmoxatîriyê" de weha beşkirina tevgera Kurdî ji bona perçan dane bikirin û her perçeyekî jê ji bona çend Partîyan hatîye biperçekirin, ku ew bi pîrbûn ve di nava xwe de xwe bi xwe ve bi pêxîlên hevdû ve têtin bikevtin. Weha û bi renekî taybetî ve û jiber cenga di navbera Îraq û Îranê de hatîye

bivêkevtin, Partîyên Kurdîyên têkoşer li Kurdistana Îranê de, bi xwe ve xwestin yanjî nexwestin, na hêjbêtir di ser Vîna wan re jî de hate bidîtin, xwe bi xwe ve di zîneteke "hevalbendekî durust" de di taktîka xwe de ligel Diktatorîya Serdarîya li Îraqê de bidin bidîtin!

Wehajî ligel vê jî de Partîyên Kurdîyên têkoşer li Kurdistana Îraqê jî de, bi xwe ve xwestin yanjî nexwestin, xwe bi xwe ve di zîneteke "hevalbendekî durust" de di taktîka xwe de ligel Diktatorîya Serdarîya li Îranê de, yan jî bi kêmanî ligel wan Serdarîyên din de, yên ku ew Tehranê mîna Serdarîya Surî lê didin bipîştgirtin, li gora mêldarîyên van Partîyan de xwe datin bidîtin. Weha ji vê zînetê hanê û jiber hoyên mêjûyîyî nuh rewşek wisa hate bipeydakirin, ku li vê derê de pêwîst niye, em li ser de bidin bipeyvînkirin.

Wisa di vê rewşa hanê de şerên xunavîyî pir tal di navbera hin ji van Partîyên hanê de hate bikirin, ku wan bi xwe ve ew dane biqelskirin û hêjbêtir wan metirsîyên li ser wî de dane bipirkirin, yên ku Gelê Kurd bi tevayî ve û tevgera azadîxwazîya wî ber bi tirsê ve dane bixistin.

Werjî ez naxwazim, bi "dirêjî" ve di nava wan metirsîyên hanê de bêtim bikevtin. Nejî ez dixwazim, ku wan Partîyên hanê jî, yên ku wan ligel hev dane bişerkirin, bidim binavkirin. Nejî ez dixwazim, ku berpirsiyarîyê bi ser hustuwê yekê ji wan ve bidim biavêtin - Evaya jî bes û bi tenha jî ve jiber parastina berjewendîya giştî tête bikirin û ji bona ji nuh ve di navbera wanên ligel hevdû de didin pevdicûnkirin, hajbûn û hevkarî di nava wan de bête bicihanîn. Evaya jî wisajî mîna ku pir ji Kesên Xêrxwazên

Zaroyên Miletê me û dostên wî jî didin bikirin. Wetov bes û bi tenha ve mêjû dikare bide bigirawkirin, ku ew berpirsiyarîyê bide bironîkirin.

Xwezî jî bi zû jî ve hajbûna daxwazkirî bête bicihanîn. Lêbelê jî divê jî bête bigotin, her Partîyeke ku ew ji bona Xwedmoxtariyê û Demokrasîyê di nava sînore Dewleta xwe de dide bixebatkirin, ya ku ew têde tete biditin, bes û bi tenha ve divê li ser wê de ku ew xebata xwe di nava sînoren wê Dewleta hanê de li ser bide bigirêdan.

Bi hîç renekî na be bête bikirin, ku ew destdirêjîyê ji bona nava Kurdên Dewleta dorhêla xwe bide bikirin, yanjî ji bona xebata wan di herema wan de, ya ku bi xwe jî xwedanê wan armanca jî bi xwe ye, ber li ber de bide bigirtin. Mexabin, ku bi vênajî ve yek ji hêzên welatîyî Îraqî jî dijî tevgera Xwedmoxtariyî Kurdî li Îranê pê tete birabûn.

Hêjbêtir ji van tevan jî dibe, ku mîna van pevçûnên hanê jî nikaribin rêya xwe di nava tevgera azadîxwazîyî Kurdîyî Giştî de bide biditin; jiber ku ew bi xwe jî ve û serûştîya wê jî bi xwe jî ve rêzên welatîyî demokrasî bi ser hevdû ve dide bicivandin. Herwehajî pêrejî ew nexweşîyên di nava wan Dewletan de, yên ku wan Kurdistan di nava xwe de dane bidabeşkirin, nala dijûnan didin biditin, ku ew nabe, xwe di nava wan de bide bixistin. Na hêjbêtir divê ew xwe ji wan hêjî bilindtir bide biditin û wan di wî endazê wan de bide bihiştin; jiber endazê pevçûna wan bi xwe ve nala endazê pevçûna nava gurên Diktatorîyê tete biditin, ku pêre pir cudabûn di navbera wêna de û endazê rizgarîkirina welatî de tete biditin.

Wehajî li ser berê Cîhanî jî yanjî Dewlî jî van pevçûnên hanê jî di nava van Partîyên hanê jî de datin bigihandin, ku weha li tevgera Kurdî de bi dilqurufandî û payebûn, yanjî bê guhpêdan û di bin baştirîn rewşê de bi hinhekî ji dilovanîyê ji bona vî Miletê sergêjkirî di nava dijûnên xweyî siyasî û pevçûnên xwe de lê bête bimeyzekirin. Erê bona tevgera Kurdî li nik Dewletan de û di berê Dewlî de ne jê re kêrek û ne jî giranbûnek tête bidîtin, tevî ku pir gorî jî têtin bidan û xebateke mezin jî tête bikirin. Belê Ev Miletê hanî qehreman nestêleye, ku ev tev de bi serê wî ve bêtin bikirin. Gerjî bête bikirin, ku yekekê ji van Partîyên Kurdî hinek ji navdengîyê û bextewerîyê li nik hinek Dewletên Biyanî de date biwergirtin. ev kar û baraya jî bi xwe jî ve ji dîtineke berjewendîyî bi serêxwe jî ve tête biderketin, ew ne ji dadwerîya xebata vê Partîya hanê û dadwerîya pirsîyarîya Kurdî û ji giringbûna wê bi xwe jî ve tête biderketin.

Weha Gelê Felestînîyî Erebiyî têkoşer ew bi tenha xwe ve di herema rojhilata navîn de tête bidîtin, yê ku zorlêkirina wî û bêparkirina wî ji Dewleteke Milî bi xwe ve ew jî nala zorlêkirin û bêparkirina Gelê Kurd tête biberamberkirin. Wehajî dibe, ku zîneta wîyî Milî hêjbêtir ji zîneta Kurdî jî bedtir bête bidîtin. Weha Sehyonistîyê û Impiryalîyê pirañiya Zaroyên wî ji diyarên wan ji hev dane bibelawelakirin. Tevlivêjî nerîna biryareya Giştîyî Ewropî û Cîhanî jî ji bona pirsîyarîya wî û piştgirtina wêyî her bêtir ji bona wê ew bi xwe jî ve ligel dadwerîya wê jî de, nemaze ligel rastîya raxistina wê de nala pirsîyarîyeke rizgarî û welatî tête bilihevkin.

Weha li vê derê de cudabûneke bingehî di navbera pirsîyarîya Felestînî, ya ku ew ber bi çarekirinê ve tête biçûyîn -ger Impiryaliyê xwest yanjî nexwest- û pirsîyarîya Kurdî de tête bidîtin. Weha Gelê Felestînîyî têkoşer li pêşîya Gelê Kurd de di nîşankirina armancên xwe de bi carekê vê bi bê pêç û penakirin ve û bi bê lewçekirin ve daye bixistin. Ew jî di rizgarîkirina wîyî welatîyî giştî de tête bidîtin û di afirandina dam û destgehê siyasî û sipahî de ji bona civandina rêzên wî û ji bona rêxistinên wîyî pêwîst ji bona xebata wî tête bidîtin. Ew jî rêxistina rizgarkirina Felestîne. Weha tevgera Felestînî bi vê yeka hanê ve wê dikarî bû, -û jiber piştgirtina piranîya Dewletên Erebi, yên Islamî û yên Sosyaliştî ji bona wêna-dengê xwe di nava berên Dewletan de bide bilindkirin û wî bi Mîrîtî -Resmî- di nava Yekgirtina Netewan de bide bibihîstin.

Weha hêjî Miletê Kurd bi xwe ve wisa maye, bêtî ku ew ji bal civandinekê bi serhev ve bête bicivandin, neji dam û destgehekî wîyî siyasî jê re tête bidîtin, ku ew rêz û rêxistinên wî ligel hevdû de bide biyekkirin û şeweyî xebata wî jê re bide binîşankirin. Weha hêjî Partîyên wîyî cuda û her yek jî bi serêxwe ve ji xwe re dide bikarkirin, ku ew pirsîyarîya wî nala Komekê ji pirsîyarîyên hundurûyî -Pirsîyarîyên Xwedmoxtarîyê û Demokrasîyê di nava wan Dewletên hanê de yên bi navkirî dide biderxistin- li gora Dewletên ku Kurdistan di nava xwe de dane bidabeşkirin.

Weha jêre kes ne lê guhdarîyê û guhpêdanîyê pê dide bikirin. Belê weha bi vî rengî ve me xwe bi xwe ve û bi kurtî ve Partîyên me li ser daxwaza wan bi Demokrasîyê û

Xwedmoxtariyê ve di nava Dewletên Kolonyalîkirinên Kurdistan de dergehên Berên Dewlî li ber xwe de dane bidadan û me xwe ji karîna berzkirina dengê Miletê xweyî xebatvan di nava Yekgirtina Netewan de date bibêparkirin.

Careke din Miletê Felestînî nala hespekî kihêl hêdî hêdî li ser xwe de dide bibezandin, da ew xwe bi mêrgên azadîyên hespên kihêl ve bide bigihandin.

Weha jî Miletê Kurd nala hespekî kihêl tête bidîtin, ku ew hêjî pê bi pê li dû bargîran dide biteptekirin.

Belê xuwarbûn ji Suwarê wî tête bidîtin; jiber ku ew pir pirin û hêjîbêtir ew di nava xwe jî de ji bona suwarbûna wî ligel hevdu de didin pevçûnkirinn. Hespê kihêl bi kêmî Suwarekî ve bi tenha xwe ve tête biderkevtin, ku ew li ber wî de dikare bête biliberkevtin û wehaji nala wî jî ew jî bi kihêl ve bête biderkevtin. Gerjî ew jî bi suwarbûnê ve li ser de pir bi biderengî ve bête bixistin, wehaji hêjîbêtir ew jî kêmî Suwarekî pir şût û kone di suwarbûnê de tête biderkevtin.

Weha pêwistî pê niye, ku li vir de bête bigotin, ku suwarbûna mebestkirî ne suwarbûna sedsalên navîn tête bimebestkirin, na hêjîbêtir ew bi xwe suwarbûna sedsalên bîstan tête bimebestkirin, ku ew ne bes tenê li ser mêrxasîyê de tête bigirêdankirin, lêbelê jî ew bi xwe jî ve hêjîbêtir jîrbûnê, hunermendîyê û vejandinê dide bipêwistîkirin.

Weha ez ji Xwendevanê xwe lêbuhurandinê dixwazim; jiber ku ez ji erkê li ser xwe de dibînim, nîşanekê li ser wan Peyvan de, yên ku ew di salên 1964 - 1966 de û di

pişt re jî di 1974-1975 de hatin bikirin, jiber giringbûna navroka wan bidim bidan.

Weha di nava wan salan de çend caran min Rêberîya Partîya Komonistî Italî û Rêberîya Partîya Sosyalistîyî Italî date biserdanîkirin. Wisa ez ji bal Berpirsiyarên Beşê Pêwediyên Derve dihatim bipêşewazîkirin; jiber ku ez bi xwe him Wêner û Cîgerê Şûreşa Kurdistanê Îraqê dibin Rêberîya Partîya Demokratî Kurdistanê de û di bin Serokîtiya Mustefa Berzanîyî Qenc de bûm. Min ji herdu Partîyan alîkarîya wan ji bona xebata Gelê Kurdistanê Îraqê û şûreşa wî date bixwestin. Bersiva her yekê ji wan bi serêxwe ve û di her carekê de yekbû: "Hûn ji bona Xwedmoxtariyê di nava sînorên Îraqê de didin bidaxwazîkirin, weha evaya dide biderxistin, ku pirsîyarîya we, mîna ku hûn wê didin biraxistin, ew bi xwe ve pirsîyarîyeke Îraqîyî hundurê ye û ji bona me di rastîya rastî de hîç mafeyê destdirêjîyê têde niye. Lêbelê Gelê Kurd ew bi xwe Neteweyeke û jêre mafeyê Çarenûs mîna her Neteweyekî din heye û li ser vê de hîç pêwîst bi gift û goyê niye. Lêbelê ger hatebi kirin, ku tevgera kurdî bi xwe ve date bibiryarkirin, ku ew pirsîyarîya Gelê Kurd mîna pirsîyarîya Neteweyekî bide biraxistin, ku ew ji bona rizgarkirina welatî û bi karanîna mafeyê xwe ve di Çarenûs de bi xwe ve dide bixebatîkirin, wê hingavê dê ji erkê Partîya me bête bidîtin, ku ew alîkarîya xebata Gelê Kurd ji bona rizgarkirina welatî û ji bona pêrabûna mafeyê xwe di Çarenûsa xwe de bi xwe ve bide bikirin"

6. Kurd û Mafeyê Çarenûs, Demokrasî û Miletên dorhêlê:

Weha Partîya Tûrkiyî Komonist T K P Turkeyi Komunist Partisi û ne "Partîya Komonistê Turkî" tête binavkirin. -Ev Partîya hanê di nava xwe de û di nava van salên dawî de ji bona çend perçên berberkirî na hêjbêtir pevçûnkirî hate biperçekirin. Ê yekek ji giringtirîn sebebên perçebûna wan neyekbûna wan li ser pirsîyarîya Kurdîyî welatî de bû. Weha ji giringtirîn perçe ji van perçan di warê "Êdyolocî" de tête bidîtin, ya ku bi xwe rojnameya navînî Işçinin Sesi bi zimanê Turkî ve yanî Dengê Kargeran dide biderxistin û wî Partîyeke Komonistî nuh di bin navê -T.K.P.- yî berê de bi pêvekirina "Lênîni" pêve, yanî Berê Dengê Kargeran date bipeydakirin. Ew bi xwe ve hêrîşê ji bona rêberîya kevin dide bikin, dibe, ya ku hêjî li ser serê perçeyekî de ji Partî dimîne û navê berê dide bihilgirtin, ew wê jiber sebebên cuda û giringtir ji wan rawestandina wê beramber bi pirsîyarîya Kurdî ve bi kêsperestîyê ve dide bisûcdarîkirin.

Weha T. K. P.- ya "Lênîni" yanî Berê Dengê Kargeran bi xwe ve ew Berê pêşî bû, yê ku di Partîya Komonistîyî

Mîrî de bi hebûna Netewê Kurd li Kurdistana Turkî û bi mafeyê wîyî Çarenûsê û pêrejî yê Cihêbûnê jî de pê hate birûniştin -, tevî ku ew jî ji bona yekbûna xebata pirolitariya Turkî û ya Kurdî ji bona wergerandina Rêstika Serdarîyê û bi cihanîna Şûreşa Sosyalistîyê û di dawîya dawî jî de dida bibangkirin, da ku mafeyê Çarenûsê ji bal Miletê Kurd de bête bikaranîn.

Tevlivêjî wê jî di rojnameya xweyî navînî de di Dengê Kargeran de di sala 1980 de gotareke dûr û dirêj date binivîsandin, ku ew wê têde li ser mafeyê Netewê Kurd de bi giştî ve û ne bes tenê li Kurdistana Turkî de ji bona Çarenûsa wî û bi azadî ve date bitakîdkirin, bêtî ku ew hîç nîşanê ji bona ser pêwistîya Yekbûna Pirolitariya Kurd û Turkî û bi serketina Şûreşa Markisî ve bide bikirin, da ew vî mafeyê hanê ji xwe re bîne bikaranîn. - Evaya bi xwe ve ligel dîtina min de û herwehaji ligel biryareyên Lênîn de nayête bilihevkirin-. Min bi xwe ve ji bona bangkirina hevkarîyê di navbera rizgarîkirina Kurd û Çepê Turkî de ji bona xistina Rêstika Sipahîyî Faşî date bitêrkirin, ya ku ji bal Ceneral Êvirin di wê salê de hate biserdarkirin²².

Belê wan çar carên din belavkirina vê gotarê di nava Çapemenîyên xweyî cuda de bi zimanê Turkî û Ingilîzî ve datin bibelavkirin²³. Weha Sulêman Sikalî Endamê Polîtîbîrowa Partîya -T K P- ya Lênînî ango Berê Dengê Kargeran di nivîsta xwe de dibêje, ya ku ew di sala 1980

²²Işçinin Sesi. N. 132 London. 7 July 1980

²³Ev gotara hanê bi ingilîzî ve di kovara Turkey Today de Jimara Yuli- Awgost sala 1980 de, R. 21 tanî 26 de hate bibelavkirin.

bi Turkî ve di bin navê "Gotar li ser Kurdan de" hate bibelavkirin. Weha navê wê bi xwe ve navroka wê dide biderxistin. Ew yên tên dibêje²⁴: "

Weha zordarîlêkirin Netewê Kurd ew bi xwe ve ne bes tenê ji bona Kurdistanê bi azardanî ve tête biderkevtin, lêbelê jî ew bi xwe jî ve ji bona Kargerên Turkan jî bi azardanî ve tête biderkevtin; jiber hebûna Neteweyekî Zordarîlêkirin ji bal Neteweyekî din her û her duberîyê di navbera Pirolitarîya herdu Netewan de dide bipaydakirin" R. 77 ji nivîstokê. Ew hêjî dibêje:

"1. Xebata Miletê Kurd dijî Zordarîlêkirina Milî û xebata Pirolitarîya Turkî dijî Impiryalîyê û dijî Çînîyên ligel hevkar divên ew xwe di xebateke yekane de bidin biyekkirin, ne bes tenê ku ew bi peyvê ve lêbelêjî ew bi bikar jî ve bêtin biyekkirin. Wehajî divê li ser me de bi xebata me ve bête bipêwistkirin, ku em bi rastî ve ji bona sitendina mafeyê Miletê Kurd didin bikarkirin.

2. Da ku em bikaribin Rêxistinên Pirolitarîya Kurdî û Turkî bidin biyekkirin, divê li ser me de ku em bi mafeyên Miletê Kurd ve û pêrejî têde bi mafeyê wî ve di

---

²⁴Evaya nivîsteke di 182 rûpelan bi zimanê turkî ye. Gotara bi navkirî ve careke din di rexên rûpelên 22 û 23 de hatîye bibelavkirin. Suleyman Sakali, Kurt Surunu Yazilar, Işçnin Sesî Yayinlari 15, London, Yuli 1980

Cihêbûnê de pê bêtir birûniştin. Herwehaji li ser me de tete biditin, ku em Pirolitariya Turkî bi vî canê hanê ve, bi canê hevpiştgirtina Navnetewî ve bidin biperwerdekirin. Wisa heger em di vê yekkirina xebata hanê de neyêtin, biserkevtin, dê Pirolitariya Turkî bi serêxwe ve bi tenha ve nikaribe xwe bide biserxistin" (R. 80).

Di pişt re ew hêrişê ji bona Partiya -TKP- kevin mîna tê dide bikirin, ku "Rêberiya TKP kêserest tanî niha wê bi mafeyê Netewê Kurd ve di Çarenûsa wî de pê nehatiye birûniştin. Belê wêna weha ji bona Netewê Kurd mafeyê wî di Çarenûsa wî de dayite binayînkirin. Weha ji bona Netewê Kurd jî ev mafeyê hanê jî û pêrejî têtjide pêkanîna Dewleteke Serbixwe ve tete biderkevtin" (R. 157).

Di pişt re jî ew wê biryarîyê dide bianîn, ya ku Partiya wî derbarê pirsîyarîya Kurdîyî welatî li Turkîyê de di Konfirensê sala 1980 de daye biwergirtin. Evaya jî navroka wê bi xwe ye:

"Li Turkîyê de pirsîyarîya welatî bes û bi tenha ve bi pirsîyarîya Kurdî ve tete bigirêdan. Di nava sînoren vê Dewleta hanê de Netewê Kurd ji çaryekê ji tevaya Xelkê dide bipêkanîn, lêbelêjî ew Neteweyekî zordarî lê tete bikirin. Kurdîstana Turkî ew bi xwe ve bi heremkê tete biderkevtin, ya ku ew bi darê zorê ji bal Turkan de bi Turkî ve hatiye bipêvekirin. Weha xêr û bêrên wê ji bal Turkîyê de bi hevkarîya Çînîya Maldarîyî Kurdî ve tete biçewisandin. Wisa Kurdîstana Turkî bi xwe ve bes û bi tenha ve nala Kolonîyeke hundurû ji bona Turkîyê tete

biderketin. Niha Çînîya Nîv Derebege bi xwe ve bi kêm jimar ve li Kurdistanê hatîye bikirin û bes û bi tenha ve jê gemareke biçûk hatîye bimayin; jiber ku sermiyan weha li ser abûrîya Kurdistanê de hatîye bizalkirin. Sermiyan ango Sermiyanê Dewletê û Monopol bi xwe ve li Turkîyê de têtin bizalkirin û serdarîyê didin bikirin; wehajî jiber vê jî Zordarlêkirina Netewê Kurd û Çewisandina wî li ser bingehên nuh de metirsî û sertbûna wê hate bibêtirkirin. Lêbelê jî ligel katbûna Sermeyedarîyê de li Kurdistanê de pêrejî tevgera welatîyî Kurd jî hate bikatkirin ...hd. Weha heger ku em Komonistên Turk dijî kêsperestîyê û şovînistîyê xebatê nedin bikirin, dê emê ji bona wergirtina bawerîya Gelê Kurd bi me ve neyêtinn biserkevtin. Herwehajî li ser me de têtê bidîtin, ku em bi xwe jî ve dijî Berê Milî li nik Komonistên Kurd de bidin bixebatkirin" (R.166 ji wê nivîstokê bi xwe ve).

Lêbelê Partîya -T K P- kevin, ku li ser "Rêberîyeke Kêsperestî" de, li gora têgihîştina rojnama Dengê Kargeran daye biparastin, hêjî tanî wê hingavê bes û bi tenha ve bi rastî ve navê Kurd li Turkî de nala "Kêmanîyeke Milî" dida bianîn. Weha bi navkirina "vî Gelê hanê ve bi Kêmanîyeke Milî" ve di navbera Kêmanîyên Milîyî din de mîna Ermenîyan, Çerkesan, Ereban, Lazan, Yunanîyan û yê din ji Kêmanîyên kê m jimar li Turkî de û weha jî civandina wan tevdan di yek endazî de û bi yek giringbûnê ve -birasttir-"bi bê giringbûnê" ve didin "bifetisandin".

Weha li ser ketina siyaseta vê Partîyê û perçebûnên wê de, mîna ku ew li jor de hat biderkevtin, û civandina Desteyên Siyasî û Kargerîyî Kurd di Partî û Rêxistinên

taybetî de bi wî ve û zefkîrîna wan li ser vê partîya hanê de bi xwe jî ve û herwehajî piştî wergerandina Sipahîyî sala 1980 bi sê sala ew bi guhertina rawestandina xwe ve beramber bi Kurd ve hate bineçarkirin û wê devjî navkirina Gelê Kurd "bi Kêmanîyekê ve" date biberdan. Belê ew bi poşandinê ve hate bipêrûniştin, ku "pirsiyarîya welatî li Turkîyê de bes û bi tenha ve bi pirsîyarîya Kurdî ve têtê bigirêdan".

Weha di bernameya wê de du letên biçûk têtin bidîtin, ya ku ew di Kongirê wêyî Pêncem de di meha çîrya paşî de ji sala 1983 de li ser de hate bibiryarkirin, ku ew ji giringbûnê ne bi valanyî ve têtin bidîtin. Letê yekem di bin nav û nîşana "Miletê Kurd" de hatîye binivîsandin û letê duwem di bin nav û nîşana "Çarekirina Pirsîyarîya Welatî" de hatîye binivîsandin. Herdu Let jî ligel hevdû de ji bona pirsîyarîya Kurd hatine bitirxankirin û bi hîç renekî ve di wan de navê hîç yekê jî "Kêmanîyên" din ne hatîye binivîsandin...Evaya jî bi xwe jî ve bi karekî ve têtê biderkevtin, ku pê serê Merov jî têtê bisurandin; jiber hebûna Netewê Kurd li Turkîyê de, ku ew ji çaryek jî tevaya Xelkê dide bipêkanîn, nabe, ku ewji bona bi nayînkirina hebûna Kêmanîyên Milî û Olî ve bide bikirin, ji yên ku ew bi xwedan mafe ve têtin biderkevtin. Bi erke ve têtê biderkevtin, ku li ber wan de bête bidan.

Weha partî bernameya xwe bi Turkî ve li derveyî welêt de date bibelavkirin, piştî ku rêberîya wê ji bona barkirina derve û dûrbûnê hate bineçarkirin. Bernameya wê di nava 46 rûpelan de têtê bidîtin²⁵. Eva tê bi xwe ve bi naveroka

---

²⁵Cf. Türkiye Komonist Partisi Programı, 5 Kongre, II, T K P. Yayınlarım, çîrya pêşî sala 1983 de

herdu letên ve têtê biderkevtin, ya ku ew li jor de hatine binavkirin. Ew bi xwe jî ve kêmi endazê têtê bidîtin, yê ku Partîya -T K P- Lênîni li jor de daye binavkirin: "Miletê Kurd: Ew beşekî giringe ji Xelkên Turkîyê dide bipêkanîn, wehajî ew di bin du nîrên zordariyê de têtê bimeşelkirin. Wisa Miltê Kurd ne bes tenê di bin zalbûna Zemîndarên Mezin de û di bin zalbûna Monopolên Darayîyî Hunduryî pir Miletîyî Derve de têtê bijîyandin, herwehajî pêrejî Borcuwazîya Turkî dijê wî siyaseta zordarîlêkirina Milîyî Berberî dide bikaranîn.

Weha di navbera Xebatkerên Kurd û Turkan de pêwendîyên pir xurt têtin bidîtin û ji bona wan jî yek Dujmin bi xwe jî ve têtê bidîtin. Kargerên Turkan wê siyaseta zordarîlêkirina Milî û siyaseta azardanê didin bitawakarîkirin, ya ku ew beramberî Miletê Kurd têtê bikaranîn.

Weha heger Miletê Kurd ji ber xwe xwest, ku ew ligel Miletê Turk hêjî di Dewleteke hevbeşî de bide bijîyankirin, weha dê ev Dewleta hanê xwe wisa li gora mercên mêtjûyîyî wê demjimarê de xwe bide birêxistin. Wehajî Dewleta Demokrasî di ayinde de ew dikare bi mafeyê Miletê Kurd ve di Cihêbûnê jî de pê bête birûniştin, heger ku Miletê Kurd dilê xwe pê date bijandin. Ji bona berjewendîya sosyalistîyê û xebata Kargeran divê li ser Komonistan de ew bidin bikarkirin, ji bona ku pirsîyarîya kurd bête biçarekirin. Weha Komonist Dewletekê didin bidaxwazkirin, ku ew li ser Demokrasîya Navînî de têtê bipêkhatin" (R. 42 jibernameyê)²⁶.

---

²⁶Ev gotara hanê di Kovara Al-seqafe Al- cedîde, a ku ji bal Partîya Komonistî Îraqî têtê biderketinin, di jimara 134 de hatîye bibelavkirin.

Weha tôte bidîtin, di nava wan Letan de, yên ku di vê bernameya hanê de li ser nasîna "Miletê Kurd" de hatine binivîsandin, ne navê "Kurdistan", ne jî pesinandana wî hate bidîtin, ku ew nala Neteweyekî tôte bidîtin, ne jî Kurdistan, " ku ew bi darê zorê bi Turkiyê ve hatîye bipêvekirin", ne jî Kurdistan, ku ew nala "Koloniyeke Hundurû ji bona Turkiyê" tôte bidîtin.

Lêbelê jî yên di bernameyê de li ser "Çarekirina Pirsîyarîya Welatî" de hatine binivîsandin, ew bi mijin û ew Çarekirina Pirsîyarîya Kurd li Turkiyê de ji bona paş biserkevtina Şûreşa Markisîyî Kargerî, pêkanîna Dewleteke Gelêrî û li gora "Mercên Demjimarê" didin bihiştin. Wehajî ev Partîya hanê -bi kêmanî tanî sala 1983 de- mabû, ku wê Wergerandina Sipahîyî Faşîyî Turkiyî sala 1980 "bi Faşîstîyê" ve ne dixwest bide binavkirin. - Li Pêşewazîya Ceneral Êverin Serokê Serdarîya Sipahî de li Sofya de di sala 1982 de bide bitemaşekirin-. Evaya jî bi xwe jî ve ji deqên bingehîyî din bûn, yên ku di wan de Berê Dengê Kargerên Komonistî ligel wê Partîyê de dihate bicudakirin.

Wehajî tev li van cudabûnên diyar jî de tôte bidîtin, ku herdu perên bendedar di Partîya Komonistîyî Turkî de Çarekirina Pirsîyarîya Welatîyî kurd tanî piştî bi serkevtina Şûreşa Markisî ve di Turkiyê de, ligel jî pêrejî tanî wê hingavê jî de bi yekkirina herdu tevgeran didin bihiştin. Ew dibêjin, Lêbelê bicihanîna Şûreşa Sosyalistîyî Cihanî ji bona bi yekkirina Pirolitariya Kurdî ve ligel Pirolitariya Miletên dorhêlê de, mîna ku ew li jor de hatîye bigotin, bi xwe ve ev bi karekî zor dijwar û pir dûr ve bi wî pêgihandinê ve tôte biderkevtin.

Dibe, ku ew piştî heyamekî bête bicihanîn, wehajî dibe, ku ew neyête bicihanîn. Ligeljî bi serdejî Çînîya Kargerî Kurdî bi xwe jî ve tanî endazekî bi xwedan jimareke biçûk ve tete biderkevtin. Wê xwe bi beşî ve di nava Sazmendîyên Kurdîyî taybetîyî de ji xwe re daye birêxistin, ku ew di piranîya caran de ji bona rizgarîkirina Welêt û bi yekkirina Kurdistanê ve nemaze li Turkîyê de dide biarmancikirin. Wilojî hêjî perçeyekî din jê jî li derveyî her Sazmendîyekê de maye bihiştin.

Hîç gûman tede nayête bidîtin, ku dê li dûhevdû de bête bidîtin, ku ew xwe dê di bin ala tevergera welatîyî rizgarîkirina Kurd de bide bibirêxistin. Weha vaye, em vê jî her roj dibînin. Ma gelo dê çî bi serê Miletê Kurd de piştî nêzîka sedsalekî din bête bikirin? Weha pêrabûnên belavkirina wî ji hev ji pêla Diktatorîya Mustefa Kemal de, yê ku hîç Navnîşana "Bavê Turkan" pê nayê bikevtin, dane bidestpêkirin. Wehajî gerjî serjimara kurdan bi nêzîka 22, 5 milyon Kes jî ve têtin bidîtin, ji wan bes û bi tenha ve li Kurdistanê de nêzîka 17, 5 milyon Kes dimînin û nêzîka pênc milyonan ji wan li derveyî welatê xwe de li ser enacmê barkirinên kevin de têtin bijîyandin, herwehajî ji ber zordarîya nuh û ji ber paşvexistina abûrîyî Kurdistan tete biderkevtin, ya ku bi serê wê ve bi zanebûn ve ji bal Kolonyalîgerê Turkî de tete bianîn²⁷.

²⁷Ev jimarên hanê ew bi xwe texmînin, yên ku ew ji bal Nivsvanê van dêran li ser bingehê amarên sala 1981 de hatine bipêgihastin. Lêbelê jimara pênc milyon ji Kurdên, yên ku ew li derve de dijîn, ew Komên Barkirîyên Kevin û yên tar û markirîyên nuh (bêtir ji nivê wan ji Turkîyê ne) û di nava wan jî de Kurdên Barkirîyên ji bona Ewropa, Lubnanê û yên Sovyêtê jî bi ber xwe ve didin bixistin.

Ma gelo Miletê Cezayir çavdêriya rizgarîkirina xwe di rêya Şûreşa Sosyalistiyî Pirolitariyî Markisî de li Firensa de û "di Melbenda wêyî Cezayirê de" date bikin? Na hêjbêtir, ma gelo wî çavdêriya pêşveketina Çêkirina Sermeyedarîyê, gewrebûna wêna û bêtîrbûna jimara Çînîya xweyî Kargerî di welatê xwe de date bikin, berî ku ew "Şerê man û nemana xwe" bide bilidarxistin?

Weha ji Çînîyên Gelêrî yên Milîbûnên zalkiriyî Kolonyalgerê Kurdistanê nayête bixwestin, ku ew çek li pênavê rizgarîkirina welatîyî Kurd de bidin bihilgirtin. Lêbelê dide bitêrkirin, ku ew ji dil û can pişta wê bidin bigirtin û gerjî wan jî date bixwestin, bi kar jî ve ew dikarin pişta wê bidin bigirtin û ew piştgirtina xwe ligel xebata Miletê Kurdistanê de bidin bizanîn, wê hingava ku ev Miletê hanê bi destpêkirina şerê man û nemana xwe ve dide bizanîn.

Ew roja hanê bi xwe ve vaye tê û dê zengilê demjimara wê lê bide bidan. Bi her awayekî jî be, şerê man û nemana Kurd nikare ew bi xwe ve weha bête bidîtin, mîna ku hatîye bikirin, yanjî mîna ku ew tanî niha li kurdistanê de tête bikin. Weha dibe, ku li ser beramberkirina di navbera Kurdistanê û Cezayirê de bête bidijîgirtin. Lêbelê herdu zînet di bingeha xwe de bi nalahev ve têtin biderkevtin.

Weha Cezayir "Melbendeke Firensî" bû, yanî Kolonîyeke hundurû jêre dihate biderkevtin. Ew jî nala perçên Kurdistanê di nava wan Dewletan de dihate biderkevtin, yên ku wan ew wê ji xwe re dabûn biparvekirin. Li wê derê de du cudabûn têtin bidîtin:

Yekem. Cezayir di bin nîrê Kolonyaliya Dewleteke Borcuwazîyî Pêşveketî de di Çêkirinê de dihate bimixelkirin, di dema ku Kurdistan bi agirê "Kolonyaliya Perîşan ve ji bona Hemsayê xwe" tête bisûtandin. Ewaya bi xwe jî ve ji ya berî xwe, Weke ku ev bi eşkere ve tête biderkevtin, bi çepeltir ve û bi notir azarî ve tête biderkevtin.

Duwem. Derbarê cudabûna ku di navbera Firensa û Cezayirê de dihate bidîtin. Weha Miletê Kurdistan û Miletên dorhêlê tev bi hev re ji bona yek herema şaristanîyê têtin bigihaştin û ew bi pêwendîyên pir bi hev re têtin bigihandin. Wisajî ji vêna du Encam yanjî du erk têtin biderketin:

Yekem divê li ser Çînîyên Gelêrî de nemaze yên Kargerî jê li nik Milîbûnên zalkirî de li ser Kurdistanê de ew piştgirtina xwe ligel Gelê Kurd de di şerê Çarenûsê de bêtir di firehbûn, kûrbûn û lezbûna xwe de bidin biderxistin, ji ya ku Çepên Firensî ji bona Gelê Cezayirê di şerê wî de jêre dane bipêşkeşkirin.

Duwem, wê hingava demjimar tê û Netewê Kurd bi darê ço ve azadîya xwe bi carekê vê dide bisitandin, danîna pêwendîyan di navbera wî û Netewên dorhêlê de têtin bixwestin, ku ew bi bêtir ve bi Merovanîyê xwe ve, bi Nêzîkbûna xwe ve û bi Biratîya xwe ve bidin biderxistin, ji yên ku em niha wan di navbera Firensa û Cezayirê de didin bidîtin.

Weha karina hevgirtinê di navbera van Netewên hanê de dikare bête bikirin, lêbelê mercê wê jî, yê ku divê bête bidîtin, bi xwe jî ve bi dawî anîna rizgarîkirina Kurdistanêyê welatî ve tête bidîtin. Hemû peyvên bêyî van

---

bi xwe ve ew bi "Felsefeyên Sofistî ve", yanjî şaşbûneke di hêjakirinê de têtin biderkevtin, yanjî bi "liberhevixistinên Tektîkî ve", têtin biderkevtin, ku cih ji wan re nayête bidîtin. Bes û bi tenha ve bi wan ve dem û xwîna giranbuha tête biwindakirin .

7. Sitratîciya Ayindeyî Siyasî

Dibe, ku bête bigotin, li ser yê ku li jor de hatîye bigotin. Dibejî, dijî li ser wî de ji bal hin Birayên Kurd de bi xwe jî ve bête bigirtin: Belê ev peyvên hanê pir şêrînin, na hêjêbêtir ji vê armanca hanê jî ji bona rizgarîkirina Kurdistanê û danîna hemû Miletên heremê di zîneteke wekhevîyê de bi armaneke berzîtir ve tete biderkevtin, ku ew ji bona wan hevkarîyê û xurtbûna Biratîyê di navbera wan de rê pê dide bidan. Lêbelê ma dê çawa Kurdistan nala welatekî bête birizgarîkin; jiber ku Dujminên vî Miletî pir bi zor ve têtin biderkevtin û hêjêbêtir li pişta wan de Impiryalî tete birawestandin?

Wehajî hegerjî Miletê ji bona armanca çarenûsê, ya ku ew jêre armanc dike, bi rastî ve xebatê neke, ew hîç tiştekî jê bi destên xwe ve nade bixistin. Weha sitratîciya pêwist bi xwe ve ew bi sitratîciya ayinde ve tete biderkevtin û sitratîciya ayinda bi xwe ve ew bi sitracîya nêzîk ve tete biderkevtin. Ew Sitratîciya hanê bi xwe jî ve pêwistî bi karxistinê û avanîkirinê ve tete biderkevtin. Dibejî, ku ew pêwistî bi çend salan jî ve bête bikin. Wehajî û jîbervêjî divê ji niha jî de dest bi danîna bingehên wê ve bête bikin.

Berî ku ew bête biraxistin, da ku ew raxistina hanê li gora rastîyê deû ne li gora evsanê de bête bidîtin, divê li ser me de ku em li ser zîneta rewşa li Kurdistana Îran û Îraqê niha de bidin biaxivtin; jiber ku di nava her yekê ji wan de şûreşeke welatîyî çekdar tête bigerandin, ku ew ji bona Xwedmoxtarîyê piştî bicihanîna Demokrasiyê li tevaya Îran û Îraqê de dide biarmanckirin.

Wehajî li virjî de carek din jî pêwist pê nîye, ku bête bidubarekirin, ku her Kurdekî dilsoz bi serketina van herdu şûreşên hanê û bicihanîna armancên wan bi hêvîdar ve tête biderkevtin -hegerjî ew jî di xebata wan jî de ne yête bibeşdarîkirin-. Wehajî hegerjî biserkevtin jî bête bidîtin, dê Miletê Kurd di van herdu deverên hanê jî de bêtir jî ji Xwedmoxtarîyê bi bendewar ve bêtin biderkevtin; - jiber ku evaya bi serêxwe ve bi guhertineke koçî ve tête biderkevtin. Wehajî dûr jî yanjî nêzîk dê Miletê Kurd ji nûve carekedin dest bi xebatê ve ji bona rizgarîkirina welatîyî bi carekê vê û yekkirina Kurdistanê bide bikirin, hegerjî evjî li gora dilê bidesthilatîyên Xwedmoxtarîyê de bête bidîtin yanjî neyête bidîtin. Belê dibejî, ku ew hêzên welatîyî siyasî jî, yên ku wan ji bona Xwedmoxtarîyê dane bixebatkirin û ew dane bicihanîn, bi xwe jî dê durujmê xebatê ji bona raperîna nuh ber bi pêş ve bidin bibelavkirin.

Weha careke din dê emê xwe beramber bi pêwistîya danîna sitirafîcîyeke nuh bidin bidîtin, ya ku ew ji bona rizgarîkirina welatî û yekkirinê dide biarmanckirin. Serdarîyên Borjuwazîyî Diktatorîyî zalkirî li ser Kurdistanê de vê rastîya hîmkirî di hêvîyên Miletê Kurde de xwe pê nadin bixapandin, hegerjî çawajî Partîyên

têkoşer jî xebatê ji bona Xwedmoxtariyê jî di bin vî durujmê hanê de, yanî yê Demokrasîyê de, yanî di bin durujmê "Îraqîkirina Şûreşa Kurdî" de -weha !- "yê çêkirî de" jî xwe bidin biperdekirin û bipoşandin. Wisa tête bidiyarkirin, ku belê demokrasî dibe bikaribe bête bicihanîn û Netewê Kurd hêjî per û baskên wî perçekirî û ew hêjî di bin zalkirina Borcuwazîyên dinî Serdar de tête bihiştin! Wehajî jiber vê hoyê hanê jî bicihanîna Xwedmoxtariya Rast û Durust û Demokrasîya bi rastî jî nikare bête bicihanîn -xwezîjî ez di vir jî de bi şaş ve bihatima biderketin-. Bi serdejî ve Xwedmoxtariya hundurû jî bi serêxwe jî ve ew bi xwe ve nikare nala çarekirinekê ji bona pirsîyariya Kurdî bête bidîtin.

Bi vî rengî ve Kiris Kutçêra di nivîsta xwe de "tevgera welatîyî Kurd" bi sersûrî ve li ser vê guhpêdana vê tevgerê li her heremekî de ji Kurdistanê dibêje, ku ew ji daxwazên nerim bêtir ji "Xwedmoxtariyê di nava sînorên Dewletên heyî de pêve naxwazin" û "ew ji dujminayetiye ligel Dewletên dinî din de tête bitirsadin, yên ku Kêmanîyên Kurd di nava wan de têtin bidîtin", heger ku wê "bi daxwazên Giştî" ve date bidaxwazkirin: "Weha em nikarin biliberkevin, bê ma dê çawa Kurd bikaribin xwe bi xwe ve bidin bibawerkin, ku nala van kosetiye hanê ji bona xanpandina Dewletan dikarin bêtin bitêrkirin: Weha ne bes tenê durujim bi xwe ve Dewletan didin bitirsandin, lêbelê bi xwe ve hêzên rastîyên van tevgerên Milî wan didin bitirsandin"²⁸.

Lêbelê cenga Îran-Îraqê ligel wê jî de pêwendîyên hemsayî û hêsankiran di navbera tevgera Xwedmoxtariyê

²⁸Chris Kutchera, Le mouvement national Kurde, Paris 1979, R. 355

de li Îranê û Serdarîya Bexdadê de ji alîyekî de û di navbera tevgera Xwedmoxtarîyê de li Kurdistana Îraqê û Serdarîya Tehranê de ji alîyekî din de hatin bikirin. Wehajî lawazîya vê tevgera Xwedmoxtarîyî dawî jî û bigir tawîbûna wê jî jiber pevçûnên Partiyên wê ligel hevdû de û pêrabûna yekê ji wan bi lihevhatinê ve yanî hajbûnê ve ligel "Serdarîkirina Efleqîyî Faşî" de û mana ya din li ser rawestandina xwe de di şerê vê Serdarîkirinê de tete bidîtin; jiber û ji dema ku karîna rêkirina derveyî Diktatorîya "Şûreşa Musulmantîyê" ji bona nava Îraqê hate bigewdekirin²⁹. Wehajî Merov jî dikare bêje, ku zîneteke wisa hate bipeydakirin, ku ew pir bi metirsîyên nuh ve tete bidagirtin, ku ew Miletê Kurd û tevgera wî tirsan tede didin bifirandin.

Wehajî evaya nimûneyekî pir diyare, ku Tevgerên Xwedmoxtarîyê ew di serûştîya xwe de nikarin li ser siyaseteke serbixweyî de bêtin biçûyîn. Di dawîya dawî de ew bi xwazin yanî nexwazin, dê ew bidin bikarkirin, da ku ew belkî ji dijbûnên Dewletên Koloyalîkirên Kurdistanê sûd bidin biwergirtin, tevî ku ew Dewletên hanê jî di zordarîlêkirinê de mîna hevin.

Ji vê siyaseta hanê jî di dawîya dawî de bes û bi tenha ve yê Xurt ji yê Lawaz, yê Serdar ji yê Bende ji xwe re jê kar dide bidîtin. Wehajî hêjî di mêjûwa nuhî Miletê Kurd jî de wî xwe li ser xwe de weha perçekirî di rêya Partî û Rêberîyên xwe de nedaye dîtin, mîna ku ew niha di nav de

---

²⁹Min bi zanebûn ve navên Partiyên pevçûnvan ne anî û herwehajî min nexwest, ku ez berpirsiyarîyê bi ser hustuwê alîyekî ve bidim biavêtin, da ku belkî hajbûn di nava wan de bête bicihanîn.

tête bidîtin.

Dilovanî û mehrebanî ji bona Mele Mustefayê Berzanî bête bidîtin. Weha çend dûrbûn di navbera yekbûna sincîyî Kurdî de, ya ku dikarîbû -bi kêmanî ve tanî sala 1973- bête bidîtin û vî şetrencê sersûrayî ji van Partîyên hanê û pêrejî ev pevçûnên Partayetî jî têtin bidîtin, yên ku ew niha li kurdistanê de têtin biderkevtin. Wehajî ev cenga di navbera Îraq û Îranê de bi vê yanjî nevê mîna her cengeke din di navbera du Dewletan de dê bête bidawîkirin. Dibe, ku ev roja hanê jî nêzîk bête bidîtin. Xwezî ew ji bona Gelê me "Peymaneke Cezayirîyî" nuh ne de bianîn, da ku laşê wî careke din bi birînan neyête biaxivandin.

Wehajî hegerjî neyête bizanîn, bê ka çilo dê ev cenga hanê bête bidawîkirin, lêbelê jî ji niha jî tête bidiyarkirin, ku dê bi dawîanîna wê navê Serdarîya Tehranê bi ser navê Enqera û Bexdadê ve di peymaneke perestîyî nuh de ji bona lêdana tevgera Kurd li ser bingehên nuh de bide bixistin.

Ji alîyê din de Kurdên Turkîyê , yên ku ew nivê Miletê Kurd didin bipêkanîn, ew ji bona xwe çarekirinên nivê yanjî koçî nadin bixwestin, lêbelê ew çarekirinên giştî ji xwe re didin bixwestin.

Weha Kiris Kutçera li ser siyaseta Partîyên Kurd de, yên ku ji bona Xwedmoxtarîyê ji her perçeyekî Kurdistanê re bi tenha xwe ve di nava sînorên Dewletên hene de didin bibangkirin, dide bigirêdan û ew dibêje:

"Hegerjî Kurd bi vî rengê hanê ve nala rastîyeke her heyî ji bona wan pêwendiyên di navbera Sitemkar û

Sitemkêş de hate bipêrûniştin, wisajî bes û bi tenha ve ev pêrûniştina wan bi xwe jî ve nivê şer ew ji xwe re pê didin biwindakirin"³⁰. Di pişt re ew pê dide bivekirin: "Di vê roja me de, da ku ji bona tevgera Kurdîyî welatî şansek ji bona biserketinê bête bipeydakirin, divê li ser wê de bi rengekî taybetî ve ew xwe di nava perçeyekî de bi tenha xwe ve ji Kurdistanê, çî li Kurdistana Îranê, yanjî li Kurdistana Îraqê yaxud li Kurdistana Turkîyê de bête bidîtin, xwe nede bisînorkirin (...) Wehajî bi tu rengekî jî ve dê ji Kurdan re hîç bextek ji bona bi darê zorê ve danîna Netewê xwe nala Neteweyekî neyête bidîtin, heger ku ew hemû hêzên xwe nede biyekkirin, bi Miletê xwe ve nede bişiwirdarîkirin û xwe bi xwe ve di nava tevgerake yekkirî de bi ser hev ve nedin bicivandin. Evaya jî bi xwe jî ve ji wan dide biniyazmendîkirin, ku ew di pêşîya pêşî de ji nava serên xwe ji bona nava dilên xwe wan sînoran bidin bihilanîn, yên ku ew bi wan ve pê hatine birûniştin"³¹.

Weha ew remanên hanê, yên ku ew di rûpelên çûyî de hatine biraxistin, û yên ku niha dê li jêr de li ser wan de bête bigirêdan, tevde bêtir û bêtir di nava serên bi hezaran de ji Zanevanên me û ji Xortên me têtin bigerandin û bi milyonan ji Zaroyên Miletê me bi navrokên wan ve pê têtin bihestkirin. Belê ev rûpelên hanê hatine bidirêjkirin û ez li ser xwe de bi divayî ve kurtkirina wan didim bidîtin.

Weha ez dê vê di movikên kêm de li dû hevdû de "Hîmkirina Mafeyên Netewê Kurd", "Dam û Destgehên

---

³⁰Kanîya Pêşî

³¹Kanîya Pêşî

Xebata Siyasî", "Armancên Xebatê" û "Biryareyên Xebatê" bidim bianîn. Wehajî di dawî jî de dê ez careke din di bin nav û nîşaneke nuh de "Şeweyên Xebatê" lê bêtim bivegerandin. Ev bi xwe jî ve Sitraticîya Sipahî dide biwergirtin.

Wehajî carekedin pêwîst pê niye, ku bête bigotin, ku ez bi hîç renekî ve di nivîsandina van dêrên hanê de nadim biremankirin, ku ez xwe bi xwe ve di şûnekê de bidim bidanîn, "yê ku ew" Xelkê din û Birayên xwe " dide bifêrkirin".

Herwehajî di nivîsandina wan jî de ji bil bi pêrabûnê ve bi erkê welatî û demokrasî ve, na hêjbêtir bi erkê Mirovanî ve bi palpêdaneke dinî bêtir ve pê vê nayête bidîtin û herwehajî derkirina tiştên ku ew di nava mejîyên bi milyonan ve ji Zaroyên vî Miletê hanê têtin bigerandin û tiştên ku ev Miletê hanê ji nivê nava cergên xwe jêre dide bihêvîkirin.

Ji bona bi hîmkirina mafeyên vî Netewê hanê ve dide bitêrkirin, ku ji bona rewşa wîyî niha û ji bona mafeyên wî li ser ronahîya Yasa Netewên Hevgirtî de û li ser danîna yasayên wê de bête bipênîşandin, yên ku wê ji bîr û bawerîyan û peymanan derbarê mafeyên Mirov û mafeyê hemû Miletan di çarenûsa xwe de bi xwe ve dane biwergirtin.

Niha pêkhatina Komela Dadyarên Kurd nala Komeleke Dadyariyî ne siyasî tête bipêkhatin, ku ew Parêzvanên Kurd û Dadyarên wî ji hemû perçên Kurdistanê ji bona liberxwedana mafeyên vî Miletê hanê nala Miletêkî Neteweyekî û Kesan dide bicivandin. Lêbelê hêjî

pêkhatina wêna nehatîye bilikarxistin. Weha min di civîna yekemînî pêkhatinê de ji bona Hevalên xwe date bipêşkeşkirin, ku em bi navê Komelê Yasa Mafeyê Netewê Kurd bidin bilikarxistin û bidazanîn. Tevaya Hevalan pê hatin birûniştin. Weha di civîna pêkhatinê de ya tê dê emê, ger Xwedê xwest, ji bona pêkhatina Komelê, likarxistina wê û belavkirina yasa biserkevin. Ev yasa hanê dê xwedan nerxekî giringî wêjeyî, sincî û mêjûyî bête bidîtin, ku dê ew bikaribe bawerîya Netewê Kurd bi mafeyên wîyî bingehî ve bide bixurtkirin. Dibe, jî ku ew alîkarîya Desteyên Siyasîyî Kurd ji bona ronahîya rêya wan bide bikin. Dibe jî, ku ew rêzên wan bide biyekkirin û girêdanê li ser armancên bilind de bê pêç û pena jiber kêrên demjimarê bide bikin, heger ku wan ji xwe re date bixwestin.

Wehajî Yasa hîç tevaya giringbûna xwe nikare bide biwergirtin, hegerjî Miletê Kurd ji xwe re jî nikaribe tevgerike rizgarîkirîyî yek yanjî yekbûyî bide bipêydakirin, ku jêre Dam û Destgehekî Xebatîyî Siyasîyî yek yanjî yekbûyî tête bidîtin, ku ew bi bîr û bawerîyên bingehîyî hatîyî ve di Yasa de pê dide bibawerkirin û ew ji bona wan dide bixebatkirin, piştî ku ew wan di nava qalibekî siyasî de dide bivalakirin û armancên li ser wan de ji hev dide bicudakirin. Wehajî hegerjî me jî dîdarên mêjûyê û belgeyên mafeyî di ser guhê xwe re datin biavêtin, dê emê bi kêmanî ve danîna rewşa Netewê Kurd û mafeyên wîyî bingehî di deqên kêmanî de, nala yên ku ew tîn, bikaribin bidin danîn:

Miletê Kurd Neteweyekî, yê

ku ew bi xwe ve tête biderkevtin , bi xwedanîyên xweyîyên taybetîyên ji erd, ji ziman, ji mêjû, ji hêvî û berjewendîyên hevbeşî ve tevî perçekirina Welatê wî Kurdistan jî ji bal Kolonyalyê jî de dide bipêkanîn.

- Netwê Kurd niha ew di bin nîrê Kolonyaliyê de, Zordarîlêkirina Milî de, Vegirtina Sipahî de û Çewisandina Abûrî û Civakî de tête binexkirin. Ev jî li ser encamê siyaseta şovîniyî regezperestî de tête bikirin, ya ku hêjî ew Dewletên hanê li ser de têtin biçûyîn, yên ku wan Kurdistan di navbera xwe de ji piştî cenga cîhanîyî yekem de dane biparvekirin.

- Netewê Kurd mafeyê wî ji bona xebatê li pênavê tar û markirina zincîrên xwe û hilanîna bendên xwe de tête bidîtin, yên ku wî ji wergirtina mafeyên wî û azadîya Kesên wî didin bibêpişk û bibêparkirin. Herwehaji mafeyê wî tête bidîtin, ku ew bendên li pêşîya xwe de ji ber xwe bide bihilanîn, yên ku ew wî ji katbûna abûrî, pêşveketina zanyarî û pêşveçûna civakî didin bibêbehrkirin.

• Miletê kurd jî nala her Miletêkî din mafeyê wî di Çarenûsa xwe de bi xwe ve û bi tevaya azadiya xwe ve tete biderkevtin, ligel jî têjî de hilanîna sînorên çêkirî jî têtin bidîtin, yên ku ew per û baskên Welatê wî ji hev didin bidirandin. Herwehaji tede bi yekkirina Welatê wî ve di Dewleteke Kurdîyî Serbixwe de, di helbijartina rengê Serdarîkirinê de, yê ku ew ji xwe re dide bixwestin, di maldarîkirina dewlemendiyên erdê xwe û çewisandina wan de, di bikaranîna berkirina karê xwe de ji bona kara xwe, kara zarokên xwe û pêşvejistina abûriya xwe û geşbûna zanyariya xwe tete bidîtin.

• Netewê Kurd bi heremeke jîrdarî ve tete bimerovkirin, ya ku ew li rojhilata nêzîk û navîn de tete bidîtin. Herwehaji jêre jî pêwendiyên mêjûyî ligel Netewên dorhêlê de têtin bidîtin, ku Merov dikare wan jî, piştî ku Miletê Kurd bi mafeyê xwe ve bi carekê vê di Çarenûsa xwe de bi xwe ve bide bikaranîn, li ser bingehên nuh de bide binîşankirin û bihîmkirin, ku ew wekhevîya bi carekê vê, aşîtiya mayî û hevkarîya biratiyî pêwist di

navbera hemû van Netewan de û di navbera wan xwe bi xwe de didin bigirawkirin, li gora ku ew bi vîna xweyî hevbeşî û li pênavê berjewendîya wan tevan de, berjewendîya her yekî ji wan û ji bona pêşveketina jîrbûna heremê bi xwe ve didin bixwestin.

- Netewê Kurd bi demokrasîyê ve, bi avakirina aşîtîyê li ser bingehê dadwerîya civakî û bingehê dadwerîya siyasî û wekhevîyê de di nava Miletan û Netewan de, bi mafeyê hemû Mirovan û bi mafeyê hemû Miletan ve li cîhanê de di Çarenûsa wan de bi xwe ve li gora bîr û baweriyên Netewên yekgirtî de dide bibawerkirin.

* Danîna Dam û Destgehê Siyasî ji bona Rizgarîkirina Welatîyî Kurd:*

Waha cudakirina pirsîyarîya danîna dam û destgehê siyasî ji pirsîyarîya mafeyên Netewê Kurdîyî bingehî, yên ku bi kurtî ve li jor de hatine bigotin, ne jî ji armancên xebata rizgarîkirinê û biryareyên xebatê, yên ku dê li ser wan de bi kurtî ve bête binavkirin, nikare bête bikirin. Ango dam û destgehê siyasî ew bi xwe ve ji bona bicihanîna rizgarîkirina welatîyî Kurdîyî giştî û hilgirtina

xebata wî Destikekî neçarî ye. Bi têgihîştineke din danîna dam û destgehê) bi navkirî ve ew bi xwe ve xistina armancên koçiyî perçekirî nala Xwedmoxtarîyê û guhertina wê bi armanceke bingehîyî bi tenha xwe ve dide biderxistin, ew jî bi rizgarîkirina Neteweyê Kurdîyî welatî ve tete biderkevtin. Evaya jî bi xwe jî ve çengbûnekê jî endazê tevgerên welatîyî Kurdîyî taybetîyî bi her perçeyekî ve -ew jî bi xwe jî ve pêrûniştin bi sînoren çêkirî bû, yên ku ew Impiryalîyê di nava Welatê me de dayite bipêkanîn- ji bona endazekî bilindtir dide biderxistin, yê ku ewaya ji bona tevaya Kurdistanê endazê welatîyî giştî û di tevgerê yekkirî de yanjî yekbûyî de dide biderxistin. Evaya jî bi kar ve û ne bi gotinê bi tenê ve, mîna ku em hin caran didin bidîtinn, divê bête bikirin.

Du rê ji bona danîna dam û destgehê siyasî têtin bidîtin û ya siyem niye:

Yekem: Ew bi xwe ve di rêya bi yekkirina Partî û Sazmendîyên Kurdî ve, yên ku ew têtin bidîtin, yanjî yên dê bêtin bidîtin, ku ew ji bona vê mebesta hanê di nêzîk de dê bêtin bipêkhatin, herwehaji ligel wan jî de Kesên Welatperwer, ji yên ku ew xwedan karin û dilxwaz di karkirinê de di xwe de dibînîn, di Sazmendîyeke Kurdîyî welatîyî giştî de ji bona tevan tete bidîtin, piştî ku ew ji bona pêrazîbûna peyrewê welatî û armanca rizgarîkirina Netewê Kurd û devjêberdana armancên din ji bil wêna sûnda pêwîst pê bête bixwarin.

Weha ji bona vî şeweyê hanê du sûd têtin bidîtin.

Yê yekem tete bidîtin; jiber ku ew li ber tevaya Partî û Sazmendîyên hene û ji bona Merevên welatperwer û demokrat rê pê dide bidan û ji wan tevan ketina nava dam û destgehê nuh û kelkwegirtin ji karnasîn û serpêhatîyên

wan têtê bixwestin. Weha bi vî rengî ve bi welatperwerîya tevan û bi xebata wanî çûyî ve pê têtê birûniştin.

Sûda Duwem ji lezbûna bikarina peydakirina dam û destgehê nuh de têtê biencamkirin. Na hêjbêtir sûdeke siyemî giring jî jêre têtê bidîtin, ku ew jî ji bona tevaya bawermendîyan û êdyolocîyan rê pê têtê bidan, ku ew di nava dam û destgehê nuh de bêtin bipeydakirin, bi mercekî ve, ku ew bawermendîyên hanê bi demokrasî bêtin biderkevtin û ew ne bi regezperestî ve bêtin biderkevtin.

Wehajî dibe, ku ji bona vî şeweyê hanê jî hin encamên neqenc bêtin bidîtin. Ew jî evin, ku hin ji Partî û Sazmendîyên niha ligel xwe de ji bona nava dam û destgehê nuh tiştêkî û mayînên ji pevçûnên xweyî berê bidin bianîn. Evaya divê neyête bikirin û divê zora wê bête bibirin. Herwehajî ligeljî de divê tevaya pevçûnên cihî, heremî, xweyî û mayînên êlîtî jî bêtin bihilanîn û divê li ser tevaya Partî û Sazmendîyên Endam peyrewa dam û destgehê nuh li ser peyrewên xweyî taybetî de bidin bidanîn; jiber ku ew dabeşka wênerîya berjewendîya bilindîyî Miletê Kurd dide biderxistin.

Weha ev şeweyê hanê bi xwe jî bû, yê ku ew ji bal Tevger û Sazmendîyên Felestînî ji bona bi yekkirina xwe ve di nava Sazmendîya Rizgarîkirina Felestînî de hatiye biwergirtin, bêyî ku ew xwe nala Sazmendîyan ji hev bidin bixistin. Lêbelê jî hemû pê hatin birazîkirin, ku ew berjewendîya Miletê xwe û peyrewa Sazmendîya Rizgarîkirina Felestînîyî hevbeşî li ser berejewendî û peyrewên xweyî taybetî de bidin bidanîn. Li vê derê de cudabûnek di vî babetê hanê de di navbera Sazmendîyên Felestînîyî Endam de di S. R. F. de û di navbera Partî û Sazmendîyên Kurdîyî hene de, yanjî di navebera hinekan

ji wan de tête bidîtin; jiber ku tevaya Sazmendîyên Felestînî ji bingeha pêşî de hemûyan ji bona Rizgarîkirina Felestînê didan biarmanckirin. Lêbelê giringtirîn Partîyên Kurdîyî heyî hêjî ew jî ji bona bicihanîna Xwedmoxtarîyê di nava sînorên Dewlîyî heyî de didin biarmanckirin. Pêwist pê niye, ku careke din li vir de bête bigotin, ku her Partîyeke Kurd ew nikare di dam û destgehê nuh de bi Endam bête bikirin, ger ku peyrewê wê di bingehîya xwe de ligel peyrewê dam û destgeh de di armanc û rizgarîkirina welatîyî Kurd de bi her têgihîştînekê ve bête bicudakirin. Wehajî dibe, ku dê dem bide bigirawkirin, ku dê Partîyên bi navkirî ve bername û armancên xwe bidin biguhertin. Evaya jî bi xwe jî ve pê tête bixwestin û biçavdêrîkirin. Weha bi lez ve dem tête bibezandin, ku pir dirêjkirina wê ne raste bête bikirin; jiber ku metirsîyan çavên xwe ji bona Miletê me dane beloqkirin. Lêbelê dam û destgehê nuh, di dema ku ew Sazmendîyan bi serhev ve dide bicivandin, yên ku ew li ser "Ewtonomiya" xweyî hundurû de di nav de didin biparastin, Merov dikare bi Berê Rizgarîkirina Kurdistanê ve û ne bi "Sazmendîyê", mîna ku Birayên Felestînî dane bikirin, bide binavkirin.

Rizgarîkirina welatîyî Kurd ew bi xwe jî ve di bingeha xwe jî de bi armanceke demokrasî ve tête biderkevtin û hîç demokrasî jî bê bicihanîna wê jî nayête bidîtin.

Wehajî tevlivêjî Merov dikare ji bona givaştîne bêtir li ser gotina demokrasîyê wê de di nava navê Berê de bide bixistin û Berê bi navê Berê Demokrasîyî Rizgarîkirina Kurdistan bide binavkirin.

Duwem: Ew bi xwe ve rêya ku Miletê Cezayirê ji bona peydakirina Berê Rizgarîkirina Welatîyî Cezayirî li ser de hatiye biçûyîn. Wehajî tevî ku gotina "Berê" jî di vî navê

mêjûyîyî qenc de hatîye biderkevtin, Berê Cezayirî bi xwe ve nemîna Berekî di nava jimarekê ji Sazmendî û Partîyan dihate bipêkhatin, lêbelê vanên dawî xwe bi xwe ve ji hev dane bixistin û tev de bi hev re bi carekê ve ligel Alî û Kesên welatperwerî din de di nava Berê Rizgarîkirina Welatî de hev dane bigirtin.

Xwezî jî Miletê Kurd jî bi ser vê rêya hanê ve bikarîba bida bigirtin; jiber ku ew bêtir bi kêrtir û serkevtî ve tete bidîtin û yekitîya xebatê di nava wê de bêtir tete bidîtin. Wehajî ew jî bi serûştîya xwe jî ve di pêşîya pêşî de hîç rê bianîna mayînên pevçûnên berê de û mêldarîyên heremî de yanî cihî de pê nade bidan, tevî ku ew jî di nava civakê jî de dihatin bipeydakirin. Weha civaka Cezayirî jî roja dazanîna şûreşa rizgarîkirina Cezayirî ew bi xwe jî ve nala her civakeke din jî bi dijbûnên xweyî taybetî û êdyolocîyên cuda ve, na hêjbêtir ew bi tovên cudabûnên ferhengî û zimanî ve di nava Xelkên wêyî Ereb û Xelkên wêyî Berber de dihate bidagirtin: Lêbelê jî tavaya van deste û berên hanê jî jiber xwe dijbûnên xwe dane bikerkin û dev ji wan dane biberdan û tevde ji dil û can ligel hevdû de di dam û destgehê rizgarîkirina nuh de hatin bihevgihaştin. Ji bona wan bes û bi tenha yek armanc dihate bidîtin, ew jî bes û bi tenha ve xebat bû, da ku Miletê Cezayir mafeyê xwe di Çarenûsa xwe de bi xwe ve bide bikaranîn. Wehajî Xebatvanên Cezayirî hîç rê bi xwe ve nedane bidan, ku ew careke din ji bona tiştêkî ji dijbûnên xweyî hundurû bêtin bivegerandin, bes û bi tenha ve piştî ku Miletê wan mafeyê xwe di Çarenûsê û helbijartina xwe de ji bona Serxwebûnê bikaribe bide bicîanîn û xurtkirina wê Serxwebûnê di nava Dewletan de

bide bixurtkirin³².

Wehajî gerjî çibe, şêweyî ku Miletê Kurd û desteyên wîyî welatî ji xwe re jî bidin biwergirtin, hîç gûman lê nayête bikin, ku dê ev Miletê hanê bi darê zorê ve li ser bête biçûyîn, da ku ew jî dam û destegehê xweyî siyasîyî niyazmendkirî ji bona rizgarîkirina xweyî welatî bide bidanîn.

* Armancên Bingehî ji bona Tevgera Rizgarîkirina Welatîyî Kurd*

Ev armancên hanê ji mafeyên Netewê Kurd, ji zînetên hebûna wî û ji çarenûsa wî, ya ku ew bi xwe ve ji xwe re dide bixwestin, têtin bikanîkirin.

Weha Merov dikare wan, mîna ku ew têtin biderkevtin, bide bikurtkirin: -tevgera Miletê Kurd xebatê dide bikirine da ku Miletê Kurd bi mafeyê xwe ve di Çarenûsa xwe de xwe bi xwe ve û bi azadî ve bikaribe bide bikaranîn.

- Miletê Kurd nikare bi vî mafeyê hanê ve bi azadî ve pê bête rabûn, heger ku ew rizgarîkirina Welatê xwe, jê derkirina hêzên

---

³²Piştfî helbijartina Serok Şazlî Îbin Cedîd nala Serokê Komara Cezayir wî bi Mîrîfî ve bi bîr û bawerî û bi canekî Demokrasî ve bi Pirsîyarîya Ferhengî ji bona Koma Xelkên Berber bi pêrûniştina wê ve date destpekirin û wî bi çarekirina wê jî ve date destpekirin. Ev pirsîyarîya hanê bi xwe jî ve ji pirsîyarîya rizgarîkirina welatîyî Netewê Kurd tête bicudakirin.

Vegirtinê û yên Kolonyalîkirinê, yên ku ew bi Borcuwazîya Serdarkirinê ve têtin bigirêdan, yên ku wan di nava xwe de niha Kurdistan dane bidabeşkirin, herwehajî jê derkirina Gemara Civaka Kurdîyî xinêz jî, ya ku ew ligel wan Hêzên Faşistî de hevkarîyê dide bikin, gerjî çijî ev Gemara hanê jî Sermeyedar bin yanjî Nîv Derebege bin, neyîne bidawîkirin.

• Bi karanîna mafeyê çarenûs, piştî ku Dagîrvan tête biderkirin, di rêya pîrspêkirina azad ji bal Xelkên Kurdistanê de tête bikin, herwehajî tede Kurdên ji Welêt dûrkişî jî têtin beşdarîkirin. Wehajî bi xwe jî ve ew bi baştir ve tête biderkevtin, heger ku ew pîrspêkirina hanê di bin çavdêriya Encûmena Netewên Yekgirtî de bête bikin.

• Armanc ji pêrabûnê bi mafeyê çarenûs ew bi xwe ve di rizgarîkirina Kurdistan de, di Yekkirina wê de û di Pêkanîna Dewleteke welatîyî Serbixwe ve li gora bîr û bawerîya pîrbûna Xelkê de tête bidîtin.

• Dewleta Kurd li ser bingehên Demokrasiyê û Serwerîya Milet de tête biavakirin, yê ku ew rengê serdarîkirinê ji xwe re û li gora dilê xwe de dide bihelbijartin û bixwestin. Herwehaji di nava wê Dewleta hanê ji de mafeyên Kêmanîyên Milî, Oldarî têtin bigirawkirin, Azadîyên Giştî têtin biberdankirin, Hatinên Welêt û xebatkirina Zaroyên xwe ji bona katkirina Abûrî, pêşvexistina Zanyarî û bicihanîna dadwerîya Civakî, nemaze ji bona berzkirina endazê Jîndariyê û Zanyariyê ji bona Çînîyên Gelêrî ji Cotkar, Karger û Destkaran tête bikaranîn:

• Tevgera Kurd ji bona rizgarîkirina Kurdistanê û bi serûştîya xwe ji ve ji bona nabûdkirina Faşistîyê, Regezperestîyê û Xwîngermbûna Oldariya kor dide biarmanckirin. Herwehaji pêrejî ew ji bona bicihanîna wan mercan dide biarmanckirin, yên ku ew dê alîkarîya çînîyên Gelêrî, nemaze yên Karger û Cotkaran li nik Miletên dorhêlê de di xebata wan de ji bona sitendina mafeyên xwe û azadîyên xwe bikaribin bidin

bikirin.

- Tevgera Rizgarîyî welatîyî kurd ji niha de ji bona peydakirina pêwendîyên hemsayî û hevkarîya Biratîyê dide bibangkirin, da ku ew ligel rojan de di navbera Netewê Kurdîyî rizgarîkirî de û Netewên dorhêlê de bêtin bixurtkirin, yên ku ew ligel hevdû û mîna hev de di navbera xwe de li ser têtin bilihevkin û ew rengên wan li ser berjewendîyên xweyî hevbeşî û berjewendîya her yekî ji wan de didin binîşankirin, da ku ew aşîtîyê û dostanîyê û pêşveketina jîrdariyê li heremê de bidin biparastin û bilezkin. Weha di nava sedsalê yekem de ji hebûna Dewleta kurd nabe bête bikin, ku ew dev ji liberxwedana welatî û Serdarîya Derveyî Diplomasî bide biberdan. Weha bes û bi tenha ve ew dikare bi pêwendîyên Konfederalî)ve ligel Dewletên dorhêlê de bide bitêrkirin. Wehajî ew dikare van pêwendîyên hanê hêdî hêdî ji bona Fêderalîya - Hevgirtî- piştî derbasbûna nêzîka sedsalekî bide bipêşvexistin, gerjî ku Netewên heremê di nava xwe de li ser vê çarekirina hanê de bêtin bilihevkin.

• Tevgera Kurd Koma Dewletên Bê Alî dide bipiştgirtin. Ew jî li ser sorbûna xwe de ji bona hilaînina tevaya bingehên leşkerîyî biyanî li Kurdistana rizgarîkirî de dide bidazanîn. Herwehaji ew ji bona danîna pêwendîyên dostanîyê û hevkarîyê li ser bingehên wekhevîyê de di navbera Kurdistanê de û tevaya Dewlet û Milletên din de bi hemû cudabûnên rêstikên wan ve dide bikarkirin.

* Bîr û Bawerîyên Xebata Rizgarîkirina Welatî

• Jiber ku mafeyê Çarenûsê bi xwe ve ew di her bêhnekê de bi mafeyekî mayîn û her demî ve tete biderkevtin, weha tevgera rizgarîkirina Kurd dikare xebata xwe di yek perçî de yanjî di çend perçan jî de li gora zînetan dide bidestpêkirin. Wehaji gerjî wê li yek perçî de date bidestpêkirin, li ser wê de tete bipêwistkirin, ku ew wê ber bi pêş ve bide bixistin, da ku ew tevaya perçan mîna hev li ber xwe

de bide bixistin. Wehajî di hemû zînetan jî de divê di xebatê de du mercên neçarî bi bingehî ve jêre bêtin bidîtin:

- Divê armanca xebatê bi diyarkirî ve bête biderkevtin û pê hatibe bidazanînkirin: ku ev bi Pêrabûna mafeyê Çarenûsê û rizgarîkirina welatîyî Kurd ve tête biderkevtin.

- Ku tevaya hêzên Miletê Kurdîyî yekkirî di xebatê de bêtin bibeşdarîkirin.

- Çi gava xebatê date bidestpêkirin, weha ew bi xwe ve şerekî lidûhev û dirêj de tanî bi serketinê ve dide biderxistin. Ev xebata hanê bi xwe jî ve bi tu rengekî ve ne bi hajbûnekê ve û ne jî hîç bi "rawestandina teqemenîyekê" ve tête birazîkirin.

- Armancên xebata bilind ango pêrabûna Miletê Kurdistan bi mafeyê xwe ve di Çarenûsa xwe de û di bin çavdêriyeke Dewlî de bi xwe jî ve bi her rengekî jî ve Kes nikare li ser wan de jê bêtin bidaketin yanjî bikêmkirin. Evaya jî

dîde bîderxistin, ku her pêşkeşkirinên ji bal Dujminan de ji bona Miletê me têtin bikirin, ew bi xwe ve bes û bi tenha ve têtin bikirin, da ku ew Miletê me ji xebatê bidin bidûrkirin. Mîna pêşkeşkirinên wanî Nîv Çarekirî, Guhertinên wan û Xwedmoxtariyên wan û yên din ji "Razîkirinan" ku ew ji bal wan de dihatin bipêşkeşkin. Ne cih ji van pêşkeşkirinan re têtê bidîtin û bi serdejî ew ve di pêşîya pêşî de bi nayînê ve têtin bibersivkin.

- Tevgera rizgarîkirina Kurd di xebata xwe de bi yek carî ve li ser xwe de wergirtina alîkarîyê ji her Dewletekê, ji yên ku wan Kurdistan di navbera xwe de dane biparvekin, dijî yekeke din ji wan daye biqedexekin, nemaze jî gerjî ku Dewleta yekem "Nîv Çarekirin" di nava sînorê xwe de "ji bona Pirsîyarîya Kurd" dayite bidazanîn; jiber di vê pêşkeşîya wê de bes û bi tenha ve xapandinek têde têtê bidîtin, da ku Miletê Kurd bi rawestandina xebata xwe ve bête bibarkirin û di emcamê dawî de da ew careke din ligel Dewletên din de ji bona lêdana wî lê bête

bivegerandin. Mîna ku niha ev têtê bikin.

- Bi hîç corekî tevgera Kurd nikare ligel hîç Dewletekê ji wan Dewletan de yanjî ligel jimarekê ji wan de, ji yên ku wan Kurdistan di navbera xwe de dane biparvekirin, bide bigiftûgokirin. Bes û bi tenha ve ew wê çaxê dikare bide bigiftûgokirin, gava ku Dewletek yanjî Dewletan di pêşî de û beramber li pêşîya tevaya dunyayê de bi razîbûna xwe ve bi bîr û bawerîya pêrabûna Miletê Kurd ve bi mafeyê xwe ve di Çarenûsa xwe de date bidazanîn û pêrejî ligel jî de hêzên xweyî çekdarî ji nava Kurdistanê date bikişandin, yanjî ku ev hêzên çekdar ji berê de bi xwe ve ew ji nava erdê welêt hatibûn biderkirin. Di bin vê zîmeta hanê de gift û gokirin li derveyî herema rojhilata navîn de li ser erdê Dewletek bê bendkirî de têtin bikin Mîna ku gift û goyên Cezayirî - Firensî di vî babetê hanê de di sala 1962 de li ser erdê Siwêsrî de hatin bikin).

Heger ku perçeyekî Kurdistan bêtebirizgarîkirin, kîjan jî bit, divê li ser tevgera Kurd de xebata xwe bi bê

westandin ve bide bikirin, tanî ku rizgarîkirina tevaya Netewê Kurd bête bidawîkirin.

- Xebata rizgarîyî welatî wê hingavê tête bidawîkirin, piştî ku tevaya Miletê Kurd bi mafeyê xwe ve di Çarenûsa xwe de bi xwe ve bête bipêrabûn, Komara Kurdistan hate bidamezirandin û Serxwebûna wê hate bidazanîn û ew ji bal piraniya Dewletan de, nemaze jî ji bal Dewletên dorhêle de, yên ku Kurdistan ji wan xwe dayite biazadkirin û bicihêkirin, bi pê ve hatin birûniştin. Serxwebûn û Cihêbûn ne bi "şermezarîyekê" ve tête biderkevtin, mîna ku hinek pê didin bibawerkirin, lêbelê ew bi xwe ve ji bona vî Miletê hanê bi mafeyekî bingehî ve tête biderkevtin û ew bi xwe jî ve ji bona demokrasîyê bi mercekî pêwistî ve tête biderkevtin, na hêjbêtir ne rizgarîkirina Kurdistanê û ne jî Serxwebûna wêna ew bi xwe ve nexweşîyeke giranî û kevjalî di bin nav û nişana Faşîtiyê de û regezperestîyê de dide bixwedîkirin. Lêbelê rengê Serdarkirinê di Komara Kurdistanê de dibe, ku ew bi Navînî ve bête biderkevtin, herwehajî dibe, ku ew li gora

xwestina Gelê Kurd de bi xwe ve bi Fêderalî -Hevgirtî- ve bête biderkevtin. Lêbelê Nivîsvan bi xwe ve çarekirineke Fêderaliyî Demokrasî ji xwe re ji ber hin hoyan dide biminêkarkirin; ku niha ji wan re cî nayête bidîtin, ku ew bêtin biraxistin.

8. Şêweyên Xebata Rizgarîkirina Welatîyî Kurd:

Ji destpêkirina mêjûwê de Miletê Kurd di warên Leşkerî de ji taktîka liberxwedanê, yanî bêtir ji liberxwedana li ber xwe de di çiya û deştên welatê xwe de ji beramberî hêrişên derveyî pêve nedida binaskirin. Ev taktîkê hanê jî ji aliyekî de ligel serûştîya welêtî çiyayî û ji aliyê din de ew ligel hişê Eşîrtîyê yaxud Derebegîyê tête bilihevkin. Wehajî hegerjî Hêrişvan di hêrişa xwe de hate bişikenandin yanjî ew tête hate biserkevtin, Miletê Kurd xwe di nava erdê xwe de dide biçogkirin. Ango Miletê me ji heyamên dirêj de di bin dilovanîya hêrişên ji nişkêve dihate bijîyandin. Tevî ku di pir caran jî de Hêrişvan piştî hustê xwe dida bixurandin û bi şikestî ve di cenga xweyî hêrişê de ji Kurdistan dihate bikişandin. Weha vê rewşa hanê di derbasbûna heyaman de li nik Miletê Kurd de "Canekî liberxwedanê" date biafirandin, ku ew hêjî tanî vî heyamê hanê jî wî dide bihilgirtin, ku ew wî ji rewanî û leşkerî ji bona guhertina cenga liberxwedanê ji bona cenga hêrişê li ser erdê Hêrişvan de dide bixistin.

Wehajî gerjî me ji xwe re talanîyên Miletên di heyamên kevnar de li alîyekî de dane bivehiştin, Miletê Kurd ji diyarên xwe ji bona diyarên din ne hatiye biçûyîn, ji bil di pêla Musulmantîyê de di bin ala wê de û di bin navê wê de wê gava bi dehan hezar ji Suwarên wî di bin Rêberîya Fermandarên wî û Patîşahên Malbata Eyûbîyî Kurdî de ji bona rizgarîkirina xakê Surî, deşta nîlê, Qudsê û tanî Yemenê, Hicazê, Bengazî û Sûdanê ji talanîyên Xaçperestan dihatin birêketin. Ew pêla hanê bi xwe ve nala pêlekê di nava du kevan de têtê bidanîn, yanî ku ew di mêjûwa wî de bi xwe ve bi taybetî ve têtê biderkevtin. Herwehajî ligel Miletê me jî de hate bidîtin, ku Suwar û Serbazên wî jî di bin beyreqên Sultanên Binemala Osmanî û Şahînsahê Îranê de di cengên wanî firehbûnê de yanjî yên lêdanê de dihatin bibirêketin. Ew ji wan cengan bê pişk û par bû, mîna ku ew li Ewropa de, hin heremên Asya û Afrîqya Jorî de hatin bikirin.

Weha dibe, ku em di koma van hoyên ciyografi, civakî, rewanî de û di taktîka liberxwedanê de hoyê poşandî bidin bidîtin, ya ku Miletê Kurd ji bona pêkanîna Dewleteke taybetîyî ji bona xwe daye bitawîkirin -Ji bil Dewletên Derebegî pêve, yên ku ew li Kurdistan yanjî li dorhêla wê de di sedsalên dehan de ji bal Binemalên Zaroyên Hesnewî û Zaroyên Merwanî- Dostik, Zaroyên Rewend -û ne Ruwad-, Zaroyên Şedadî, herwehajî Binemala Xorşîdî û Binemala Fezlewî, bi serdejî ve Mîrneşîniyên din jî di dawîya pêla Derbegyê de hatin bipêkhatin.

Wê hingava ku têtê bigotin, ku Miletê me ji cengê ji bil taktîka liberxwedanê pêve nade binaskirin û ew rengên cenga hêrîşî nade bizanîn. Evaya bi xwe jî ve nade

biderxistin, ku em sitratîciya leşkerî nadin bizanîn, ya ku ew ji bona danîna neqşa cengê û rengên wê û civandina di navbera liberxwedanê û hêrîşê de piştî livenerandineke têrkirî ji bona hemû dayînên zînetê dide bipêwistkirin.

Belê pir di vî barê hanê jî de di sedsalê bîstan jî de ne hatîye biguhertin. Weha hemû cengên, ku Miletê me di nava wan de hatîye bidîtin û hêjî tanî nehajî ew di nava wan de têtê bidîtin, ew bi xwe ve bi cengên liberxwedanê ve têtin biderkevtin, hegerjî ew li ser şêweyên cenga anîyê jî bêtin bidîtin, mîna ku ew di navbera du Dewletan de têtê bikin. Weha evaya bi xwe jî yek carê ve di nava salên 1965-1975 de, nemaze di herdu salên wêyî dawî de hate bikirin, gava ku hêzên çekdarên sûreşa Mele Mustefa Berzanî li ber dol û tiraşên herema rizgarîkirî de li ser sînor de dida bidan, piştî ku hin çekên giran ji derve ji wan re hatin bigihaştin. Wehajî di pişt re jî şikestina mezin hate bidîtin, di wê roja ku hatina van çekan di mêjûwa 6. 3.1975 de hate bibirîn.

Cenga partîzanîyê yanî şêweyê cenga keleşiyê ew bi xwe ve bi nîzîktir ve ji bona karînen Miletê Kurd ji cenga anîyê) têtê biligorkirin. Lêbelê jî ew bi xwe jî ve bi cengeke liberxwedanîyê ve têtê biderkevtin; jiber ku têtê her û her dest dawîşandin û vekişandin li ser xakê Kurd de têtê bikin. Wehajî dibe, ku têtê şerên pir giran bêtin bidîtin, ku di nava wan de bi dehan ji Mirovan ve bêtin bikuştin û bi serdejî ve zîyanên zor mezintir li nik Hêrîşvan de bêtin bipeydakirin, lêbelê jî ne cîhana derve, na hêjbêtir ne jî paytextên wan Dewletan, yên ku wan di nava xwe de Kurdistan dane biperçekirin, bi wan şeran ve didin bibihîstin.

Weha govend, semawend, aşxane û mêvan serayên wan tevde vekirî dimînin û di nava wan de Borcuwazîya Miletê Hemsî ji xwe re govend û dîlanan bilidardixînin, di dema ku têde bombe li ser gundên Kurd de têtin bibarandin û napalm çandinîyên wî, canewerên wî û pêrejî bi serdejî ve pir ji Xelkên wî ji Zarok û Pîran didin bisûtandin. Weha cenga pêşmergetîyê dibe, ku ew ji bona armancên cuda bête bikin,

lêbelê ew li Kurdistanê de ji bona nîv çarekirinan yanî Xwedmoxtariyê tete biarmanckirin. Wisajî di nava wê jî de pêwendî di navbera Rêberîya Şûreşê û Serdarîya Borcuwazîya Dagîrkirî de bi hajbûnan û rawestandina teqekirinê ve dide bigihaştin. Evaya jî bi xwe jî ve bi şaşbûnekê ve tete biderkevtin, ku pir caran Şûreşa Êlûlê li Kurdistanê Îraqê de pê dihate bkevtin, wehajî niha jî careke din jî dibe, ku hêzeke şûreşê tete pê bête bikevtin, mîna ku deng jê tê û tete bigotin.

Her tevgerêke rizgarîyî welatî ew bi xwe ve bi tevgerêke şûreşgêrî ve tete biderkevtin. Weha ew di serûştîya xwe de û di nasîna xwe de bi hêrîşkirinê ve li ser Sitemkar de ji bona pozşikenandina wî, derkirina wî, guhertina rêstik û qanûnên wî û sitendina azadîyê dide bipêwîstkirin. Weha heger Sitemkarê Zordar li ser de neyêyete bihêrîşkirin û hustê wî neyêete bikurtkirin, dê ew her û her di xweşîya setemkarîya xwe de li ser Kursîya serdarîkirina xwe de bête birûniştin û ew dê bi lêdana pistên Zaroyên Milet ve bi qamçîyên xwe ve bêtin bişahîkirin. Weha bi vî rengî ve hîç tiştêk niye, ku jêre bi Şûreşa liberxwedanêv bête bigotin. Liberxwedana li ber xwe de ew bi xwe ve bi mafeyekî ji mafeyên bingehîyî

pêşî Merovan ve têtê biderkevtin û weha ew bi xwe ve di xwe de hîç şûreşekê nayîne bipêkanîn.

Wehajî tevlivêjî cenga pêşmergetîyê bi xwe jî ve, mîna ku ew li Kurdistanê de têtê bikirin, dagirtina bi dehan hezar ji Şervanên bi rêxisti ve ligel jî de jimareke pir ji yên ne rêxistî dide bidivakirin. Herwehajî pêrejî çekkirina wan, girawkirina teqemenîyê, anîna xwarinê û cil û bergan ji bona wan, girawkirina jîyana malên wan, nemaze ji yên Kuştîyên wan, ligel jî ji bona jimareke mezinî ji bil Şervanan jî ew dide bidivakirin. Evaya jî tev de bi hev re sermiyanekî pir gewre dide biniyazmendîkirin. Vê jî, mîna ku pir caran ew hatîye bikirin, Rêberîya Teverê ji bona kutana hin Derîyên Derve ji bona daxwazkirina yarmetîyê ji wan dayite bineçarîkirin. Weha heger ku tevger ji bona Xwedmoxtarîyê bide biarmanckirin, wetov dibe, ku Derîyê Derveyî kutayî bi hin yarmetîyan ve merdbûna xwe bide biderxistin. Ev merdbûna hanê jî ne jiber hezkirina wî û piştgirtina wî ji bona tevgerê têtê bikirin, lêbelê ji bona ew pê zîyanê bi wê Dewletê ve bide bixistin, ya ku jê Xwedmoxtarî têtê bidaxwazkirin. Weha dibe, ku ev merdbûna hanê tanî demekê bête bidirêjkin û di pişt re ew bête bibirîn.

Weha bi vî rengî ve rêberî girtîyê derdên xweyî darayî û pirsîyarîya peydakirina çek û teqemenîyê û girtîyê canê liberxwedanê têtê bihiştin.

Tev li vê tevî jî de cenga liberxwedanê dem di ser re hatîye biderbaskirin - û ez wê bi Cenga Bavpîran didim binavkirin -. Weha dijwarîya wê li ser Miletê me de ji dawîya cenga cîhanî duwem de hatîye bibêtirkirin û dê

dijwarîyên wê roj bi roj ve jiber çekên dujehîyî nuh bêtin bibêtirkirin, yên ku Dewletên Gewreyî çêkîrinê bi wan ve didin bibazirganîkîrin û ew wan ji bona Borcuwazîya Regezperestîyî serdarîkirî ji bona wan Dewletên, yên ku wan Kurdistan di nava xwe de dane biparvekirin, didin bifiroştin. Weha heger Miletê me xwe bes û bi tenê xwe ve li ser Cenga Bavpîran de bide bihiştin, dê ew wê bide bidûrandin, hegerjî çijî şêweyên wê jî di Cenga Keleşîyê de têtin binavînkirin.

Weha nema bi durustî ve tête biderketin, ku em ji bona Miletê xweyî mêrxas, yê ku ew di serûştîya xwe de bi gorîkirina mal û canê xwe ve tête binîşankirin, ji bona ketina cengekek wisa bidin bibangkirin, ku di dawîya wê de destan ji bona wî û wêrankirina welatê wî bi agir û hesin ve têde tête bidîtin û di pişt re jî pê barkirina bi darê zorê ve û jê re koletî têde tête bidîtin, piştî ku ew di qonaxa "Keleha Dorlêgirtinê" de tête biderbaskirin. Herwehaji bêtirbûna newekhevîyê di çek, mal, teqemenîyê de û bi bê dengbûna dereveyî Navdewletan de li qazanca Sitemkar de li ser me de bi remankirinê ve dide bidivakirin, ku em sitratîciyeke xebatêyî nuh bidin bidanîn, ya ku ew rastîya Kurdistanê, rastîya Dewletên, yên ku ew wê dagîrdikin, û dorhêla rojhilatê û cîhanê dide biberçavkirin.

Weha di vê sitratîciya hanê de tête bimerckirin, ku ew bi sitratîciyeke hêrîşkirinê ve bête biderkevtin; jiber her şûreşek, heger ku ew çî ji bona rizgarîkirina welatî yanjî civakî bide biarmanckirin, bes û bi tenha xwe ve ew bi hêrîşî ve tête biderkevtin. Ew hêrîşa xwe bi ser bingeên Sitemkarîyê, Zordarîyê û Kolonyalîyê ve dide bikişandin.

Lêbelê sitratîcîya hêrîşiyê ew bi xwe ve nebes yanî hêjî rastir nebes bi tenê ve jê ya sipahîyê dide biderxistin. lêbelê şûreş bi liberketina sipahî ve divê bes û bi tenha xwe ve ew di qonaxên xebatêyî dawî de û bi reng û şeweyên pê bi pê ve li gora karînen heyî û armancên jêre nîşankirî bête bikin.

Weha sitratîcîya hêrîşê bi xwe jî ve ew bi şûreşekê ve tête biderkevtin, ku divê ew di pêşî de di serê me de bête bikin û bi me ve bide neçarîkirin, ku em jê hişê Cenga Bavpîran, canê Keleha Dorlêgirtî û Hestkirina bi Şermezariyê, na hêjbêtir bi Tawanbariyê ve, heger ku bes bi serê xwe ve em remanê ji bona rizgarîkirina Netewê xwe û sitendina mafeyên xwe bidin bikin, bidin birakirin. Wehaji ji aliyekî din jî de ev sitratîcîya hanê jî bi girêdana "Hêrîşê" ve di pêşî de li ser warê remanê, mafeyî, rêxistinê û ramiyarî de li ser me de dide bidivakirin. Herwehaji di pişt re jî şeweyên weha bidin bipiştgirtin, yê ku Merov dikare wan bi "Mîna Sipahîyê" ve bide binavkirin, ligel jî de di wê hingavê de bi xwe jî ve li ser hêrîşên ragiyandinê û pêrabûnêndDiplomasî di nava Desteyên Navdewlî de û li hundurê jî de bête bigirêdan, da ku biryareyeke cîhanî jî bona kara pirsiyariyê bête biafirandin.

Weha bes û bi tenha ve piştî gihandina vê mebesta hanê Şeweyên Sipahiyî Şûreşgêrî pişt bi wan ve tête bidan û pê bi pê ve li gora sitratîcîyeke giştî li ser wan de tête biçûyîn. Wehaji û jîbervêjî ev letê hanê, yê ku jê beşê dawî tête bipêkhatin, "Bi Şeweyên Xebatê" ve û ne bi "Sitratîcîya Sipahî" hate binavkirin. Ev şeweyên hanê pêwistî bi xewendekariyeke giştî ve û bi rêxistineke zor bi rêk û pêk ve dide bikin, ku ew tevaya dayînan li ber çav

de dide bidanîn û bi hûr û kûrî ve li encamê her şeweyekî berî piştêdanê û likarxistina destikên wî de ew lê dide bivenerandin. Wehajî niha jî vaye ez jî hin ji van şeweyan ji bona nimûne û ji bona têrkirnê li gora danînekê de li ser pêşekîyê de li ser karîne de didimbi rêzkirin, bi têgihîştinekê ve ku her şeweyekî hatî ji bona yê berî xwe ji şeweyan bi xwe ve bi ser ve dide bivekirin. Bi vî rengî ve çivê çuyîn li ser de bête bikirin, da ku gewdêyê xebatê li pê hev de bête bigewrekin û karînen metiryalî û rewanî yên ji bona wê pêwîst roj bi roj ve di warên hundurû û derveyî de mîna hev jê re bêtin bipêydakin.

1. Weha bi serê xwe ve danîna Yasa Mafeyên Netewê Kurd, mîna ya ku ew bigir hatîye bidanîn û dazanîna wêna di nava Desteyên Navdewlî de û Rojnameîyê de bi xwe ve ew dê bi "Hêrîşeke Remanî" ve û bi zor ve bi kêr ve bête biderkevtin, ku ew dê bikaribe mîrxasîya Miletê me bide biberzkin, gava tê dê bide bilidarxistin û mêranîyên Stemkaran dê bidin bilawazkin û çavên tevaya gêtîyê li ser rastîya pirsîyarîya Kurd de dê bide bivekirin.

2. Lêbelê pêkanîna dam û destgehê Şûreşê yanî Berê yaxud

Sazmendîya Rizgarîkirina Kurdistan yanjî di bin navekî din jî de mîna wê û dazinana wêna di nav Desteyên Navdewlî de û li Hundurû de, ku dam û destgeh tevaya hêzên Miletê Kurd yên Demokrasî ji bona birêxistina xebatê û destpêkirina pê li pênavê rizgarîkirina Netewê Kurd de û ji bona pêrabûna Miletê Kurd bi mafeyê xwe ve di Çarenûsa xwe de dide bikomkirin, evaya bi xwe jî ve dê "Hêrîşeke Remanîyî" pir bi kêr ve bête bidîtin. Na hêjbêtir bi serê xwe ve, hingava ku em dam û destgehan didin bipêkanîn û pê em didin bidazanîn, "weha em ji pêşî de ji xwe re nivê şer didin biqazanckirin". Weha' li ser hustuwê dam û Destgehên pirsîyarîya rêxistina gavên xebatê û girawkirina destikên pêwîst jêre tete bikevtin.

3. Xweser bi cenga partîzanîyî bajarî yanî bes û bi tenha ve cenga nava bajaran tete bidestpêkirin, bi mercekî ve ku ew di derveyê Kurdistanê de û di nava Dewletên parvekirinên wê jî de bête bivêxistin û girêdana wê li ser paytextên van Dewletan û hin ji bajarên wanî gewre de bête bikin. Armanc jî vî şeweyê hanê bi xwe ve lêdana

Serdarê Stemkar di cihê serdarîkirina wîzaretên wî de, di îzgehên wî de, di pêkhatinên wîyî abûrî û sipahî de û ji wan jî pêkhatinên neftî û lûlê wan de, di firînxanên wî de, di benderên wî de di îstgehên kehrebên wî de û di rêyên çûn û hatinên wî de tête birin. Weha ji bona pêrabûna bi vê xebata hanêyî giring ve fêrkirin û likarxistina nêzîka bîst Qolên Pêşmerge têtin bitêrkirin, ku her Qolek jimara wan ji bîst Pêşmerge jîr, şehreza û mêrxas bêtir nayête bikin. Her qolek ji wan qolan ji hevdu bi carekê ve azadin û her yek ji wan bi Rêberîya Spahîyî Siyasîyî Giştî ve tête bigirêdan. Evaya bêtir ji tevaya 400 Pêşmerge pêve nade bipêwîstkirin û bi ser wan jî ve nivê wê jimarê jî ji Xelkên Alîkarên bêçek têtin biservekirin.

Weha divê nuhkirin û vegerandina pêkanîna van Qolan di dema ziyan pêketinê de û guhertina di nava wan de ji bona bînvekirina wanên, yê ku xebata wan hatîye bidirêjkirin, bête bikin. Weha dibe, ku ev xebata hanê hin ji salan bête bidirêjkirin.

4. divê Cenga Partîzanîyî

Bajarî dijî pêkhatinên Dewletên Borcuwazîyên Kolonyalgerên Kurdistan bête bikirin, ji yên ku ew li cîhane derve û ji wan jî li Cîhana Siyem, Ewropa û Cihên din de têtin bidîtin. Di xebata Qolên Pêşmerge de di hundurû û derve de ji ziyapêketina bi Xelkên bê çek ji Zaroyên Miletên dorhêlê yanjî Miletên din ve divê bête bivegirtin, ev jî li gora rewešta rojhilat, mêrxasîyê û mirovanîyê de tête bikirin, ya ku Miletê me bi wan ve bi serfirazî vê tête biderkevtin.

5. Di heman kat jî de divê bi xwe jî ve girêdan li ser pêrabûnên êşkere de ji bona xebata Miletê me di rojnante û îzgehan de li derveyî welêt de û di îzgehên hundurû de yên tevgerê de bêtin bikirin. Herwehajî divê her pêrabûneke Pêşmergeyê li ser de bête bimorkirin û hoyên wê û armancên xebatê bêtin bidiyarkirin.

6. Alîkarîyên Rêxistinên Demokrasi yên Çînîyên Kargerî yên Miletên dorhêlê dikarin bêtin wbiêrgirtin, heger ku ew bi pêrûwê tevgera Kurd têtin birûniştin û ew pêwendîyên xwe ligel wê de di rêya

dam û destgehê ramyarî de û ne di rêya Qolên Pêşmerge de didin bigirêdan. Herwehaji hegerji van rêxistinên ji xwestin, ew dikarin di vê xebata hanê de bi rengekî rêxistîyî ser bi xwe ve bêtin bibeşdarîlirin.

7. Dadgeheke Şûreşgêrî Kurdî di nava dam û destgehê ramyarî de tête bipêkhatin. Ew fermanên xwe li ser wan Kesên tawankar de ji Serdar û Rêberan der mafeyê Miletê Kurd de û der mafeyê Kesên wî de, herwehaji li ser wan Kurdên Xînez ji de dide biderxistin. Ev fermanên hanê û hoyên wan piştî bicihanîna wan têtin bieskerekirin. Ev fermanên hanê li ser Mafeyên Mirov têtin bingehkirin, yê ku ew ji bal Yekgirtina Netewan de hatine biyasakirin.

8. Dirav ji bal Zaroyên Miletê Kurd li Kurdistan de , ji nava Dewletan û ji Barkirvanan û ji her yekî li gora tuwana wî de, herwehaji ew di dema pêwist ji de bi darê zorê ve tête bikomkirin. Ev ji ji bal destgehekî taybetî de tête bikirin, ku hîç pêwendîyên wî ligel Qolên Pêşmerge de nayête biderkevtin.

Divê di xerckirina diravî de çavtengî bête bidîtin û çavfirehbûn têde û nemaze di çûyînên derveyî de divê bêtin biqedexekin. Alîkarîyên Diravîyî Mirovanî dikarin bêtin biwergirtin, bi mercekî ve ku ew tu kêran li ser armancên tevgera Kurd û ne jî li ser çûna wê de dikarin bidin bikin, bi mercekî ku ew ne ji nava wan Dewletan tên, yê ku wan di nava xwe de Kurdistan dane biparvekin.

9. Pêkanîna pêwendiyên dostaniyê di navbera tevgera Kurd û Partî û tevgerên Bêgane de, yê ku ew bi Demokrasîyê û bi Mafeyên Mirov û Miletan ve didin bibawerkin.

10. Li ser destgehê ramyî de divê, ku ew li derveyê welêt de di hemû civîn, kongire û civînên salane de bête bibeşdarkirin, yê ku ew ji bal Sazmendiyên Navdewletan de têtin bikin. Weha divê ji Sazmendiyên ne Serdarî û di pişt re jî ligel Sazmendiyên Netewên Yekgirtî de, yê ku ew bi Encûmena Mafeyên Mirov ve têtin bigirêdan, bête bidestpêkin. Wehajî ligelî de li ser wî de divê, ku ew di kongirên

Partîyên Demokrasî û Dost de û di civînên Zanistî de, yên ku ji bal hin Zanistgehan yanî ji bal Pêkhatinên Mirovanîyê de têtin bigirtin, bête bibeşdarkirin. Wehajî li ser wî de divê, ku ew Pirsîyarîya Kurdîyî Rizgarîkirinê di nava van Desteyan tevan de bide biraxistin û ji wan biryarîyan ji bona alîkarîyê û piştgirtinê ligel Miletê Kurd de di xabata wî de li pênavê pêrabûna wî de ji bona mafeyê wî di Çarenûsa wî de bide biwergirtin.

11. Wê hingava tevgera rizgarîkirina Kurd bi hemû wan şeweyên çûyî ve bikaribe bête birabûn, ku ew biryareyeke Cîhanîyî Giştîyî diyar û hîmkirî ji bona piştgirtina mafeyê Miletê Kurd di Çarenûsa wî de û di rizgarîkirina wîyî welatî de bide biafirandin, wehajî pê jî dergehên piştgirtina Navnetewî û Mirovanîyê bi hev re jêre bêtin bivekirin. Weha bes û bi tenha ve di vê hingava hanê de tevger li Kurdistanê de bi xwe ve di kare bi şeweyê Cenga Pêşmergetîyê bide bidestpêkirin.

12. Li ser tevgera rizgarîkirina Kurd de divê, ku ew ji bona

vekirina Cenga Pêşmergetîyê li Kurdistanê de di dema pêwist de, berî ku mercê di deqa 11. hatî de bête bicihanîn, li kar be. Ev jî di wê çaxê de tête bidîtin, gava ku Dewletek yanjî ew Dewletên, yên ku wan Kurdistan di nava xwe de dane biparvekirin, şer li Kurdistanê de bi xwe ve li ser Miletê Kurd de ew bidin bivêxistin.

13. Divê bi Cenga Pêşmergetîyê ve li Kurdistanê de di jimarekê de ji hereman di yek demê de bête bidadan. Ew heremên hanê jî ne bes tenê jiber xurtbûna liberxwedana wan têtin bihelbijartin, lêbelê jî ew jiber giringbûna wanî sitrafîcî, abûrî û jiber cihê wanî ciyografî jî ji pêwendîyên çûn û hatinê, dan û sitendinên -Logistikî- têtin bineqandin. Weha destpêkirina Cenga Pêşmergetîyê li ser çûna şeweyên berê de dide bipêwistkirin, na hêjbêtir ew wan dide bipircarkirin.

14. Tevgera kurd di dema destpêkirina Cenga Pêşmergetîyê de li Kurdistanê de dide bikarkirin, ku ew Tevgerên Demokrasî, yên

Kargerî û yên Şûreşgêrî ji yên Miletên dorhêlê pê bide biliberxistin, ku ew jî dest bi xebata xweyî şûreşgêrî ve li heremên xwe de bidin bikirin û ew wê li wir de bidin bipircarkirin, da ew mafeyên xwe bidin bisitandin û piştgirtina xwe ligel Miletê Kurd de bidin biderxistin.

15. Di heman kat jî de bizava Kurd ji bona alîkarîya Miletên û Milîbûnên dinî stemkêş li Îranê de dide bikarkirin, da ku ew xwe bi şûreşgêrî ve bidin birêxistin û ew li pênavê mafeyên xwe de bidin bixebatkin.

16. Belê Cenga Pêşmergetîyê ji bona tevaya Kurdistanê li gora pêwistîyê û karînê de divê bête bikirin.

17. Cenga Pêşmergetîyê ji bona Cenga Anîyê di heremeke nîşankirî de nayête biguhertin, her ger ku jêre tevaya mercên pêwist li ser ronahîya serpêhatîyên Miletê Kurd de ji diravîyê, çek û teqemenîyê, yên ku nayên bibirin, neyêtin bitêrkirin.

18. Hingava tevgera Kurd

perçakî ji Kurdistanê xwedan giringbûneke sitratîcîyî pêwist bide biazadkirin û ew dikare wî bide biparastin, wê çaxê ew dikare pêkanîna Dewleteke Demokrasîyî Kurdîyî katî nala şêweyekî siyasîyî hêrişî di xebatê de bide bidazanîn. Weha ji bona vê gava hanê divê hin mercên nala pêrûniştina hin ji Dewletan û tevgerên welatîyî demokrasîyî din pê bêtin bipeydakirin.

Weha wekû Ceneral Şarl Dîgol carekê dayite bigotin: "Dem di ser wî Miletî re nayête biderbaskirin, yê ku ew hêza tevgera xwe bi Xortên nuhhatî ve dide binuhkirin".

Paşgotin

Xwendevanên Hêja!

va ez vê gotara Kak Ismet li ber destên we didim bidanîn. Ev gotara hanê bi xwe ve li gora bîr û bawerîya min de cihekî wêyî pirî bilind, dûrbîn, giring û hêjbêtir pêwist di tevaya xebata me de tete biderketin. Ew ronahîyeke giştîyî givatşî li ser tevgera me de di seranserîya mêjûwa me de dide biavêtin. Bîr û bawerîyên pir giring û bi nerx ve di vê gotara hanê de tên bidîtin. Welatperwerên Kurd bivên yanjî nevên dê ew her û her bi wan bîr û bawerîyan ve bêtin birûkirin. Em tev dûr yanjî nêzîk dizanin, ku pirsra Çarenûsê ji bona Netewê kurd û bicihanîna wêna tevaya xebata Miletê Kurd li ser de tete bigerandin.

Kak Ismet ev pirsîyarîya hanê bi hozanîyeke pir mezin û zanebûn û hêjbêtir rastir ve ji bona Xwendevanan daye biraxistin. Herwehaji şeweyê xebatê ji bona gihandina armanca serxwebûnê ji bona Miletê Kurdistan weha diyar li ser bingehên serpehatîyên Miletên din de daye bixuyanîkirin.

Wehajî wî rast û durust xebata Gelê Kurd ji bona Xwedmuxtariyê daye biderxistin, ku ew nikare Miletê Kurdistanê ji bona Çarekirina Pirsiyariya wiyî Milî bide bigihandin.

Weha Xwendevan bi van pirsên hanê û yên din ve têtin beramberkirin, ku ew niha di serên pir ji Xebatvanên Kurdistanê de têtin bigerandin.

Bi taybetî ve di vê dema ku Serdariya îraqê welatê me dide bitalankirin û Xelkên wî û hemû Jîndarên din bi Bombên Kîmyayî dide bibarandin. Ev qonaxa hanêyî nuh bi darê zorê ve bi hinera pêşveçûa qanûnên jînê ve li ser me de dide bineçarkirin, ku Xwedmuxtari di Encamê dawî de bi xwe ve ew ne bes tenê bi xewnê ve têtê biderkevtin, na hêjbêtir ew bi xwe ve bi evsanê ve têtê biderkevtin. Evaya yek rastîyê li pêşîya xebata me de dide bineçarkirin, ku divê li ser Miletê Kurd de bes û bi tenha ve ji bona Çarenûsa xwe û pêkanîna Dewleteke Milîyî Serbixwe ji bona tevaya Kurdistanê bide bixebatkin.

Weha xebata wî bi kêmtirîn gorî û kurttirîn dem ve di serxwebûnê û yekkirina Kurdistanê de bi serketinê ve têtê bitac û xelatkin.

Ez ji Xwendevan û Rexnevanan hêvîdarim, ku ew bi çavekî mehrebani ve li vê wergerandina hanê de bidin bitemaşekirin. Werger bi xwe jî ve dizane, bê çend kêmanîyên vê wergerandina hanê pirin. Tevlivêjî min xwest, ku ez vê gotara Kak Ismet bi zimanê zikmakî ve ji bona Xwendevanên Kurd ji zimanê Erebi bidim

biwergerandin³³.

Dr. M. S. Cuma

Berlin, Mahlsdorf, di 16. 12. 1988 de

Ez vê wergerandina kurmancî ji bona Heval û Dostê xweyî hêja Fewzî Esed didim bidiyarîkirin; jiber bi saya serê wî ve tevaya karên wergerandinên minî kurmacî hemû hatine birastkirin. Dr. Cuma

---

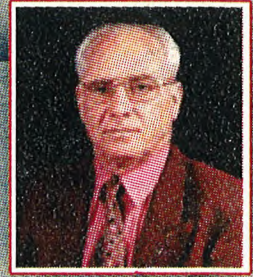
³³Ev karê hanê bi yarmetî û alîkarîya Fewzî Esed, Dr. Fewzî Resul, Mizgîn, M. A. Delawî û Dr. Ciwan Cuma hatiye bikirin. Ez dixwazim, li ser vê yarmetî û alîkarîya wan de ji dil û can sipasiya xwe ji bona wan bidim bipêşkeşkirin. Dr. Cuma

- Di dawîya gulana sala 1937 de li gundê kêstek de di herema Cezîrê de ez hatime bizayîn.
- Di dibistanên bajarê qamişlo de ji sala 1946 tanî sala 1956 de min date bixwendin.
- Di dibistanên bajarê şamê de ji sal 1956 tanî sala 1959 de min date bixwendin.
- Di sala 1959 de min dest bi xwendina xweyî zanistgehê ve li zanistgeha şamê de berê felsefê de date bikirin.
- Ji sersala 1960 de ez ji bona Elmanya hatim biçûyîn Piştî xwendina zimanê Elmanî li bajarê Koxil de ez di buhara sala 1960 de ji bona bajarê Monîx hatim biçûyîn û li wir de di zanistgeha wê de min zanistiyên dewletê tanî sala 1964 de date bixwendin.
- Di sala 1963 de ez ji bona Elmanya Demokrasî hatim biçûyîn û li wir de li bajarê Berlin de di Kolêca Abûrî de zanistîya abûrî û siyasîmin date bixwendin, der sala 1967 de min Diplom di zanistîya abûrîya siyasî de date biwergirtin û der sala 1972 de têde jî min Nama Doktora di zanistîya mêjûya abûrîya siyasî de date biwergirtin.
- Ji sala 1975 tanî sala 1992 de min di zanistgeha Hombold de li bajarê Berlin de di berê mêjûwa abûrî siyasî de didate bikarkirin.

Dr. M.S.Cuma